

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 1 сакавіка 1985 г. № 9 (3263) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Прадвесне.

Фотааэрод С. КРЫЦНАГА.

УНУМАРЫ:

Штрыхі да творчага
партрэта
Уладзіміра
Няклева.

•
НОВЫЯ ВЕРШЫ
Сяргея ЗАКОННІКАВА.

•
Апавяданне
Барыса САЧАНКІ
і ўрывак з рамана
Міхася КАЦЮШЭНКІ.

•
Маладыя
кампазітары—
40-годдзю
Перамогі.

•
ДВА ВЕЧАРЫ
У БРЭСЦКІМ
ДРАМТЭАТРЫ.

НАТАТКІ
АНДРЭЯ ГАНЧАРОВА.

ВЫНІКІ ВЫБАРАЎ У ВЯРХОЎНЫ САВЕТ БЕЛАРУСКАЙ ССР АДЗІНАЦАТАГА СКЛІКАННЯ

Цэнтральная выбарчая камісія па выбарах у Вярхоўны Савет Беларускай ССР вызначыла канчатковыя вынікі выбараў у Вярхоўны Савет Беларускай ССР. Выбрана 485 дэпутатаў. У іх саставе 157 рабочых, або 32,4 працэнта, 88 калгаснікаў, або 18,1 працэнта. Сярод дэпутатаў членаў і кандыдатаў у члены КПСС 328, або 67,6 працэнта, беспартыйных 157, або 32,4 працэнта, жанчын — 180, або 37,1 працэнта. Дэпутатаў ва ўзросце да 30 гадоў 91, або 18,8

працэнта, членаў ВЛКСМ 71, або 14,6 працэнта. Састаў дэпутатаў абнавіўся на 78,6 працэнта.

Сярод дэпутатаў Вярхоўнага Савета БССР — З. Азгур, К. Атраховіч (Кандрат Крапіва), І. Лучанок, М. Савіцкі, Р. Янкоўскі — па горадзе Мінску, П. Панчанка — Мінская вобласць, Н. Гілевіч, Ю. Міхневіч — Брэсцкая вобласць, К. Кірзенка — Віцебская вобласць, Г. Бураўкін, В. Быкаў, І. Навуменка — Гомельская вобласць, А. Анікейчык — Гродзенская вобласць.

ПАВЕДАМЛЕННЕ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР АБ ВЫНІКАХ ВЫБАРАЎ У МЯСЦОВЫЯ САВЕТАХ НАРОДНЫХ ДЭПУТАТАЎ БЕЛАРУСКАЙ ССР

24 лютага 1985 года ў Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы адбыліся выбары ў абласныя, раённыя, гарадскія, раённыя ў гарадах, пасялковыя і сельскія Саветы народных дэпутатаў дзевятнацатага склікання.

Выбарчая кампанія паўсюдна праходзіла арганізавана, на высокім ідэйна-палітычным узроўні, пад знакам актыўнай падрыхтоўкі да чарговага XXVII з'езда КПСС, 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, садзейнічала далейшаму росту творчай ініцыятывы і актыўнасці працоўных, накіраванай на паспяховае выкананне планаў і абавязальстваў 1985 года і адзінацатай пяцігодкі ў цэлым.

Галасуючы за кандыдатаў непарушнага блока камуністаў і беспартыйных, рабочых, калгаснікі, інтэлігенцыя — усе выбаршчыкі рэспублікі яшчэ раз пераканаўча прадэманстравалі сваю маналітную згуртаванасць вакол ленынскай партыі, аднадзурнае адабрэнне яе ўнутранай і знешняй палітыкі, мнагаграннай і плённай дзейнасці Цэнтральнага Камітэта КПСС, яго Палітбюро на чале з выдатным партыйным і дзяржаўным дзеячам таварышам К. У. Чарненкам.

Падрыхтоўка і правядзенне выбараў праходзілі ў поўнай адпаведнасці з Канстытуцыяй БССР, Законам аб выбарах у мясцовыя Саветы народных дэпутатаў Беларускай ССР, выліліся ў сапраўднае свята сацыялістычнай дэмакратыі, якая забяспечвае шырокі, зацікаўлены ўдзел усіх працоўных у кіраванні дзяржавай.

У выніку праведзеных выбараў выбраны 6 абласных, 117 раённых, 98 гарадскіх, 25 раённых у гарадах, 111 пасялковых і 1506 сельскіх Саветаў народных дэпутатаў.

Ва ўсе мясцовыя Саветы народных дэпутатаў Беларускай ССР выбрана 85569 дэпутатаў. З іх: 35349 рабочых, або 41,3 працэнта; 23589 калгаснікаў, або 27,6 працэнта; 42896 мужчын, або 50,1 працэнта; 42673 жанчыны, або 49,9 працэнта; 36538 членаў і кандыдатаў у члены КПСС, або 42,7 працэнта; 49031 беспартыйных, або 57,3 працэнта; моладзі ва ўзросце да 30 гадоў — 28993, або 33,9 працэнта, членаў ВЛКСМ — 18766, або 21,9 працэнта; не былі дэпутатамі папярэдняга склікання 50,6 працэнта.

Па трох выбарчых акругах па выбарах у сельскія Саветы выбары не адбыліся ў сувязі са смерцю кандыдатаў у дэпутаты.

Састаў дэпутатаў, выбраных у мясцовыя органы дзяржаўнай улады, сведчыць аб сапраўды народным характары Саветаў, адлюстроўвае сацыяльную структуру грамадства.

АБ СКЛІКАННІ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР паставіў: склікаць першую сесію Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі адзінацатага склікання 28 сакавіка 1985 года ў горадзе Мінску.

ДНІ КУЛЬТУРЫ ЧССР У САВЕЦКІМ САЮЗЕ

У панядзелак у Маскве, у Вялікім тэатры Саюза ССР операй Б. Сметаны «Прададзеная нявеста» ў пастаноўцы Пражскага нацыянальнага тэатра ўрачыста адкрыліся Дні культуры ЧССР у Савецкім Саюзе, прысвечаныя 40-годдзю вызвалення Чэхаславакіі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Тым самым пакладзены пачатак святаў братняга мастацтва, культуры, літаратуры, якое пройдзе ва ўсіх саюзных рэспубліках, у тым ліку і ў Беларусі.

Сувязі нашай рэспублікі з братняй Чэхаславакіяй маюць даўнія традыцыі. Асабліва ажывіліся яны ў апошні час у галіне літаратурных узаемасувязей і кантактаў, аб чым сведчаць ініцыятыўныя аўтары, якія рэгулярна выходзяць у нашых выдавецтвах, творы беларускіх пісьменнікаў, што выдаюцца ў Чэхаславакіі.

У сувязі з днямі культуры ЧССР паўсюдна ў Беларусі ў бібліятэках адкрыты выставы кніг чэхаславацкіх аўтараў, праводзяцца чытацкія канферэнцыі, на экранях дэманструюцца фільмы нашых сяброў.

Многія мінчане і гошці беларускай сталіцы ў гэтыя дні наведваюць Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, дзе адкрылася выстаўка твораў беларускага мастака-графіка М. Рыжыкава «Па Чэхаславакіі». Аўтар яе меў магчымасць неаднаразова быць у братняй краіне, сустрэцца з яе людзьмі. Пад гэтымі уражаннямі напісаны творы, якія адлюстроўваюць учарашні і сённяшні дзень Чэхаславакіі, раскажваюць пра яе знакамтыя мясціны.

У суботу ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі выступае Славацкі камерны аркестр. Мастацкі кіраўнік і дырыжор — народны артыст Чэхаславакіі Б. Вэрхал. Прагучаць творы Тэлемана, Моцарта, Брытана, Станіца, Грушоўскага.

П. КАЛЯДКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

50-годдзе лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, кавалера ордэнаў Дружбы Народу і «Знак Пашаны» Рыгора Барадуліна стала святам сучаснай беларускай паэзіі. У мінулую пятніцу залу Дома літаратара запоўнілі пісьменнікі і журналісты, рабочыя сталічных прадпрыемстваў, студэнты вышэйшых навучальных устаноў горада, вучні сярэдніх школ і настаўнікі, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў.

Урачысты юбілейны вечар Р. Барадуліна адкрыў і вёў народны паэт Беларусі П. Панчанка. Больш як трыццаць гадоў працягваецца плённая творчая дзейнасць Рыгора Барадуліна, сізаў ён, і за гэты час выдадзена ім больш за трыццаць кніг, якія адразу знайшлі дарогу да чытацкіх сэрцаў.

Старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, народны паэт рэспублікі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк падкрэсліў, што яму выпала вялікі гонар павіншаваць з пяцідзясяцігоддзем аднаго з самых выдатных савецкіх паэтаў. Прамоўца ўручыў юбіляру віншавальныя адрасы праўленняў саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР, Савета па беларускай літаратуры СП СССР.

Усхваляванае слова пра малодшага калегу па пяру, земляка і таварыша сізаў народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы В. Быкаў. Ён назваў Р. Барадуліна сапраўдным чараўніком, чараўніком паэтычнай стыхіі, творчасць якога не падуладна часу, яна прарывае парог стагоддзю і гэтаксама будзе хваляваць сэрцы нашчадкаў, як хваляе сэрцы сучаснікаў.

Юбіляру жадалі новых творчых поспехаў, плёну ў паэтычнай і грамадскай дзейнасці старшыня Дзяржаўнага камітэта

У рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтва адбыўся творчы вечар народнага артыста БССР Г. Аўсянікава, прысвечаны 50-годдзю творцы.

Пра шлях вядомага майстра тэатра раскажаў галоўны рэжысёр Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Раеўскі.

Юбіляра віталі калегі-купалаводцы, артысты Рускага тэатра БССР імя М. Горькага, прадстаўнікі Саюза кінематаграфістаў БССР, БТА і рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў.

Былі паказаны ўрыўкі са спектакляў з удзелам Г. Аўсянікава, фрагменты з мастацкага фільма «Купальская ноч». Г. ГАРДЗЕЙ.

У Брэсціім дзяржаўным педагогічным інстытуце імя А. С.

Больш за чатыры сотні аматараў кнігі з Заводскага раёна і ўсяго Мінска сабраліся нядаўна ў Палацы культуры «Мінск-прамбуда». Упершыню ў рэспубліцы аддзел прапаганды і рэкламы кнігі Мінскаблкінагандлю і Заводскага арганізацыя таварыства кнігалюбаў арганізавалі новае мерапрыемства — прэм'еру мастацкай кнігі. Адкрыць яе пашчасціла зборніку лірыкі Сяргея Панізніка «Мацярына», які толькі што выйшаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура».

На сустрэчу з чытачамі, акрамя аўтара, прыйшлі пісьменнікі А. Ільшна, А. Мальдзіс, А. Сямёнава, кампазітары А. Казлова, Л. Шлег, А. Чырчук, прад-

стаўнікі выдавецтва, кнігагандлю і таварыства кнігалюбаў, а таксама вакальная група фальклорна-этнографічнага ансамбля «Валачнікі» Мінскага інстытута культуры.

Прэсутныя даведліся ад аўтара і яго калег аб поспехах беларускай літаратуры, пра планы і задумкі, слухалі вершы. Гучалі ў зале песні, напісаныя А. Чырчуком і А. Казловай на словы С. Панізніка, а таксама беларускія народныя песні.

Л. Шлег выканала свае новыя творы, што ўзніклі пад уплывам вершаў «Мацярына».

На здымку: адзін з момантаў сустрэчы.

Тэкст і фота Я. ШПАКА.

Вечарам «О спорт, ты — мір!» заняў аб сваім нараджэнні культурна-спартыўны комплекс горада Валожына. Сотні жыхароў райцэнтра сабраліся на гэтае свята маладосці, сілы і міру. Пра поспехі спартсменаў Валожыншчыны раскажаў старшыня камітэта па фізкультуры і спорту пры райвыканкоме У. Станкевіч. Ушаноўваліся лепшыя калентывы саўгаса «Ра-

80-годдзю з дня нараджэння вядомага пісьменніка і тэатральнага дзеяча Яўгена Рамановіча быў прысвечаны вечар, што адбыўся ў камінай зале Дома літаратара ў аўторак. Ушаноўвалі памяць Яўгена Сцяпанавіча прыйшлі тыя, хто працаваў з ім поруч, пісьменнікі.

Адкрыў і вёў вечар рантар Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, доктар мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі.

Пра асобныя моманты з мастакоўскай біяграфіі Я. Рамановіча раскажала Г. Уладзімірская.

Воблік Я. Рамановіча — творцы, чалавека, грамадзяніна — паўстаў у успамінаў тых, хто яго ведаў: народнага пісьменніка Беларусі Я. Брыля, народнай артысткі БССР З. Браварскай, заслужанай артысткі рэспублікі Т. Алісеевай, Г. Кола-

та Беларускай ССР па справах выдавецтва, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Дзялец, старшыня Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчання Г. Бураўкін, першы сакратар ЦК ЛКСМБ В. Драгавец, народны мастак СССР, Герой Сацыялістычнай Працы З. Азгур, народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы І. Шамякін, галоўны рэдактар штодзённіка «Літаратура і мастацтва» А. Жук, мастак Ю. Пучынскі.

Вітаць юбіляра прыехалі ў Мінск сябры з Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік. На вечары выступілі намеснік старшыні Савета па беларускай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР, вядомы паэт і перакладчык І. Шклярэўскі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі УССР Д. Паўлычка, узбекскі пісьменнік, удзельнік вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Назармат, вядомы паэт і перакладчык з Ле-

нінграда І. Фаняноў, латышскі паэт М. Чаклайс.

Ад імя землякоў пажадала юбіляру творчага плёну, нязгаснасці настрою сакратар Ушацкага райкома КПБ В. Курбана.

Новых поспехаў паэту зычылі юныя чытачы — школьнікі Беларускай сталіцы.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнаў зачытаў шматлікія тэлеграмы, якія прыйшлі на імя юбіляра ад партыйных, савецкіх і камсамольскіх органаў, калектываў прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў, пісьменнікаў, чытачоў.

Адбыўся вялікі канцэрт, у якім гучалі творы паэта, песні, напісаныя вядомымі кампазітарамі на яго вершы.

Свае вершы прачытаў і сам юбіляр.

У вечары прыйшлі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

М. АРЦІНОВІЧ.

Фота А. КАЛЯДЫ.

У заключэнне выступіў І. Чыгрынаў, які падзякаваў за добрыя словы ў яго адрас, адказаў на пытанні чытачоў.

Г. ДЗЯМ'ЯНЕНКА.

Літаратурна-музычная гасціная Партызанскага раёна Г. Мінска правяла вечар, прысвечаны творчасці М. Багдановіча. Вёў вечар выкладчык Мінскага інстытута культуры Р. Сямцаў.

Аб мерапрыемствах, звязаных з ушаноўваннем памяці паэта, гаварыла дырэктар Літаратурнага музея М. Багдановіча Т. Кароткая. Акцёр тэатра юнага гледача С. Журавель раскажаў аб сваёй рабоце над роляй М. Багдановіча ў фільме «Я не самотны...» С. Панізніка прачытаў вершы, прысвечаныя паэту.

Г. ДАНАСЬЕВА.

У Мінску прайшла Усесаюзная канферэнцыя загадчыкаў літаратурнай часткі тэатраў музычнай камедыі. Удзельнікі яе мелі магчымасць пазнаёміцца з урыўкамі з апэрат Р. Сурса «Несцерні» і «Судны час», а таксама сустрэцца з самім кампазітарам і аўтарам лібрэта «Несцерні» паэтам А. Вольскім.

Н. ЗАХАРАВА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

нінграда І. Фаняноў, латышскі паэт М. Чаклайс.

Ад імя землякоў пажадала юбіляру творчага плёну, нязгаснасці настрою сакратар Ушацкага райкома КПБ В. Курбана.

Новых поспехаў паэту зычылі юныя чытачы — школьнікі Беларускай сталіцы.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнаў зачытаў шматлікія тэлеграмы, якія прыйшлі на імя юбіляра ад партыйных, савецкіх і камсамольскіх органаў, калектываў прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў, пісьменнікаў, чытачоў.

Адбыўся вялікі канцэрт, у якім гучалі творы паэта, песні, напісаныя вядомымі кампазітарамі на яго вершы.

Свае вершы прачытаў і сам юбіляр.

У вечары прыйшлі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

М. АРЦІНОВІЧ.

Фота А. КАЛЯДЫ.

У заключэнне выступіў І. Чыгрынаў, які падзякаваў за добрыя словы ў яго адрас, адказаў на пытанні чытачоў.

Г. ДЗЯМ'ЯНЕНКА.

Літаратурна-музычная гасціная Партызанскага раёна Г. Мінска правяла вечар, прысвечаны творчасці М. Багдановіча. Вёў вечар выкладчык Мінскага інстытута культуры Р. Сямцаў.

Аб мерапрыемствах, звязаных з ушаноўваннем памяці паэта, гаварыла дырэктар Літаратурнага музея М. Багдановіча Т. Кароткая. Акцёр тэатра юнага гледача С. Журавель раскажаў аб сваёй рабоце над роляй М. Багдановіча ў фільме «Я не самотны...» С. Панізніка прачытаў вершы, прысвечаныя паэту.

Г. ДАНАСЬЕВА.

У Мінску прайшла Усесаюзная канферэнцыя загадчыкаў літаратурнай часткі тэатраў музычнай камедыі. Удзельнікі яе мелі магчымасць пазнаёміцца з урыўкамі з апэрат Р. Сурса «Несцерні» і «Судны час», а таксама сустрэцца з самім кампазітарам і аўтарам лібрэта «Несцерні» паэтам А. Вольскім.

Н. ЗАХАРАВА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты беларускіх тэатраў і музыкант-рэс-

таўратар старадаўніх беларускіх інструментаў У. Пузын.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

Сваім майстарствам парадавалі прысутных артысты бел

ПАРТКОМ ДЗЕЙНІЧАЕ...

У сувязі з вырашэннем важных народнагаспадарчых задач, накіраваных на паспяховае завяршэнне адзінацатай пяцігодкі, гістарычных рашэнняў XVI з'езда КПСС, асабліва ўзрастае роля партыйных камітэтаў, якія працуюць на месцах — у калгасах і саўгасах, на прадпрыемствах, у навучальных установах. Вялікая адказнасць ускладзена і на партком Мінскага чыгуначнага вузла, які аб'ядноўвае партыйныя арганізацыі некалькіх падраздзяленняў — таварных станцый, пасажырснага вакзала, дыстанцыі сігналаў, лакаматыўнага і вагоннага дэпа, шматлікіх будаўнічых арганізацый...

Аб арганізатарскай і ідэяна-палітычнай дзейнасці парткома Мінскага чыгуначнага вузла расказае ў брашурцы «Аб'ядноўваючы намаганні», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь», яго сакратар І. Ярашэвіч (літаратурны запіс Н. Пугача). Значная ўвага ўдзелена раскрыццю ролі парткома ў разгортванні ініцыятывы і актыўнасці рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў, умацаванні планавай, дзяржаўнай і працоўнай дысцыпліны, эканоміі.

Брашурка выпушчана ў серыі «У дапамогу сакратарам партыйных арганізацый».

М. БЫЧЭНКА.

У ФОНД ФЕСТИВАЛЮ

З чарговым канцэртам у мінскім Аіруговым Даме афіцэраў выступілі Дзяржаўны ансамбль танца Беларускай ССР, Мінчане і госці горада-героя цэлага прымалі праграму гэтага праслаўленага калектыву не толькі

у нашай краіне, але і за мяжой. Збор ад канцэрта пералічаны ў фонд XII Саветнага фестывалю моладзі і студэнтаў, які будзе праходзіць у Маскве.

П. ГАРНОУ.

КОСМАС НА СЛУЖБЕ МІРУ

Так называецца выстаўка, якая працавала ў Мінску ў Палацы мастацтваў. На ёй прадстаўлены творы жывапісу і графікі — плён супрацоўніцтва лётчыка-наснаўта ССР Л. Лявова і вядомага савецкага мастака А. Сакалова. Яны адлюстроўваюць розныя

моманты з асваення касмічнай прасторы.

Асноўная тэма экспазіцыі — услаўленне чалавечага розуму, бязмежнасці магчымасцей зямляні ў пазнанні сусвету, улаўнення «што сілы міру і прагрэсу перамогучы».

М. ФЕДАРАУ.

У БРАТНІЙ ПОЛЬШЧЫ

З поспехам прайшлі ў Польскай Народнай Рэспубліцы выступленні Смалонскага народнага ансамбля песні і танца Імя М. Агінскага. Самадзейныя артысты паказалі польскім сябрам праграму, якая пазнаёміла

іх з гісторыяй і сённяшнім днём краіны, выканалі вядомыя савецкія і народныя песні, а таксама творы, якія папулярныя ў Польшчы.

В. ШОЦЬ.

ЗАПРАШАЕ «СУБ'ЯСЕДНІК»

Пры Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна пачаў працаваць клуб кнігалюбаў «Суб'яседнік». У яго праграме — прапаганда літаратурных выданняў, грамадска-палітычных, навуковых і бібліяграфічных ведаў, умацаванне дружбы і братэрства народаў ССР, міжнацыянальных літаратурных сувязей, выхаванне ў чытачоў патрыятызму і інтэрнацыяналізму, любові да кнігі.

Надоўга запомніцца наведвальнікам бібліятэкі сустрэча з адным са старэйшых пісьменнікаў С. Шушкевічам, які

расказаў аб паэтах, што не вярнуліся з франтоў Вялікай Айчыннай вайны.

Нядаўна гасцямі клуба кнігалюбаў былі народныя артысты ССР В. Тарасаў, народная артыстка БССР М. Захарэвіч і паэт У. Карызна. Тэма іх размовы — значэнне ў жыцці чалавеча тэатра, музыкі, паэзіі.

У планах работы «Суб'яседнік» — сустрэчы з вучонымі, работнікамі выдавецтваў, ветэранамі вайны і працы, уладальнікамі унікальных асабістых бібліятэк.

К. ЖУРАУЛЕНКА.

АГЛЯД ТАЛЕНТАУ

Трактарыст Аляксандр Дамандон, шафёр Аляксандр Іваноў, механік Сідор Карагода і многія іх таварышы па рабоце з калгаса «Праўда» дэбютавалі на сцэне Каміянскага РДІ ў праграме раённага фестывалю фальклорна-этнографічнага мастацтва, прысвечанага 40-годдзю Перамогі. Усяго ў гэтым сусор'і народных талентаў паказалі сваб майстэрства працаўнікі 13 гаспадарак.

То ў вясновую хату, то ў вуліцу, то ў летні луг ператваралі сілай свайго майстэрства сцэну калгасных артыстаў, калі пазнавалі фальклорныя малюнкі «Калядкі» (в. Далбізна), «Вячоркі» (в. Чарнак), «Пярэзвы» (в. Навіцкавічы), «Касавіца» (в. Лісоўчыцы). Гэтыя нумары, багатыя на песні, танцы, абрадавыя дзеянні, адабраны для паказу на абласной сцэне.

М. НИКОЛЬСКИ.

НА НЯМЕЦКАЙ МОВЕ

Выдавецтва Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі да 40-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне выпускае шэраг кніг, якія расказваюць аб барацьбе савецкага народа з фашысцкімі захопнікамі, выкрываюць лю-

тасць Гітлера і яго памагатых. Нядаўна на прылаўках кнігарня з'явілася ў перакладзе на нямецкую мову «Благодная кніга» Алеся Адамовіча і Данііла Граміна. Яна пабачыла свет у выдавецтве «Фольк унд вельт».

Г. СМОЛІЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ

У Гродзенскім абласным драматычным тэатры пастаноўлены спектакль «Допыт» паводле апавесці С. Радзінава «Крымінальная гісторыя». Новая пастаноўка адкрыла малую сцэну тэатра, якая дазволіць калектыву пашырыць творчыя магчымасці. Інсцэніроўку апавесці зрабіў галоўны рэжысёр тэатра Ігар Пятроўскі. Пастаноўку ажыццявіў Я. Лапцёў. Мастак — У. Туркін. Галоўныя ролі выконваюць акцёры В. Небальсін і А. Івашчкіна.

На здымку: у ролях Рабіна і Рукіяткінай артысты В. Небальсін і А. Івашчкіна. Тэкст і фота А. КАСАРСКАГА.

«ЛАЎЦЫ ДУШ» З ЭФІРУ

З кожным днём антысавецкай прапаганда, якая вядзецца капіталістычнымі дзяржавамі, набывае ўсё больш адкрыты, раз'юсаны характар. Як падкрэслівалася ў данкладзе «Антыўпартыяны ідэалагічнай, масава-палітычнай работы партыі», з якім выступіў на чэрвеньскім (1983 г.) пленуме ЦК КПСС таварыш Н. У. Чарненка, «іславы вораг адкрыта залуле аб намеры ліквідаваць сацыялістычны лад. Прэзідэнт Рэйган заклікаў да новага «крыжовага паходу» супраць камунізму. І адзін з галоўных сродкаў дасягнення сваёй мэты імперыялізм бачыць у «псіхалагічнай вайне». Яна вядзецца Захадам на самай высокай, можна сказаць, істарычнай антысавецкай, антыкамуністычнай ноце. Праціўнік пусціўся на сапраўдны разбой у эфіры. Мы маем справу са спробамі арганізаваць супраць нас сапраўдную інфармацыйна-прапагандыскую інтэрвенцыю, ператварыць радыё- і тэлевізійныя каналы ў сродак умішання ва ўнутраныя справы дзяржаў і правядзення падрыўных акцый».

Цяпер, калі «псіхалагічная вайна» супраць ССР і іншых сацыялістычных дзяржаў Вашынгтанам узведзена ў ранг афіцыйнай палітыкі Злучаных Штатаў Амерыкі, задачы, што ўскладаліся рэйганіўскім кіраўніцтвам на сродкі масавай прапаганды, яшчэ больш уз-

раслі. Адна з першых ролёў у гэтай гніюскай справе адводзіцца радыёкампаніям. І не толькі амерыканскім. Савецкі Саюз штодня «атакуюць» 40 радыёстанцый імперыялістычных дзяржаў. Адбываецца, як падкрэслівалася на чэрвеньскім пленуме, «сапраўдны разбой у эфіры».

Гэтыя і многія іншыя звесткі, што раскрываюць сапраўдны твар вашынгтонскіх «міратворцаў» і іх памагатых, прыводзіцца ў кнізе Я. Шэўчыка «Антыкамунізм у эфіры», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь». Аўтар неаднаразова звяртаўся ў сваёй творчасці да гэтай тэмы. На гэты раз абагульненні і высавы яго маюць асабліва значны характар. Выкарыстаўшы сведчанні друку — у тым ліку і замежнага, зазіраўшы ў самую «кухню» імперыялістычнай прапаганды, ён паказвае, як «лаўцы чалавечых душ» з эфіру з дапамогай хлусні і паклёпу імкнуцца дыскрэдытаваць дасягненні развіцця сацыялізму, абліць грязню савецкую ўнутраную і знешнюю палітыку, тым самым падарваць адзінства партыі і народа, паслабіць згуртаванасць сіл савецкага рэвалюцыйнага працэсу.

Вытокі радыёвайны, як падкрэсліваецца ў першым раздзеле «Белы дом: долараў не шнадаваць!», пачынаюцца трыццаці гадоў назад, калі ганебна вядомы Ален Далес, што ўзначальваў тады галоўнае шпён-

скае ведамства ЗША, павучаў свайго калегу з Лондана: «Нам неабходна ўзмацніць ідэалагічную барацьбу супраць Саветаў, калі хочаце, ідэалагічную дыверсійную работу... Як гэта робіцца? Даволі проста: крыку чарніла, шмат старых, архіваў, група бойкіх пісак і пэўная сума долараў». З таго часу ў свеце многае змянілася. Ізменным засталася толькі арыенціроўка дыверсантаў з эфіру. Калі яна і змянілася, дык толькі ў бок далейшага аснашчэння навішым радыётрансляцыйным абсталяваннем і больш раз'юсанага антысавецкізму.

Па-ранейшаму галоўнае стаўна імперыялістаў робіцца на такіх дыверсійных радыёцэнтры, як «Голас Амерыкі», Бі-бі-сі, радыё «Свабода», радыё «Свабодная Еўропа», «Нямецкая хваля» і іншыя. Іншыя — гэта дзесяткі гэткіх жа аснашчаных па апошнім слове тэхнікі цэнтрыў разбою. І ўсё ж першыя пльы — самыя галоўныя. На іх раўнюцца брахуны меншага калібра.

Пра гэта гаворыцца ў раздзеле «Галоўныя калібры», «Радыёпіраты ЦРУ». У наступных жа — «Гаўнанне з сіяніскай падваротні», «З «боніям крыжам» ля мікрафона», «Інфармацыйны імперыялізм» і іншых — адбываецца далейшае выкрыццё радыёдыверсантаў розных масцей, якія адразу знаходзяць агульную мову, калі неабходна... аператыўна і... далёка неаб'ектыўна падаць падзеі, што адбываюцца ў свеце і перш за ўсё ў Савецкім Саюзе.

Кніга «Антыкамунізм у эфіры» выйшла ў серыі «Імперыялізм — вораг чалавечтва», у якой раней пабачылі свет калектывны зборнікі «Зброя асуджаных» і «Пад п'яно манополі», што таксама выкрываюць злавесную сутнасць сучаснага імперыялізму.

Г. ДРОБАЧ.

ПАЧАТАК ЗРОБЛЕН

Вуліца Мендзялеева, 3... Да нядаўняга часу гэты адрас быў знаёмы, бадай, толькі жыхарам мікрараёна, паколькі ў будынку знаходзіцца кіраўніцтва і шматлікія службы ЖЭС-23. Цяпер, няма сумнення, завітаць сюды жадаюць многія. Мастані, пісьменнікі, журналісты, шматлікія аматары мастацтва — хто па запрашальных білетах, а хто з-за цікаўнасці, убачыўшы новую шыльду на будынку, заходзілі ва ўтульнае памяшканне ў цокальным паверсе. Тут адкрыўся клуб «Спадчына».

Як узнік клуб, расказаў на ўрачыстым адкрыцці «Спадчыны» ініцыятар яго стварэння — выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, даследчык беларускага мастацтва А. Белы. Ён вырашыў, што яго багаты ўласны маленчык твораў беларускіх мастакоў, скульптараў павінен служыць людзям. З прапановай аб стварэнні клуба А. Белы звярнуўся ў Партызанскі раёнком партыі г. Мінска.

На адкрыцці выступілі таксама мастак М. Купава, мастацтвазнавец В. Шматаў. Яны гаварылі аб тым, што зроблена доб-

Выступае Янка Брыль.

Фота А. КАЛЯДЫ.

рае пачынанне і будзе няблага, калі клуб з цягам часу ператворыцца ў сапраўдны асяродак мастацтва, дзе будзе збірацца аднадумцы.

З цікавасцю слухалі прысутныя народнага пісьменніка Беларусі Я. Брыль, які падкрэсліў, што ў далейшым клуб павінен працаваць так, каб паніць спадчына суседнічала з другім, не менш важным паняццем — памяццю. Памяццю аб людзях, якія жылі, творылі, што напісалі.

ЮБІЛЕЮ БАХА

У сакавіку спаўняецца трыста гадоў з дня нараджэння вялікага кампазітара Іаана Себаст'яна Баха.

Сваёй творчасцю Бах прадназаў больш познія музычныя стылі, стварыўшы больш за тысячу твораў розных жанраў. Яго музыка, паводле трапічнага вызначэння Роберта Шумана, з'яўляецца «невывяржана крыніцай».

З гэтай крыніцы чэрпаюць музыканты з самых першых гадоў далучэння да музычнага мастацтва. Нядаўна ў дзіцячай музычнай школе № 1 г. Мінска адбыўся канцэрт гарадской дзіцячай філармоніі, прысвечаны 300-годдзю з дня нараджэння І. С. Баха.

«У дзіцячую філармонію ўваходзяць салісты і калектывы з дзіцячых музычных школ Мінска. Сярэдняя спецыяльная музычная школы пры Белдзяржкансерваторыі, калектывы мастацкай самадзейнасці дамоў і палацаў культуры, навучэнцаў сярэдніх агульнаадукацыйных школ з музычным ухілам, гаворыць старшы інспектар музычных і мастацкіх школ упраўлення культуры Мінгарвыканкома Г. Левашкевіч. — Сталі традыцыйнымі канцэрты, прысвечаныя гадавінам з дня нараджэння У. І. Леніна, святам песні піянераў і школьнікаў. У гэтым годзе мы рыхтуем да святачнага канцэрта, прысвечанага 40-годдзю Перамогі. А ў дні Тынды музыкі і тэатра для дзяцей і юнацтва дзіцячая фі-

Выступае зводны хор дзіцячых музычных школ пад кіраўніцтвам педагога Веры Белік.

Фота аўтара.

лармонія дасць больш за дзесяноста канцэртаў. У нас з'явіліся і пастаянныя ўдзельнікі канцэртаў — гэта зводны хор, ансамбль сярэпачоў і віяланчэлістаў ДМШ № 1 пад кіраўніцтвам Русланы Дубінай і Наталлі Шпінёвай, зводны духавы аркестр дзіцячых музычных школ № 1 і № 8 г. Мінска. Да канцэрта, прысвечанага 300-годдзю з дня нараджэння І. С. Баха,

філармонія рыхтавалася старанна, з натхненнем. Паспех выпаў на долю выканаўцаў Т. Лях, Т. Карпун, А. Фамінчык, В. Влэдзімірава, Д. Бурчанінавай, лаўрэата міжнароднага конкурсу А. Багрынцава і іншых.

Канцэрт яла і расказала аб творчасці І. С. Баха выкладчыца Т. Афоніна.

А. ВАЙНШТЭЙН.

...Зноў гартую свой дзёнік — некалькі шматкаў розных гадоў. Старэнкых, пажоўклых. Ім больш за сорак. Няма толькі першай часткі: шматкаў быў згублены ў баях у канцы 41-га. Гэта быў самы «мірны» шматкаў. Яго пачаў яшчэ ў Пензенскім мастацкім вучылішчы імя К. А. Савіцкага. Памятаю, як падрабязна апісаў там свае пакуты, калі працаваў над дыпломнай карцінай, а пазней над палатном «Разгром Дзянікіна», як занатоўваў на старонках дзёніка ўражэнні ад першай сустрэчы з Трацякоўкай, як павяраў яму свае мары аб вучобе ў Акадэміі мастацтваў СССР, якім не наканавана было спраўдзіцца... Гэта было за два гады да Вялікай Айчыннай вайны.

Мне заўсёды хацелася маляваць, нават на вайне. Мо таму і стаў у арміі артылерыстам-разведчыкам, карэктарам агню батарэй, што дакладна ўсё запамінаў і мог імгненна намалюваць, скажам, варожыя агнявыя пазіцыі. А наогул браць аловак у рукі «для душы» даводзілася не часта. Цяпер з усмешкай чытаю вось гэкі запіс: «17 сакавіка 1942 г. Калі ўваходзілі ў сяло Барысаўку, я выпадкова заўважыў заборота белага каня. Я вырашыў зрабіць з каня некалькі накідаў і так захапіўся, што перастаў заўважаць салдат, што ішлі міма мяне, машыны, фурманкі. Так маляваў, пакуль гэта не стала падазрона: дзе-ля чаго гэта я маюю здых-

у ружо! Што гэта? Вучэбная трывога? Трэба сказаць, што баявой падрыхтоўкай на артылерыйскіх палігонах мы займаліся па планах мірнага часу. Але хутка зразумелі: трывога не вучэбная. Пасля налёту гітлераўскіх пікіруючых бомбардзіроўшчыкаў у палку

ўсіх яе праявах — відаць, адчувалася ўсё ж натура пейзажыста. Праўда, прыроду, адлюстраваную ў ваенных зарніцах... А мо гэта і не было дзівацтвам? Мо гэта і натуральна, калі чалавек застаецца заўсёды чалавекам, калі думае пра жыццё, пра мір, пра вясну?!

адцягнуць ягоныя рэзервы з маскоўскага напрамку.

Наша 18-я армія сумесна з 37-й і 9-й арміямі перайшлі ў наступленне. У ноч на 28 лістапада нашы часці вызвалілі станіцу Аксакайскую, уварваліся на паўднёвую ўскраіну Растова, а на наступны дзень

нім і ўсходнім напрамку ад Керчы, а нам трэба было авалодаць усходнім узбярэжжам паўвострава. На моры бушаваў шторм. Плывучых мароходных сродкаў не хапала. У паветры лятавалі варожыя бомбёры і знішчальнікі, шлях перакрывалі мінныя палі. Толькі палова дэсанта 18-й арміі, якая складалася з 318-й дывізіі — у ёй я служыў — і часцей марской пяхоты, здолела высадзіцца ў раёне Эльцігена і захапіць невялікі плацдарм, блакіраваны гітлераўцамі. Вораг кінуў супраць нас пяхоту і танкі, і за дзень больш за дваццаць разоў мы пераходзілі ў контратакі. Тут мне даводзілася як карэктарам агню выклікаць агонь на сябе. У той час я ўжо быў начальнікам разведкі дывізііна...

Вось адзін з запісаў тых дзён:

«Я працягваў карэктываваць агнём па вышынях 164,5 і 88,6. Падавіўшы агонь 75-міліметровых батарэй і знішчыўшы тры станковыя кулямёты, я даў магчымасць рухацца наперад нашай пяхоте, якая ў гадзіну дня поўнацю авалодала вышыняй 164,5. Пасля гэтага я перанёс агонь на вышыню 88,6. У шаснаццаць гадзін і яна была ўзята».

Пасля ўзяцця Керчы нас перакінулі ў Беларусь, у склад 3-га Беларускага фронту, якім камандаваў генерал І. Д. Чарняхоўскі. Мне пацчасціла прымаць удзел у аперацыі «Баграціён», у вызваленні зямлі, якая стала для мяне другой мацірадымай. Ніколі не забуду, як са слязамі на вачах сустракалі нас, вызваліцеляў, шчаслівыя жыхары Мазыра і Пінска, Калінкавічаў і Кобрына. У сярэдзіне ліпеня мы выйшлі да Нёмана і фарсіравалі яго ў раёне Алітуса. Нёман быў апошнім буйным водным рубяжом на падступах да Усходняй Прусіі. Да яе граніцы заставалася 80 кіламетраў. І вось яна, гэтая граніца! Фарпост германскага мілітарызму! Можна ўявіць мае пачуцці, калі ў апошнія дні жніўня я ўбачыў за цэхай паранічнай рэчкай Шэшуне Германію!

Потым былі жорсткія баі за Інстэрбург і Гумбіна, Кенігсберг і Берлін. Да Брандэнбургскіх варот я не дайшоў некалькі метраў. Усё было скончана. Але мне давялося прымаць удзел у баях з рэшткамі Пэскаўскага корпуса, які імкнуўся прабіцца на захад, да амерыканцаў. Нашы войскі гналі гітлераўцаў да самай граніцы з Чэхаславакіяй і там 5—7 мая дабілі іх. Раніцу 9 мая наш дывізіён сустрэў у сяле Чэшска-Ліпа, за 13 кіламетраў ад Прагі. Тут мы і даведліся пра Перамогі! А хутка ў званні гвардыі старшага лейтэнанта я дэмабілізаваўся і вярнуўся да сваёй любімай прафесіі мастака.

Я—пейзажыст, хоць пісаў і батальёны, і гістарычныя кампазіцыі. Думаю, што пейзаж у творчасці мастака — не проста «карцінка з натуры». Пейзаж — гэта адначасова і рысак пра нашых сучаснікаў. Лічу, што ў кожнай пейзажнай карціне павінны быць два планы — прырода, жыццё яе і сам аўтар, яго хваляванне, ягоныя страсці і сэрца.

Урэшце, памяць аб мінулым заўсёды хваляе. Вось чаму і сённяшняя мая карціна так і называецца «Уперад, за Радзіму!» І няхай у ёй адлюстраваны толькі адзін канкрэтны момант вайны — фарсіраванне нашымі войскамі Нёмана, — але калі я пісаў яе, дык успамінаў незабыўных маіх баявых сяброў, што ішлі побач са мной у атакі пад Нікалаевам і Растовам, Керчу і Новарасійскам, Пінскам і Алітусам, хто штурмаваў Кенігсберг і Берлін, вызваляў Злату Прагу. Ім, хто загінуў і хто жыве, я прысвячаю гэтае палатно.

Запісаў Б. КРЭПАК.

ГАРТАЮЧЫ ВАЕННЫ ДЗЁННІК...

Расказвае беларускі жывапісец, заслужаны работнік культуры БССР, кавалер ордэна Чырвонага Сцяга, трох ордэнаў Айчыннай вайны, многіх баявых медалёў Іван Васільевіч ПІШКОВ

паявіліся першыя ахвяры.

Расцягнуўшыся на некалькі кіламетраў, дывізія з баямі адыходзіла на паўднёвы ўсход, у бок Адэсы. Але да Адэсы

2 лютага 1942 года я запісаў: «Сёння мяне паднялі ў гадзіну ночы для збудавання НП. Якая цудоўная марозная лютаўская ноч! Наўкол цішыня і шыракагрудая зямля спіць пад аксамітам снежнага покрыву. Толькі ўдалечыні чутны адзіночныя стрэлы, часам пратахкае кулямёт, аднекуль нібы рэха, данясенца гул артылерыйскай кананалы, ды з заснежанага сяла пачуецца тужлівы брэх сабакі, які цудам уцалеў...»

Але ж мы не толькі адступалі. Памятаю такі выпадак. На досвітку мы нечакана ўбачылі, як справа і злева ад нас, кіламетры за два, цягнуцца кароны. Пыл на дарогах пераікаджаў разгледзець: свае там ці чужыны. Начальнік разведкі дывізііна загадаў мне неадкладна вывесці абстаноўку. Я — на каня і ўперад. Хутка заўважаю: злева — танкавая калона фашыстаў, справа — механізаваная. Наш камандзір ціха, без мітусні вывёў салдат з клешчаў, пакінуўшы ў тыле чатыры гарматы — па дзве на калону. Батарэя, якая было абумоўлена, зрабіла па шэсць залпаў па ворагу і адразу надалася ўслед за дывізіянам. І тут мы пачулі такую «нябесную» музыку, хоць вушы затыкай. Гэта смалілі самі па сваіх фашысты...

...Першы свой ордэн — Чырвонага Сцяга я атрымаў за бой пад Нікалаевам. Наша часць ужо рухалася на Растов. А нас, некалькіх разведчыкаў-карэктароўшчыкаў, затрымаў генерал. Звяртаючыся да мяне, ён сказаў: «Чуеш, ідуць фашысцкія танкі? Іх трэба любой цаной затрымаць. Давай, брат, бяры сотню хлопцаў марской пяхоты, ты ж артылерыст, тактыку ведаеш, і камандуй!»

Узброеныя гранатамі, бутэлькамі з гаручкай, мы рушылі па полі слапачніку насустрач гусенічнаму ляскату. Гэта была мая першая, так сказаць, ваявая сустрэча з ненавісным ворагам. Для маракоў, відаць, таксама. Я пайшоў наперадзе і мяне трэсла, як у ліхаманцы, але не ад страху, а ад пачуцця адказнасці за людзей, жыццё якіх мне даверылі. А яшчэ — ад жадання выканаць даручэнне генерала. І вось на ўскарайку поля мы ўбачылі танкі.

— Уперад, за Радзіму! — крыкнуў я і кінуўся ў атаку. Бой быў кароткі. Мы паспелі падпаць сем танкаў, астатнія павярнулі назад...

...Восенню сорак першага года войскі Паўднёвага фронту атрымалі загад рыхтаваць наступленне ў раёне Растова з мэтай знішчыць растоўскую групоўку ворага і тым самым

вызвалілі яго цалкам. Фашысты, якія па загаду самога Гітлера павінны былі трымаць абарону Растова да апошняга салдата, адкочваліся на захад, кідаючы на сваім шляху танкі, артылерыю, боепрыпасы. Па сутнасці, тут адбылося першае буйное паражэнне адборных часцей фашысцкай арміі ў Вялікай Айчыннай вайне. Праўда, вясной 1942 года мы павінны былі адысці праз Паўночны Данец да Азова, а потым да Каўказскіх гор, але далей ракі Пескупс мы не пусцілі фашыстаў. Некалькі месяцаў мы стаялі насмерць у раёне сяла Фанагарыйскае, каб не даць ворагу магчымасці прамацца да Туансе, а далей — да бакінскай нафты. Тут нас пачалі таксама даймаць голад і цынга. Гітлераўцы з самалётаў закідалі нас лістоўкамі, у якіх прапанавалі здавацца, маўляў, «Сталінград узяты, супраціўленне не мае сэнсу».

У тыя цяжкія дні я стаў кандыдатам у члены КПСС.

Пасля паражэння пад Сталінградам вораг вымушаны быў адступіць і на нашым фронце, а мы спусціліся з гор, вызвалілі шэраг станіц, а затым наш полк перакінулі ў раён Новарасійска. Менавіта тут, у раёне рыбацкага пасёлка Станічка, у пачатку лютага перад самай высадкай дэсанта я ўбачыў легендарнага маёра Цэзара Кунікава.

У сярэдзіне верасня Новарасійск быў узяты. Хутка мы вызвалілі Таманскі паўвостраў, выйшлі на касу Чушка, узялі крэпасць Енкале. Наперадзе быў Керчанскі паўвостраў. Гэтая вядомая дэсантная аперацыя, у якой мне давялося прымаць удзел, пасля атрымала назву Керчанска-Эльцігенскай. Яе ажыццяўлялі войскі Паўночна-Каўказскага фронту, сілы Чарнаморскага флоту і Азоўскай флатыліі. Напярэдні дэсанціравання да нас прыехаў маршал К. Я. Варашылаў.

З дзёніка:

«7.1.44 г. Шэрая таманская раніца. Імжыць дождж. Паўсюль непразорная гразь. Неба пахмурнае і няветлівае, зацягнутае цёмнымі шыза-сінімі хмарамі. Салёны марскі вецер непрыемна б'е ў твар... Сёння адбыўся мітынг, на якім прысутнічалі К. Я. Варашылаў, С. К. Цімашэнка і І. Я. Пятроў. Для мяне гэта быў вельмі радасны дзень: я даўно марыў убачыць Клімента Яфрэмавіча! У 15 гадзін мітынг закончыўся. Таварышы, якія атрымалі з рук Цімашэнікі і Пятрова ордэны за першы дэсант, разышліся па сваіх месцах і пачалі рыхтавацца да дэсанціравання...»

Галоўныя сілы дэсанта вызвалілі на паўночна-ўсход-

У атаку! (малюнак 1944 г.)

ляціну ды яшчэ з усіх бакоў? Ці не дыверсант я?»

Мяне арыштавалі. Праўда, усё скончылася добра, але выпадак з маім арыштам яшчэ доўга выклікаў усмешкі аднапалчан.

Малюнкаў за вайну я зрабіў некалькі дзесяткаў. Большасць загінула на франтавых шляхах-дарогах, сёе-тое ўзяў на памяць пісьменнік Віталій Закруткін — ён тады быў франтавым карэспандэнтам.

І зноў памяць вяртае мяне да першага шматка дзёніка.

Яшчэ за дзень да вайны будучыня ўяўлялася светлай і ціха-мірнай. Я служыў у радах РСЧА, быў камандзірам вылічальнага аддзела лёгкаартылерыйскага палка. Прымаў удзел у вызваленчым походзе ў Бессарабію, і здавалася, што на гэтым мой баявы шлях скончыцца.

Світанак 22 чэрвеня сустрэў на беразе ракі Прут, прыкладна за пяць кіламетраў ад ліній пагранічча пад Бельзамі. Па лагерах абвясцілі: «Полк!

прабіцца не давялося, і мы павярнулі на Нікалаеў. Рухаліся ноччу па палявых дарогах, днём трымалі абарону.

Мы пакутліва перажывалі няўдачы, бо — што тут казаць — былі выхаваны ў поўнай упэўненасці, што напаўненне ворага будзе адразу «адбіта ўсёй магутнасцю», як гаварылася ў часовым палявым статусе РСЧА. Абстаноўка была крытычная, але мы ведалі: цяжка не толькі нам, на поўдні, але і на поўначы: вораг таптаў Беларусь, Прыбалтыку, Украіну. Цяжка было і іншым франтам, арміям, палкам, батальёнам... Галоўнае, мы верылі ў перамогу! Мабыць, таму, што ніколі так цесна не перапляталіся лёс Радзімы і лёс кожнага яе сына...

Я зноў гартую свой дзёнік. Здыўляюся: які я быў усё ж даўка! Побач бушавала страшэнная вайна, а я разважаў пра мастацтва і пазію, пра законы прыгожлага, выпісаў разумныя цытаты выдатных людзей, апісаў прыроду ва

Кожны наноў адкрывае для сябе і каханне, і справядлівасць, і паззію. Кожны наноў...

У пару лістапада, калі загарацца лясны і гараць, не згараюць, а толькі прастора на святленюць, Недарэчнай здаецца самотная зялёная сасны, і шкада гэтых дрэў, што не хочучы згараць і не умеюць.

Але ў снежні, калі голым веццем бярозы завіваюць, Разумееш, якім недарэчным было шкадаванне, — У зямельскай белай спаконнай сасны гараць, і на вечны агонь іх да новай вясны спадзяванне.

Васьмірадоўе. Верш. Адзін з тых, што адкрываюць першую пазытыўную кнігу Уладзіміра Някляева і вызначаюць у ім паэта. Адзін з тых, што, запышыў у душу, становіцца яе прыналежнасцю. Больш! — дае ключ да разумення другой душы, другога — не свайго — свету.

У вершы выяўлены не толькі глыбока лірычныя адносіны да прыроды, да свайго і навакольнага быцця. Гэта — не проста прыродная замалёўка, узятая ў рамку верша, гэта — спроба паэта ўзвясці бязважкае, узвясці агонь. Агонь, які з цяпелыца можна раздзьмуць — можна імкнуцца раздзьмуць! — у маланку. Шкадаванне перарастае ў спадзяванне — і гэта дакладная адзнака руху, росту, імкнення. А супярэчнасці... Дык здаўна ж заўважана, што ўсякі талент стаіць на дыялектчных супярэчнасцях, як добрая рэчка — на халодных крыніцах.

1. ЖЫЦЦЕ — У «НАЗОВУМ СКЛОНЕ»!

Век, у якім сустрэліся сцежкі бацькоў. Год нараджэння. Дзень, калі зляцела з вуснаў радаснае: «Ма-ма!». Міг, калі прышло адчуванне свайго сілы і свайго бездапаможнасці. Бездапаможнасць, якая падштурхоўвае зрабіць выбар, выбраць: пасадзіць сад і ўзвясці на шлях плады ці дакапацца да свайго сутнасці, узвясці бязважкае? І няхай гэта з анкетны душы, але сапраўднасць або памылковасць адказу, асабістага выбару вызначае шлях, вызначае лёс. Вось і выбірай! Вось і выбіраем. Кожны — пакутна — выбірае, бо гэта ж толькі гаворыцца лёгка: жыць, адказваючы за свет, жыць, адчуваючы сябе яго часткай, яго крывінкай, яго нервам. Жыць з адказнасцю, з гэтым адчуваннем — цяжка. «Склон прагі існавання» — не заўсёды назоўны склон, як сцвярджае Уладзімір Някляев напачатку. Жыць блытае ўсе склоны, выступаючы ва ўсіх якасцях, ва ўсіх праявах, патрабуючы не якіхсьці якасцей душы, а душу.

Як памятаю я? Незразумела...
Ах, мама, мама...
Я ў кашулі белай
Ляжаў сярод такіх высокіх траў!
А лшчэ вышай...
Там воблакі ляжалі...
І самалёт...
ён чорнымі крыжамі
Драпежным птахам крылы
распластаў.
Як памятаю я? Незразумела...
У табе лшчэ пад сэрцам не
цяжэла,
Не білася мая тугая кроў,
Ты жыла жала, пасвіла нароў,
І думка пра мяне ледзь-ледзь
цяпелела...
Шчэ нават бацька з фронту не
прышоў.
Вы з бацькам шчэ маглі і не
сустрэцца.
А кулі побач
травы узвілі,
І на кашулі белай —
там, дзе сэрца, —
Так нечакана ружы расцілі!
І ляжаў... і воблакі плылі.

Дакладная, выразная жыццёвая карціна. Карціна не з жыцця, гэта карціна быцця. Быцце — таму што паэт смела стварае яе не проста з факта рэчаіснасці, не проста з дакумента, а з памяці, з духу, дух з'яўляецца тут не адно творцам, стваральнікам, але і матэрыялам, матэрыяй. Адсюль сканцэнтраванасць пачуцця. Адсюль прастора для раскаванай уяўленнем думкі. У адвечным супрацьстаянні, адвечным супрацьборстве, дзе па адзін бок палкая прэтэнзія да свету, парыў, страць, па другі — абарончы загародкі волты і ведання, натуральна — гэта ж першая кніга паэта! — перамагаюць парыў, пачуццё.

Час унясе ў сказанае свае ўдакладненні. Унясе ўдаклад-

«Дыктант», «Балада першага кроку», «Балада пакінутага сэрца», «Тэатральная балада», «Круг» не проста аб'яднаны адной назвай: яны сімвалізуюць той круг, якім прайшоў і зноў — на новым вітку — ідзе паэт. Круг памяці. Круг вернасці. Круг жыцця...

2. ПРАРЫЎ У РЭЧАІСНАСЦІ

Знайсі, зразумееш сваё месца сярод людзей, свой абавязак перад імі, разбурыць бар'ер паміж творчасцю і жыццём... Шмат у каго гэта задача вырашалася і вырашаецца праз імкненне ліквідаваць дыстанцыю паміж матэрыялам і пазытыўным словам, калі верш выцяняецца злёгка рытмізаванай

ШТРЫХІ
ДА ТВОРЧАГА
ПАРТРЭТА
УЛАДЗІМІРА НЯКЛЯЕВА

КЛОПАТ ПАЭТА, ТРЫВОГА ПАЭТА

ненні ў наступных зборніках і Уладзімір Някляев:

Чым прырода апраўдала выбар:
Быць альбо не быць мне на зямлі?
Які неверагодны выйгрыш выпаў?

Паэт называе ў паэме «Даведка аб нараджэнні», з якой я працытавала гэтыя радкі, удакладняе факты біяграфіі, свайго і краіны, больш выразна, але, на маю думку, страчвае значна больш, чым набывае. Набываючы маштабнасць, страчвае якраз маштабнасць: анкета душы становіцца проста анкетай, адгароджанай ад шчымымі-няяснага, невытлумачальнага пачуцця еднасці, роднасці са светам абарончымі загародкамі вопыту і ведання.

Факт жыцця паззію. Але паззія, урываючыся ў плынь, у гуччар фактаў, нічога не канстатуе, яна ўскрывае бяспілле таго, што здавалася ўсемагутным, стойкасць таго, што здавалася крохкім.

Мы ведаем шмат вызначэнняў паззіі. Адно з іх: паззія — гэта «мастацтва магчмага», дэкларацыя веры ў светлае, добрае «магчымае», што тойца ў чалавечай душы. Парыў — страць — вера ў магчымае... Рознакарэжныя і — самыя блізкія ў свайго сутнасці словы! Яны — не адно адзнакі душы, яны — адзнакі яе намаганняў, і самых вялікіх, і самых нязначных.

Не ад «мы» да «я», як гэта было ў дагістарычны перыяд чалавечага грамадства, а ад «я» да «мы» праходзіць кожны з нас шляхам сталення — шляхам станаўлення. Кожны. І паэт. Які сам павінен выпактаваць ісціну, знайсці праўду, адстаяць сваю годнасць. Сам. Гэта ведае Уладзімір Някляев. Яго балады: «Балада дзеяння»,

прозай, а думка — механічным запісам масы самых розных уражанняў.

Што ж, кожны наноў адкрывае для сябе і каханне, і справядлівасць, і паззію. Кожны — наноў... Але далёка не кожны валодае грамадзянскай чуйнасцю, не кожнаму ўласціва вострае сацыяльнае бачанне свету. Уладзіміру Някляеву — уласціва. Яго вершы «Дубоўка», «Нафтавікі», «Мост Шандара Пецёфі», «Мастры вясны», «Ружа вятроў», яго балады, яго паэмы — гэта асэнсаванне вечнага руху, няспынага бегу дзён, якія адкрываюць нам сэнс быцця, нашай сацыялістычнай рэчаіснасці. Сэнс, які, магчыма, у самім руху, у заўсёдных зменах, у абнаўленні і развіцці. Скажа ж паэт у паэме «Дарога дарог»:

Страта хутнасці — страта веры.
Гасла вера — і розум глух.
Вера, сутнасцю — рух наперад,
Неадольны, імклівы рух.

...Рух — праціўнік ідыліі,
Ілюзіі,
Мітуслівых падробак пад рух.
Рух, Як рані ў пясках,
Не звужаецца.
У гады і залю, і засух —
Па дарогах усіх
Прадаўжаецца
Рэвалюцый рух.

Скажа гэта на поўны голас, але не перапусціць ні глыбіні думкі, ні лірызму, ні выверанасці пазытыўнай кампазіцыі, знайсці тыя словы, якія асвятлілі, надалі гучанне ўсім астатнім. Скажа на поўны голас, але ў сказаным не будзе жадання перакрычаць эпоху. Грамадзянская лірыка Някляева (міжволі згадваецца лірыка Анатоля Вялюгіна, чые радкі ўзяў ён эпіграфам да паэмы, Аркадзя Куляшова, Аляксандра Твардоўскага — назва аднаго з яго вершаў, напісаных яшчэ ў 1959 годзе, дала назву

паэме — гэта аповяд аб краіне, які ператвараецца ў яго ў расказ пра ўласнае сэрца, барацьба і каханне пераплітаюцца ў вогненнай мове паззіі, мове, якая імкнецца быць агульнай і адначасна нічэй...

Праўда — заўсёды змагаецца. Заўсёды. У жыцці. І ў слове. Змагаецца за чалавека. За Чалавека ў чалавеку. І не выпадкова — у маналогі бамаўца, брыгадзіра Сомова, слова прыраўняваецца да рабочага інструмента, праца паэта — да працы тунельчыка: «Яшчэ няма, брат, такога ёсць народу: ад галавы да пят скалістая парода. Скрозь іх тунелі біць — работа на галеры: усё ў табе баліць, а ім ані халеры. І вось, калі рване скалу такую вершык, душу ў яго ўдыхне — тады ты наш. Тунельчык...» Тут не проста прызнанне паэта, гэта — прызнанне агульнай здкаснасці за будучыню, агульнай барацьбы за яе.

Рэчаіснасць для Някляева — не тое, што вакол, што акружае яго, чакаючы «адлюстравання», а дзейнасць, дзеянне, праца, яго і дзесяткаў, тысяч, мільёнаў людзей — «аднавяскоўцаў», «аднавяскоўцаў» паэта. Злітнасць з людскімі лёсамі, вера ў тое, што людзі ў барацьбе заваюць лепшы свет, надае яго паззіі аўтэнтызм, робіць яе яснай, робіць дзейнай.

3. ПРЭТЭНЗІІ СЛОВА ЦІ ПРЭТЭНЗІІ ДУХУ!

Стала звыклым, што ў гаворцы пра паэта згадваюцца імёны тых, каму, чыйму слову абавязаны ён сваім ростам, сваім рухам. Я не буду рабіць гэтага. І не таму, што ў Някляева не было, ці было мала, настаўнікаў. Былі. І нямала. Уся беларуская літаратура, уся паззія была і ёсць зарука з'яўлення паэта. Яго. І іншага. І новага — заўтра, і ў будучым. Паззія, пры ўсёй яе сацыяльнай сутнасці, адрасуецца да вечнай ісціны, прыцягваючы асацыятыўныя рады, назіранні ён за доўгімі стагоддзмі свайго існавання. Жыццяздольнае ў ёй найперш тое, карані чаго — у здаровай глебе традыцыі. А слова... Паэты — усё! — абавязаны сваім ростам, сваім рухам слову народнаму, песеннаму слову народа.

Велічыня, значэнне паэта, пісьменніка вызначаецца якраз тым, колькі зачэрпнуў, колькі змог зачэрпнуць ён з гэтай крыніцы. Узяць жа можна столькі, колькі адпущана таленту. Адсюль і цяжкасць...

Уладзіміру Някляеву адпущана таленту багата. І — што, мажліва, яшчэ больш важна! — талент яго надзейна ўмацаваны верай. Верай паэта ў сябе. У сваё прызнанне. У свой талент. Сёй-той схільны нават называць гэту веру самаўпэўненасцю, саманадзейнасцю, гатовы папкінуць ёй паэта, а то і папкіае. Але ж паэт павінен валодаць той пачатковай саманадзейнасцю, якая неабходна для любога акту веры. Інакш роля паззіі непазбежна звялася б да дробненькай рацыянальнай задачы: да простага фіксавання таго, што можна лічыць «асабіста перажытым» у самым прамым сэнсе слова.

Не, не, добра, што вера ў сваё прызнанне вымагае гарэння, вымагае ненавідзець як мешчаніна-суседа, так і мешчаніна, які засеў ва ўласным магу. Палкае імкненне да чысціні, да герачных дзеянняў (някляевскае: «мне страшна не схакаць хвіліну тую, калі, сарваўшы ў сечы голас свой, паэты шчодро плацяць — галавой — за слова, што нічога не каштуе!») — гэта тое ўзвышэнне, тая вышыня, без якой не пра-

жыць ніводнай чалавечай асобе, калі яна хоча «існаваць і доўжыцца».

Мажліва, пра Някляева не скажаш, што ён наватар у паззіі ў тым разуменні слова, з якім мы звыкліся: ён не вышуквае нейкую кідкую, або вытанчаную, форму, разумее, што прыгожая фраза, прыгожая дэтал — яшчэ не мастацтва. Ён не абмяжоўваецца адно пошукі асацыятыўнага асэнсавання, бо верыць, што кожны сапраўдны паэт гаворыць — павінен гаварыць! — ісціну. Уладзімір Някляев — не піша нічога аб'якавага. Яго паззія — паззія спасціжэння. Спасціжэння сябе і — праз сябе — свету. Нават у чыста лірычных вершах, нават у дарожных замалёўках, там, дзе ішчыя (мюгя) здавальняюцца чыста эцюдым вырашэннем, ён шукае і знаходзіць у матыве, у прыродзе тое, чым з'яўляецца ён сам у цёмных глыбінях свайго істоты і што ён спрабуе вызваліць. З гадамі выйшла на першае месца работа спасціжэння, упартая, адзінокая праца душы.

Памяць мая. Ты пухлінамі часу
Баліш,
Продаў злачынысты катуоць
Плячорны мой розум...
Што ў ім адвечнае?
Што яму дадзена
Звыш?..

Рана — пытанні,
адназы знаходзяцца
позна.

Ах, як над возерам
Птушка свабодна пле!
Песня знямае —
І ўночы разбудзіць, як выбух!
Ісціна —
вечнае.

Звыш —
толькі выбар яе.
Выбраўшы вечнае, ісціну
можна не выбраць.
Гэтая птушка... І ішчай быць
не магла...
Хто растлумачыць мне
судзьбу
між ён і мною?
Толькі пытанні між намі,
толькі імгла,
Толькі плячорная памяць
крыла за спіною.

4. ЯК ШМАТ ЗАВАЖВАЕ БЯЗВАЖКАЕ!

Чутны галасы ў абарону чалавечых эмоцый — свету пачуццяў — у нашым залішне рацыянальным свеце. Рэальнай стала трывога: расце пагроза бездухоўнасці. Трывожаша не толькі паэты (ці сапраўды ўсё ў свеце звязана і абумоўлена, як прыход дня і ночы?), спяшаюцца некалькі вытлумачыць гэты працэс і сьліняныя крытыкі. Маўляў, і позняе сталенне, і ранняе старэнне — не гэтка ўжо, відаць, ультра-сучасныя катэгорыі. Маўляў, бываюць перыяды ў любым стагоддзі, калі бездухоўнасць помешіць новаму пакаленню...

Але ж вытлумачыць штосцы, з усімі верагоднымі і неверагоднымі агаворкамі, яшчэ не азначае — штосцы змяніць. Часта гэта азначае — адступіцца. А адступіцца, адступіцца — нельга. Ніхто не згодны, ніхто не мае сілы існаваць без лёсу. Ніхто не мае сілы... За ўсіх — гаворыць паэт. Свайго трывогай:

Што ж дзеецца ў нас?..
Мы сябе не ствараем —
вымучваем.
Закручвае час, як віры
травынае закручваецца,
І мы прывыаем круціцца,
Тануць прывыаем,
І ўрэшце —
кругі па вадзе,
Быццам
Кінулі
Камень.

Слова паэта імкнецца ўзрваць знутры наша бачанне свету і сябе ў ім, якое аб'яраецца на логіку, на звывку. Не — гэткае ж сцвярджэнне жыцця, як і так. Смерць — у хлусні. У хлусні самому сабе. У душэўнай баязлівасці. Калі падробка прымаецца за сапраўднае. Калі каханню абсякаюцца крылы для больш зручнага карыстання. Калі забываюць птушку, не пазнаючы ў ёй сваю душу. Калі, каб пагрэцца, ці пагрэць рукі, гатовы спаліць не толькі дом суседа. Калі...

(Заканчэнне на стар. 6—7).

КНИГАПІС

К. КАЛЧАУ. Люба. Раман. Мінск, «Юнацтва», 1984.

Беларускаму чытачу добра вядома імя Камена Калчава—сучаснага балгарскага пісьменніка, лаўрэата Дзімітраўскай прэміі, народнага дзеяча культуры, двойчы Героя Сацыялістычнай Працы НРБ. Ён аўтар раманаў «Двое ў новым горадзе», «Жывыя помнікі», «Сям'я тначоў», дакументальнага рамана пра Г. Дзімітрава «Сын рабочага класа» і іншых твораў. У 1965 годзе ў перакладзе В. Нікіфаровіча ў Беларусі пабачыла свет апавесць К. Калчава «Занаканяныя птушкі», у 1967-ым—анталогія балгарскага апавядання, названая па творы Калчава «Скарб». Пісьменнік неаднаразова наведваў Беларусь. За актыўны ўдзел у развіцці беларуска-балгарскіх літаратурных і культурных сувязей К. Калчаў узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Раман «Люба», які пераклаў на беларускую мову В. Нікіфаровіч, апавядае пра Любіцу Івашвіч—верную сяброўку і жонку Георгія Дзімітрава. Пісьменнік раскрывае вобраз свядамога рэвалюцыянера, актывіста рабочага і камуністычнага руху, паэтэсы. Юны чытач, якому адрасавана кніга, з цікавасцю пазнаёміцца з багатым, шматгранным жыццём герані.
В. МАСЛОУСКАЯ.

У Мінску яго імем названа вуліца—вуліца Анатоля Альшэўскага. А хто гэта, ці ведаем мы яго? Беларуская Савецкая Эцыклапедыя паведамляе пра яго спіла і лаканічна. Альшэўскі Анатоль Адамавіч (партыйны псеўданім Юрка Пружанскі), нарадзіўся

вілася цікавая кніга пра Анатоля Альшэўскага «Пасланец Праметэя». Ён—з той жа пляды... Яго духоўны свет шматстайны і напружаны, Ніколі, здаецца, не пакідае вострае пытанне, звернутае да самога сябе,— «хто ты ў гэтым свеце, як жыць?».

Чалавек і яго час

ў 1904 годзе ў мястэчку Каргуз-Бяроза Пружанскага павета Гродзенскай губерні. Дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, публіцыст. Са служачых, член КПСС з 1919-га...

Звесткі скупныя, але, згледзіцеся, цікавыя, нават інтрыгуючыя...

Калі пачалася першая сусветная вайна, гаворыцца ў эцыклапедыі, сям'я Альшэўскіх з прыфрантовай паласы падалася ў бежанства і апынулася ажно ў Арзамасе, дзе Анатоль скончыў рэальнае вучылішча, удзельнічаў у арганізацыі камсамольскіх ячэек, затым, у 1919 годзе, добраахвотнікам уступіў у Чырвоную Армію...

Словам, усё так, як і павінна быць у выданнях падобнага тыпу—строга выверана даведка, не болей. Ад аўтара кнігі пра Анатоля Альшэўскага—Уладзіміра Калесніка—патрабавалася, зразумела, нешта большае: даць жыццёвую і духоўную біяграфію свайго героя, раскрываць яго ўнутраны свет, намалюваць эпоху, расказаць пра сяброў, пра справу, якой ён прысвяціў сваё жыццё.

І, хочацца сказаць адразу, задача гэта аказалася яму—аўтару кнігі і асобных работ пра В. Таўлая, У. Жылку, А. Салагуба, М. Васілька, М. Засіма, М. Танка—пад сілу: з'я-

У. Калеснік. Пасланец Праметэя. Дакументальныя апавесці. Мінск, «Юнацтва», 1984.

«Назваючы Альшэўскага пасланцом Праметэя,—піша Уладзімір Калеснік у прадмове,—я меў намер падкрэсліць, што герой гэтай кнігі толькі чалавек ля вогнішча гісторыі. Яго становіць рысы і поспехі могуць дапамагчы арыентавацца ў жыцці тым юным чытачам, якія хочуць свядома фарміраваць свае характары, выпрацоўваць навуковы светлагляд, узбагачаць свае грамадскія і маральныя пачуцці перадавымі ідэаламі».

Альшэўскі, тым самым гаворыць аўтар, ніякі не звышчалавек, але, аказаўшыся «ля вогнішча гісторыі», пачуўшы раскаты рэвалюцыйнай буры, ён смела пайшоў ёй насустрач, стаў у адну шарэнгу з перадавымі людзьмі свайго часу. «Пасланец Праметэя» Анатоль Альшэўскі малюецца ў кнізе як раўнасімі веку, пачатку XX стагоддзя, калі заявіла аб сабе эпоха велічных сусветна-гістарычных зрухаў у жыцці грамадства, калі вырашалася яго будучыня, лёс цэлых народаў. Гэта быў час, калі рэзка паскорыўся тэмп грамадскага развіцця, калі сацыяльныя нізкі Расійскай імперыі, у тым ліку і беларускі народ, шырока ўзімаліся да гістарычнай творчасці—рэвалюцыйнай і нацыянальна-вызваленчай барацьбы.

Гэтая ісціна і складае метадалагічны грунт новай працы

У. Калесніка.

Грамадская сутнасць Альшэўскага—і аўтар гэта бачыць—выразна праявілася ўжо ў час яго знаходжання ў Арзамасе, дзе прайшла пара юнацтва, дзе закладваліся асновы светлагляду, жыццёвай пазіцыі. Тут ён пасябраваў з Аркадзем Голікавым—будучым шырокавядомым пісьменнікам Аркадзем Гайдарам. Разам зчыталіся кнігамі, абодвух захапіла хваля рэвалюцыйных падзей, абодва былі пад уплывам камуністаў. Рана прайвіліся арганізатарскія здольнасці. Юны Толя Альшэўскі па заданні камуністаў стварае дзіцячую арганізацыю «Дзетвара» (піянерская арганізацыя ва ўсесаюзным маштабе з'явілася пасля), якая супрацьстаяла буржуазным бойскаўтам.

Тут ён і сустрэўся са сваім часам—эпохай рэвалюцыі.

Аповесць «Пасланец Праметэя» наскрозь дакументальная. Аўтар абапіраецца на факты, на твоя думкі, якія з іх вынікаюць. Таму так пераканаўча гучаць яго вывады і абагульненні. «Толя Альшэўскі,—адзначае пісьменнік,—быў у цэнтры гэтага віру падзей, праходзіў школу рэвалюцыйнай творчасці і сам сябе тварыў у яе рэчышчы».

Тварыў, выконваючы шматлікія партыйныя заданні. Быць камсамольцам у твоя гады было неабяспечна: класавы вораг надта быў моцны і пагражаў помстай, расправай. І Альшэўскаму гэта было добра вядома.

Больш таго, сталася так, што амаль усё яго жыццё прайшло ў нястомнай класавай барацьбе...

З кнігі дазнаем, што вялікую ролю ў яго жыцці адыграў родны брат Яраслаў, які таксама звязаў сваё жыццё з барацьбой за перамогу рэвалюцыі.

«14 чэрвеня 1919 года Арзамаская партыйная арганізацыя прыняла пятнаццацігадовага Анатоля Альшэўскага ў рады РКП(б), а ў пачатку 1920 года накіравала на вучобу ў Маскву». Гэта быў славы ўніверсітэт імя Сявядлова, але павучыцца ў ім як след не давёлося: чакала новае адказнае баявое заданне. Яго пасылаюць

у Беларусь, на Палессе, у Пружанскі павет, арганізоўваць камсамол. Гэта было вяртанне на радзіму, у краіну дзяцінства, ахопленую рэвалюцыйнымі падзеямі. Арзамаскі вопыт тут вельмі спатрэбіўся. Аднак у той час (1920 год) Савецкая ўлада не доўга ўтрымалася на Пружаншчыне. Рыжскі мір 1921 года раздзяліў Беларусь, значная частка якой адышла да Польшчы. Анатоль вяртаецца ў Савецкую Расію, пэўны час жыве і працуе ў Рязані.

Працягваюцца працэсы грамадзянскага, палітычнага станаўлення яго асобы. Аўтар адчувае развіццё гэтага працэсу і вельмі ўважліва, дэталёва імкнецца раскрыць унутраны свет свайго героя, разглядае яго перапіску з роднымі, якія засталіся па той бок мяжы—у Бярозе. Глыбока ўразіла Альшэўскага смерць У. І. Леніна, ён піша ў 1924 годзе бацькам у Бярозу:

«Хто ж такі быў Ленін? Ча-му так многа гавораць пра яго, і не толькі ў нас, а літаральна ва ўсіх кутках зямнога шара?»

І адказвае:
«Ленін, як ніхто, любіў рускі народ, і для гэтага народа, не шкадуючы, аддаў сваё цудоўнае жыццё. Ленін як чалавек быў вельмі добры, спілы, вясёлы. Ён любіў малых дзетак, з імі праводзіў вольныя хвіліны. Не любіў Ільіч усялякіх «почестей», паважаў людзей...»

І тут аўтар робіць, на наш погляд, вельмі слушны вывад: «У асобе Леніна юнаку імпадуе суседства героя і чалавека».

У пачатку 1925 года А. Альшэўскі пераходзіць у шэрагі КПЗБ і атрымлівае накіраванне ў Заходнюю Беларусь, дзе актыўна ўключаецца ў рэвалюцыйную барацьбу народных мас за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне, працуе сакратаром ЦК камсамола, удзельнічае ў падпольным друку.

Яго партыйны псеўданім—Юрка Пружанскі.

Раздзелы аповесці, прысвечаныя жыццю і дзейнасці падпольшчэка Юрка Пружанскага ў Заходняй Беларусі,— най-

КЛОПАТ ПАЭТА, ТРЫВОГА ПАЭТА

(Зананчэнне. Пачатак на стар.5).

Ніводнае з гэтых «калі» не прымае Уладзімір Някляеў. Не толькі для сябе не прымае, для ўсіх—для чалавека не прымае. Не ў ягонай паэзіі—гэткая ж сцвярдзёнка жыцця, вышэйшых яго праяў, як і так. Можна, нават крыху мацнейшае.

...Але хто з нас заплакаў бы, Расіаіўшыся ў гром Нейкай ноччу маланкавай! Хто заплакаў бы—дрэвам Прабіўшы трысці! Каб жыццё—не дарэмна. Не дарэмна жыццё.

Гэта не пытанні. І не адказы на пытанні. Аднамернасць успрымання, безацеляцыйнасць выказвання не ўласцівыя паэту. Сябе ён даводзіць. Сябе ён судзіць. Барацьба ідзе ў ім самім, і ў ім самім павінна быць здабыта перамога. Менавіта таму словы калі і не пераконваюць, то змушаюць задумацца, звярнуцца да свайго вопыту, да сваёй душы, у пошуку адказаў на ўсё-ткі ўзніклыя пытанні. У хвіліну роздуму ўзнікаюць. У табе. Твоя пытанні. Ягонае перажыванне рэальнасці драматычнае, але гэта

заўсёды перажыванне рэальнага. Рэальнай вайны. Рэальных удовіных лёсаў. Рэальнага будаўніцтва «дарогі дарог». Рэальнага каханьня.

Каханне... Няшмат радкоў прысвяціў паэт яму і той, чые рукі «плачуць на плячах і валасы шапочуць збажыною». Няшмат. Можна, таму што ведае,—больш!—верыць, што толькі ўся праўда можа быць сапраўднай. Частка праўды, узятая асобна,—заўсёды падман. А як сказаць усё? Якімі словамі? Словамі пышчоты ці словамі адчаю? Як, калі ўсё сплялося ў крывавы клубок сэрца? Ці ў вогненны клубок маланкі?

...Прырода—гульні бліскавіц. Прыроду ўмеем да драбніц—Мы падрабіць... З пустой бляшанкі, Нібы сапраўднай.

...глом грывіц. І можна падрабіць маланкі. Каханне можна падрабіць. З сапраўдным—Страшна: найчасцей Сапраўднае маланнай слепіць..

«Маланка»—паэма, аповесць пра каханне, як значыцца ў падзагаловку. Яна завяршае трэці зборнік Уладзіміра

Някляева «Знак аховы». Яна паспела ўжо трапіць у няласку крытыкі: занадта ўскладнёная, маўляў.

Ох, гэтая ўскладнёнасць! Як чорт ад ладану адступаюцца ад яе крытыкі. Баючыся абламаць зубы, ці што?... Ледзь паспрабаваў хто прышчапіць да пасаджаннага ім дрэўца галінку з магутнага дрэва сусветнай паэзіі—адразу прысуд: гэта не ў нашых традыцыях! Ледзь прыўзняў, падсадыў хто думку на міліметр вышэй, чым дазваляе даўно падстрыжаны, выстрыжаны не аднымі крытычнымі нажніцамі асацыятыўны рад—адразу ярлык: абстракцыя! Ледзь ступіў хто за рысу агульнапрынятага вызначэння часу, ці лёсу, ці пачуцця—адразу нацягваецца лейчына: памкненне да зашыфраванасці! Усё ж, маўляў, даўно вызначана. Усё—даўно ўважана. А тут раптам: «Зноў бліскавіца! З грому! З хмары! Агнём. Віхураю! Пажарам!.. Яе лаўлю. Яе люблю...»

Ці ж крытыкі не ведаюць гісторыі нашай літаратуры? І Купала, і Колас, і Багдановіч, і Куляшоў чэрпалі з сусветнае паэзіі, і Танк чэрпае. Ці здолелі крытыкі як след прачытаць Купалаву «Яна і я»? Ці яны забылі тую ісціну, што традыцыяй нашай у паэзіі з'яўляецца наватарства? Што ні выдатнае імя, то наватар...

«Я» пачынаецца толькі разам з «ты», каханне—гэта стварэнне агню, калі ад вас—дваіх—залежыць, ці ўздыдзе заўтра над зямлёй сонца, ці ступіць пры яго святле на вашу сцежку наступнік.

Паэма «Маланка» супрацьстаяць звыкламу, абывацельскаму ўменню «быць шчаслівым, разбаўляючы сонца вадзічкай». У ёй—вера паэта ў тое, што агонь дваіх нясе цяпло не толькі ім самім, а ўсім і ўсяму, людзям і раслінам, жывёле, камяням, мору і дрэвам, воблакам і кветкам. Вера, перад якой бездапаможныя часам і слова і думка. У паэме вонкава сплятаюцца многія арбіты быцця і свядомасці. З першых радкоў трапляем у лабірынт, па якім кружыць думка паэта, праходзіць увесь шлях, крок за крокам, перш чым знаходзіць выйсце, выхад, гэтаксама, як і паэт, не абмінуўшы ні самых небяспечных звільні, ні вяртанніў назад, ні тупікоў. Таму што раз-пораз абрываецца шлях, як абрываецца мелодыя шчасця: «Хто мы такія? Скуль мы? Дзе шукаць разгадку таямніцы?... Куды нас грозны лёс вядзе?..»

Паэма—спроба праз адну страсць спасцігнуць любоў чалавечую, усё яго жыццё з усімі пытаннямі і праблемамі, спроба ўзвесці, пабудоваць філасофію нашай зямной долі. Узбуджаная, параненая, аслепленая занадта яркім святлом свядомасці, якая знаходзіць у сабе сілу аналізаваць уласную трагедыю (і трагедыю часу), тым самым ужо ўзвышаецца над ёю, саспела для яе пераадольвання.

Вясноў паэт не робіць. Няма іх, вясноў.

Каханне—гэта стварэнне агню. Удваіх. На роўных.

5. УСЛЕД ЗА ЧАСАМ І—ПРЭЧ АД ЧАСУ!

Даўно гэта сказана: мастака трэба судзіць па законах, ім самім над сабой створаных. Даўно сказана і—даўно забыта. З таго часу створана не адна мастацтвазнаўчая і літаратуразнаўчая класіфікацыя, у якіх кожнаму адводзіцца пэўнае месца (а здараецца, і не адводзіцца—прапусцілі!), у якіх кожнаму вызначаецца пэўнае амплуа (а то і не вызначаецца: і так сыдзе). І дзіўна нават не гэта (камусьці ж трэба і класіфікацыі складаць), дзіўна, што, аднойчы «прыпісаны» да пэўнага месца, гадамі, дзесяцігоддзямі паэт носіць ярлык, выдзелены яму. Больш таго—выдзелены яму калісьці парадкавы нумар паэт не можа памяняць і за кошт многіх намаганняў. Даўно ўжо ён перарос сваіх рэдактараў, даўно забыўся на той час, калі ў яго ламаўся голас, даўно свядзіць права не толькі на ўласнае імя, а і на ўласнае месца. Але не! Ва ўсіх спісах будзе значыцца на тым, адведзеным яму месцы, меркаваць аб ім будучы па тым, пачэпленым на яго, ярлыку.

Яшчэ больш дзіўна: з гутарак, з артыкулаў, з дакладаў на самых розных узроўнях вынікае, што чытаецца не тое, што пішуць паэты, а тое, што пра іх пішуць (часта нават не прафесійныя крытыкі). Вось пра сапраўды замкнёны круг!

І ўсё ж... Усё ж праўда—у паэта.

У час, які не проста разумець, Выратавальны час для паналення.

Эдзі Агняцвет вядома як аўтарка кнігі для дзяцей. Да іх ліку адносяцца «Першы ліст», «Незвычайныя канікулы», «Падарожнік», «Краіна маленства», «Мы сур'ёзныя, мы вясёлыя», «Доктар Смех», «Ад зярнятка да вясёлкі»...

чыку, дзяўчынка дзяўчыны? Якое жаданне перадаецца «з вачэй у вочы, ад сэрца да сэрца», што просіць дзеці не адкладваць на «потым»? Цікава, жаданне як мага хутчэй знайсці тое «самае-самае неабходнае» ўзрастае. А жа-

дзе. Ёй хочацца навучыць дзяцей глянуць на ўсё гэта вачыма мастака, бачыць сінічак «сянячак», «балерыя», «як сініцы падростаюць», чуць «аркестрык умелы», «чараўніцы шумны грай», нягледзячы на тое, што на дварэ люты мароз. І робіць гэта паэтэса не праз навучанні, а непрыкметна, скарыстоўваючы трапныя мастацкія сродкі.

Клопат аб захаванні прыроды, лясных багаццяў паэтэса выказвае і ў вершы «Чаму ў трывозе Дзед Мароз?» Вуснамі Дзедла Мароза яна гаворыць:

Я ж хачу, каб на зямлі
Нават самыя малыя
Шанавалі, бералі
Нашы радасці лясныя.

Зацікавіць юных чытачоў вершы «Свята кнігі», «Мае браты», «Майстар спорту», «Нарчанскія сябры», «Водгулле» і іншыя. У іх розная тэматыка, але яны аб'яднаны жаданнем аўтаркі зрабіць усё, каб шчодро перадаць самае лепшае, што сабрана на шырокай жыццёвай ніве, таму, хто будзе працягваць справу дзялоў і бацькоў.

Другі раздзел кнігі называецца «Рукі сяброў». У ім — пераклады вершаў Сяргея Міхалкова, Юльяна Тувіма, Грыны Такмаковай, Марыі Прыгры, Багдана Чалага і іншых.

Патрэбна адзначыць, што Э. Агняцвет умее заўважыць у кожнага з гэтых паэтаў самае галоўнае, самае істотнае і карыснае дзеям. У перакладах угадваецца майстар трапна і вобразна перадаць думку калегі па пяру. Калі чытаеш вершы, перакладзеныя паэткай, міжвольна забываеш, што паміж табой і аўтарам стаіць перакладчык. І гэта вельмі важна. Гэта родніць літаратуры розных народаў.

Кніга «На двары алімпіяда» — адказ на шматлікія пытанні «чаму так», яшчэ адзін промнік святла, скіраваны на гарачыя і непасрэдныя сэрцы дзяцей.

Леанід ШЫРЫН,
дырэктар Мяцявіцкай СШ
Салігорскага раёна.

ПРОМНИК СВЯТЛА

Шмат якія надзённыя тэмы распрацоўвае паэтэса і ў новым зборніку «На двары алімпіяда», што выйшаў летась у выдавецтве «Юнацтва». Але самай галоўнай, безумоўна, з'яўляецца тэма выхавання патрыятызму, любові да Радзімы, да свайго народа.

Калі чытаеш зборнік «На двары алімпіяда», добра адчуваеш, што аўтарка, як кажучы, трымае руку на пульсе жыцця, што яе хваляюць тыя праблемы, якія вырашваюцца ўсім нашым грамадствам, дарослым і дзецімі ўсяго свету. Адной з гэтых праблем з'яўляецца барацьба за мір і дружбу, якія ў разуменні Э. Агняцвет — гэта сонца, залаты колас, спеў жаўрука ў паднябесі, расічка на траве, што пераліваецца ўсімі колерамі вясёлкі, мары людзей, іх прага да жыцця.

Запамінаецца верш «Самае-самае неабходнае», у якім паэтэса, скарыстоўваючы народную казачную манеру апавядання, звяртаецца да вельмі сучасных, набалелых пытанняў. Так і хочацца як мага хутчэй даведацца, што сказалі дзеці ветру, што сказаў вецер аднаму брату, другому, а той — трэціму... А што сказала травінка травінцы, хлопчык хлоп-

Э. Агняцвет. На двары алімпіяда. Вершы. Мінск, «Юнацтва», 1984.

данне «самае дзіцячае» — вось у чым:

...Толькі сёння, толькі сёння,
Не адкладвайце на «потым»!
Ратуіце кожную галінку,
Ратуіце ўсё зямную шыр!
Матулі, бацьку, мне,
Усім людзям родным
Неабходны МІР!

Мільёны і мільёны жыццяў забрала вайна. Іх імёны — на салдацкіх абелісках і помніках ахвярам фашызму, у памяці ўсіх народаў Краіны Саветаў і ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва.

У адным з вершаў паэтэса паказвае, як старання і любоўнае дзяўчынка-піянерка ў завае «зіму адкідае з пліты» і чытае надпіс. А надпіс гаворыць, што «толькі дваццаць мінула салдат». У яго не было ні сына, ні дачкі. Сэрца дзяўчынкі перапоўнена болем.

Людзі дораць юнаму герою сон-траву, пралескі, мальвы, верас. А ўзбекская дзяўчынка прыслала кусцік ружы... І аўтарка з упуўненасцю гаворыць, што святое месца — ціхі куток на пагорку, дзе растуць дзве яліны, — будучы заўсёды помнік людзі.

Паэтэсу хваляюць і пытанні аховы прыроды. На першы погляд, кармушка ў зімовы час — самая звычайная справа. Зрабі яе, насып крошак, зярнятак і ніякай жывяціна птушкі. Гэта ўмее кожны. Але аўтарка верша «Мой тэлевізар» такі падыход да справы не задаваль-

ЧЭРПАЮЦЬ НАТХНЕННЕ ЮНЫЯ

Як паведамлялася ўжо, у пачатку студзеня адбылося ўрачыстае адкрыццё школы «Юны літаратар». На працягу трох дзён навучэнцы і настаўнікі-філолагі, якія былі разам з імі, слухалі лекцыі, сустраліся з вядомымі пісьменнікамі, удзельнічалі ў экскурсіі па літаратурна-гістарычных месцах Мінска.

Школа юных работу працягвае. З тымі, хто жыве за межамі Беларускай сталіцы, вядзецца перапіска. 13 лютага адбыліся першыя заняткі мінчан, да якіх далучыліся энтузіясты, што прыехалі з раёнаў.

Заняткі праходзілі ў Цэнтральнай акадэмічнай бібліятэцы імя Якуба Коласа. Панольні навучэнцы сюды трапілі ўпершыню, ім была прапанавана своеасаблівая экскурсія, якую правёў галоўны бібліятэкар У. Шышкін. Ён пазнаёміў з работай чытальных залаў і аддзелаў, паказаў, як трэба нарыстацца даведчанай літаратурай, звадзіў на выстаўку рэдкіх выданняў.

З гутаркай «Ля вытокаў мастацкага слова» перад навучэнцамі выступіў кандыдат філалагічных навук, добры знаўца старажытнай пісьменнасці, супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР У. Кароткі. Ён расказаў пра станаўленне і развіццё ўсход-

неславянскай літаратуры XI—XIII стст. Навучэнцы пазнаёміліся з рэдкімі кнігамі і рукапісамі бібліятэкі. На мове арыгінала і ў перакладзе на сучасную беларускую мову прагучалі фрагменты з «Аповесці мінулых часоў», «Зборніна» Святаслава, «Павучання» Уладзіміра Манамыха і інш.

У гэты ж дзень была сустрэча з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР, народным пісьменнікам Беларусі Янкам Брылём. «Юны літаратар» праводзіў яе сумесна з клубам аматараў кнігі «Натхненне». Т. Грамадчанка (старшыня таварыства) расказала прысутным аб яго рабоце, падкрэсліла ролю сваіх папярэднікаў — А. Мальдзіса, В. Гапавая, У. Мархеля, якія сталі ля вытокаў «Натхнення». Сёлета маецца быць сустрэча акадэмічных кнігалюбаў з народным пісьменнікам Беларусі В. Быкавым, знаўцам архітэктурных помнікаў Беларусі Э. Пазняком. Адно з паслядзённых будзе прысвечана «Слову аб палку Ігаравым». Мярнуецца правесці дыспуты па праблемах экалогіі, штучнага інтэлекту, іншыя мерапрыемствы.

Слова пра Янку Брыль сказаў Я. Лецна. Ён пачаў з таго, што гэтал сустрэча прызначана на пачатак сёлетняй работы. Ён падкрэсліў, што ў асобе Янкі Брыля мы маем не толькі выдатнага пісьменніка, але і чала-

больш цікавыя. Ды і як жа інакш: гэтая тэма У. Калесніку асабліва блізкая і знаёмая: ёй прысвечаны не адзін дзесятак год даследчай працы. Пры гэтым яго не вабяць лаўры белетрыста. Мэта аўтара — раскрыць сутнасць з'явы.

У. Калеснік умее скрупулёзна, глыбока і шматгранна асэнсоўваць факты — гэта моцны бок яго стылю. І асэнсоўвае іх з розных бакоў, выкарыстоўваючы самыя розныя крыніцы, якія могуць дапамагчы «сабраць» у цэласнае адзіства (у пэўную канцэпцыю) вобраз «пасланца Праметэя». Разам з тым ён умее сінтэзаваць свае назіранні ў вельмі ёмістым вобразна-эмацыянальным абагульненні: так пра арзамаскі перыяд жыцця і дзейнасці А. Альшэўскага гаворыцца, што «шчасце тварэння новага свету ап'яніла яго».

Зрэдку звяртаецца да дыялогу, прыводзіць фрагменты яго размоў з магчымымі суб'ектамі. Дакументальная аснова не скоўвае творчай свабоды аўтара. Жыццёвую «канву» свайго героя пісьменнік імкнецца ўзняць ва ўсіх даступных яму дэталі і падрабязнасцях. Акрамя таго, варта адзначыць, што перад чытачом праходзіць этапы дзейнасці КПЗБ, панарама самой «вельмі легенды» — рэвалюцыйна-вызваленчай барацьбы народа, які нарадзіў столькі герояў, моцных сваім «праметэўскім» духам.

Сітуацыя, якая склалася ў партыйна-камісамольскім падполлі Заходняй Беларусі, нагадае аўтар, была не з простых. Зрэшты, лёгкая і прастай рэвалюцыйная барацьба ніколі не была. Падпольная работа — гэта пастаянная небяспека, рызыка быць арыштаваным, і не толькі арыштаваным. Анатоль Альшэўскі змагаецца за еднасць партыі, вядзе работу па аднаўленні партыйных і камсамольскіх арганізацый на Вілейшчыне і ў іншых раёнах, па разгортванні падпольнага друку, падрыхтоўцы II канферэнцыі камсамола Заходняй Беларусі. Дзейнасць прафесійнага рэвалюцыянера, якім быў Юрка Пружанскі, выглядала над-

звычай насычанай і шматграннай. Ён умеў (гэта было відавочна ў арзамаскі перыяд) працаваць з людзьмі, узвышаць чалавека, даваць кожнаму такое заданне, «якое можа выканаць толькі той адзін». Перад вачыма чытача праходзіць тагачасная Віленшчына, Пружаншчына, Палессе, Наваградчына... Тут Юрка Пружанскі сустраўся з такімі змагарамі, як Вера Харужая, Леапольд Родзевіч, Стэфан Мерцэнс, Роза Цыгельніцкая, якія ўмелі выпраменьваць «жывую, зіхоткую энергію дзеяння». Для нас яны таксама «з легенды». Аўтар прыкладае шмат намаганняў і захадаў, каб раскрыць духоўны свет гэтых гераічных людзей. Многае яму ўдаецца.

Шмат у чым падобны на іх і сам Юрка Пружанскі, якога з поўным правам можна аднесці да іх ліку — «людзей няспыннага гарніня». Абставіны падполля прывучалі яго пільна ўглядацца ў чалавека, адкрываць роднасць душ, дабрату і самаахвярнасць у імя Інтэрэсаў рэвалюцыі.

Шмат праўдзівых старонак прысвечана Веры Харужай. Пры гэтым дакументалізм аўтара ўзбагачаецца лірыка-эмацыянальным адценнем у абмалёўцы рамантычнай постаці рэвалюцыянеркі.

«Нечакана прывабнай, прэста прыгожай становілася Вера, калі гаварыла. Столькі было ў яе шчырай захопленасці, гарэня за справу, сардэчнага клопату за сяброў». Гэтыя словы пра Харужую знаходзяць пацвярджэнне ў яе рэвалюцыйнай дзейнасці, якая прасочваецца ў аповесці. Героі ў Калесніку прагнуць дыхаць «ветрам гісторыі» і ў той жа час яны звычайныя людзі, якім уласцівы глыбокая цікавасць да чалавека, клопат пра сяброў і родных.

Кніга Уладзіміра Калеснікі мае бяспрэчнае пазнавальнае і выхаваўчае значэнне. Загортаваецца яе з пачуццём удзячнасці аўтару. Мала мы ведаем сваіх герояў — і ёсць вялікі сэнс у тым, што кніга У. Калеснікі «Пасланец Праметэя» прысвечана моладзі.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

Мы непахісна верылі ў сумленне.
У праўду і жыццё — і на імгненне
Ні ў здраду не паверылі, ні ў смерць.
Мы не святлыя... Гэта фант, канечне...
Але спрозь нашы цяжкія гады, Памылкі нашы, дробныя спрачкі —
Мы свецімся той светлай, чалавечай, назаўжды.

Праўда — у паэта. І самы высокі суд над сабой чыніць ён сам. Таму што ні на адзін міг не спыняецца ў ім барацьба за асобу ў сабе. Таму што ні на адзін міг не можа ён скінуць, зняць з сябе адказнасць за ўсё зло, што творыцца ў свеце, за тое, што ў агні войнаў гінуць набыты чалавечай культуры, што свету пагражае смерць ад рук цемрашалаў, узброеных атамнай зброяй.

Вядома, пакутаваць — доля паэта. Пачэсная і цяжкая доля. Перачытайце баллады Уладзіміра Някляева, перачытайце яго вершы «Словы замовы», «Тураў», «Апошні верш», «Паляванне», «Ляўкі», «Рубеж», «Праводзіла з дому...» Суд над самім сабой неабходны. Так, неабходны, каб разамкнуць круг сваіх блуканняў. Каб мець права сказаць: «суды сабе падобных лепяць...»

Зрэшты, права тут ні пры чым. Маяць рацыю тыя, хто лічыць, што сёння, як і заўсёды, «вялікая місія пісьменніка — быць не столькі выразнікам грамадскай думкі, колькі яе арганізатарам». Не тым арга-

нізатарам, што мітусіцца, кідаецца ад аднаго да другога, рух і шум вакол сябе ствараючы, а тым, хто імкнецца зрушыць, распуснуць рубяжы духоўнага зроку, свайго і сваіх сучаснікаў.

Уладзімір Някляеў належыць да апошніх. Усім, што зрабіў і робіць у паэзіі. Сваімі радкамі, якія сведчаць пра няспынае жыццё душы. Жаданнем наблізіцца да ісціны. Высілкам, бо кожны раз трэба пераадоўваць у сабе — найперш у сабе! — інерцыю звыкллага (сётай зацята думае: традыцыйнага):

Прызнаць віну, якой не варта вы, —
Адчэпка толькі для суда людскога...
Калі душа, як за сцяной астрога,
І сочыш ты за ёй, як вартавы, —
Не абяшчай: я вінаваты ў тым,
Што ёсць мана, што пыл ле і дым
Твар праўды захінае, як аблога,
Не словамі, а справай пачынай:
Астрог паруш — і ў сэрцы паламай
Нож асцярогі, зброю вартавога.

«Калі душа, як за сцяной астрога...» — вось найвялікшая трывога паэта. І найвялікшы яго клопат. Кожны стварае сябе сам. Кожны. І ён, пэўна, Уладзімір Някляеў. Але ён — і ў жыцці і ў слове — змагаецца не адно за сябе. Ён змагаецца за чалавека. За Чалавека ў чалавеку. Тым паэт і значны. Тым і дарагі мне.

Таіса БОНДАР.

Сяргей ЗАКОННИКАУ

Добрае слова

Гэтай ісціне веру даўно,
І яна для мяне, як замова:
У людзей ёсць багацце адно—
Чалавечае, добрае слова.

Слова злое заўсёды было
Для варожасці першаасновай.
Свет

скрозь цемру дзікуства
вяло

Да святла
толькі
добрае слова.

Каб праменьчык жыцця не патух,
Душы
веснім дажджом

адмывала,

Чалавека абуджаны дух
На такія вышніні ўзімала!

Горы золата і серабра—
Ад бяды ненадзейная схова.

І прыходзіць такая пара,
Што захацацца добрага слова.

Хлеба кошт не адзін: то спаўна,
То над крошкай трасуцца галовы...
Не мянецца толькі цана
Гэткай дробязі—добрага слова.

Крык нараджэння

Ружовы малы камячок
Заходзіцца плачам і крыкам.
Успыхнуў жыцця светлячок
На нашай планеце вялікай.

Крычы,
чалавечак,
крычы,
Шырэй адкрывай свае вочы,
Каб згінулі ў цемры сычы,
Што свету пагібель прарочыць.

З надзеяй глядзяць на цябе
Зямныя,
касмічныя версты.
Ты выстаіш у барацьбе,
Хоць век твой суровы і жорсткі.

Ты многа павінен адкрыць,
Пракласці да шчасця дарогі...

Над светам лунае твой крык,
Як вечны сігнал засцярогі.

Начная размова

Ціхі шэпт каля вокан—
бязрозе не спіцца
Пад халодным мігценнем
гранізілівых зор.

Я выходжу на двор.
— Ты прабач мне, сястрыца,
Што запозна адчуў негнаўлівы дакор.
Хутка лісце тваё
панясе вольны вецер,

Незаўважана новая восень прыйшла.
Як ніколі,
цяпер

у няўстойлівым свеце
Надта хочацца ўсім
дабрыні і цяпла.
Праз цябе,
праз мяне
мкнучы шчымлівыя токі
Вечнай крэўнасці з нашай калыскай-
зямлей.

Месца хопіць жывому
пад небам высокім,
Хоць у кожнага шлях—
і агульны,
і свой...

Напіваюцца думы
трывожна,
як струны,

І няма ім супыну,
няма ім канца...
А планета ляціць і трымае кірунак
На сузор'е Стральца,
на сузор'е Стральца.

Васілю ВЯКАВУ

Усё было, але сваёй гісторыі
Ні кропелькі на здзек я не аддам.
За свет,
што потам і крывёю створаны,
Адказваю без агаворак сам.

Усё было, ды шлях які агораны,
Ты толькі зрэдку кінь пагляд назад!
Разведка боем—гэты шлях нятораны,
А бой не абыходзіцца без страт.

Усё было, але варункі розныя
Мы сэрцам пераплавілі сваім.
Запозная не трэба асцярожнасці
Аднолькава—
ні мёртвым,
ні жывым.

Хоць часам праўда
прад маной
і гнулася,
Ды не на гэтым белы свет стаіць...
Тым,
хто спрабуе
паднавіць мінулае,
У будучым няма чаго рабіць.

Ад ліўня пачарнелі стрэхі хат,
За ўзлескам гром знясілены сканаў...
Стаіць на ганку той вайны салдат,
Ён «прыміну» ў сухія вусны ўзяў.

Зацяжкі франтавое гарката
Вярэдзіць да крыві яго душу.
Была няшчаднай па бядзе вярста,
Назад прынёс адну руку—ляўшу.

Боль не праходзіць.
Ці лягчы жывым,
Чым тым,
што спяць пад зоркай
за сямом?..

І хмара,
што плыве,
як дым,
над ім,
Чапляе чуб сівы
сваім крылом.

Нашы песні

А. С. ФЯДОСІКУ

З душы нястомна вынікалі,
Нібыта самі па сабе,
Жанкі,
як дзетак,

адшукалі
Іх на жніве і на сяўбе.

Па тых,
што нараджала гора,

Па тых,
што спелі ў шчасны час,

Усюды:
зблізку і за морам

ПРОЗА

1

НАВАТ ужо ў самалёце, які, імкліва набіраючы вышыню, падымаўся за аблокі, каб там, у неабсяжнай прасторы неба, легчы на свой курс, Глеб не быў яшчэ да канца ўпэўнены, ці правільна робіць, што ляціць туды, куды столькі гадоў не асмельваўся паказаць і нося. Вядома, нічога непапраўнага быццам не было, можна ж, не позна пакуль і назад вярнуцца, не рабіць, што надумаў. Скажам, пахадзіць, паблукі па вуліцах і завулках, дзе хадзіў, блукаў некалі... А то і не хадзіць, не блукаць — адразу ж з аэрадрома паехаць у касу аэрапорта, узяць білет на зваротны рэйс. І забыць, не ўспамінаць больш ні горада сваёй маладосці, ні таго, што... Эх, каб можна было тое забыць, не ўспамінаць! Дык не ж, не забываецца, успамінаецца. Ды яшчэ як, як і з цягам дзён, з гадамі ўсё часцей, вастрэй — за жывое бярэ, сэрца сціскае, аж трываць нельга. Дый думкі... Круціцца, верціцца, не даюць ні на чым іншым засяродзіцца. І выкінуць з галавы тое... Не, не ўдаецца, ніяк, ніяк не ўдаецца. Вось і цяпер, ледзь сцішыўся, вочы замгнуў, і...

...«Тое», што мучыла, пазбаўляла сну і спакою, пачалося даўно, вельмі даўно. Тады ён, Глеб, вучыўся ў інстытуце, жыў на прыватнай кватэры — наймаў пакойчык на ўскраіне горада ў бадай што самай зялёнай і ціхай яго частцы — Сапяжанцы. Сапяжанка — звычайная вёска, але, растучы і пашыраючыся, горад паступова наблізіўся да яе, ды яшчэ не захапіў, не праглынуў. Таму ўклад жыцця тут заставаўся амаль ранейшы, вясковы. Людзі, хоць многія і працавалі на заводах і фабрыках, — ураблялі поле, гароды, трымалі кароў, свіней, качак, курэй, гусей і самі нават знешне мала былі падобны на гараджан.

Да Сапяжанкі падыходзіла, як бы агінала, апаясвала яе, шырокая рака, зарослая па баках аерам, невысокім купчастым ладняком, рачкаватымі, пахілымі да вады вербамі. Хата, дзе наймаў пакойчык ён, Глеб, стаяла пры самым беразе, ля старога моста, які злучаў Сапяжанку з горадам. І ён, Глеб, засынаў і прачынаўся заўсёды пад тупат ног ці грукат колаў па гульнім драўляным насцілу, у сухое надвор'е ядраным, у сырое — ціхім, глухім. Але не гэта, не гэта хвалявала яго, займала думкі. У хаце, за перагародкаю, зусім побач, у такім самым

пакойчыку, што і ў яго, жыла Ліза. Хто яна была гаспадарам, ён, Глеб, не ведаў. І засынаючы і прачынаючыся, ён слухаў, лавіў кожны шлох з-за перагародкі: вось Ліза зайшла ў пакой, зняла з сябе плацце, патушыла агонь, хуценька лягла, упала на пасцель... Ці, — вось яна прачнулася, апранаецца

яна — ў сваім, уяўлялі, слухалі, хто што робіць за перагародкаю. І, вядома ж, думалі адно пра аднаго — ён пра яе, Лізу, яна, як потым высветлілася, — таксама пра яго. Якая гэта была шчымліва-трапяткая і разам з тым светлая радасць — ляжаць і думаць, уяўляць усё, што толькі захо-

Ліза смяялася — ціхенька, быццам квола, але шчыра, весела, як яна хадзіла, — не хадзіла, а лётала, як яна, за што б ні ўзялася, рабіла — вязала, лупіла бульбу, мыла посуд, прыбіра-ла ў хаце... Бо рабіла ўсё гэта яна як бы гуляючы, заўсёды ў добрым настроі, з песнямі. Бы ўсё адно званочак — дзе была яна, там чуўся і яе галасок. І не толькі ў хаце, але з гарода, поля.

Ці не з месяц мінула, перш чым Глеб па-спраўдному пагаварыў з Лізаю. Помніцца, ён вяртаўся з заняткаў і дагнаў Лізу, — яна таксама вярталася з заняткаў і ім акурат выпала разам ісці дадому. Ён, Глеб, адразу ж, радуючыся выпадку, спытаў, чаму Ліза трымаецца неяк дзіўна, нават у размову і то не ўступае. І пачуў тое, што прымусіла яго яшчэ мацней і паасабліваму пакахаць Лізу. Выявілася: за знешняй веселасцю хавалася вялікая чалавечая трагедыя. І, можа, таму, што гэтая трагедыя наслася доўга ў душы, яна вылілася, быццам вада, калі здымаюць запруду, — бурна і ўся адразу. Не, не такая, звычайная, як ва ўсіх, была Ліза дачка ў даволі багатых і маўклівых гаспадароў. Хоць Ліза і называла гаспадара і гаспадыню «татам» і «мамай», — не была яна ім роднаю. Спраўдныя яе тата і мама яна не ведала дзе. Помніла толькі — жыла яна з татам і мамай ў нейкай вялікай драўлянай хаце, якая стаяла ні то ў лесе, ні то ў парку. Нейк, увечары, на іх хату напалі невядомыя — на конях, з шаблямі, вінтоўкамі. Паставіўшы бацьку і маці да сцяны, яны доўга нешта патрабавалі. Тыя ці то таго не ведалі, ці не мелі, не маглі даць... І тады коннікі пагналі паперадзе сябе бацьку і маці, хоць яны і плакалі, прасілі пусціць, маўляў, у іх малое дзіця...

Яна, Ліза, ахопленая жахам, дачкалася, калі зніклі за дрэвамі коннікі, і таксама пакінула дамоўку, бо аставацца адна баллася. Ноч, дзень блукала па лесе, потым па полі, пакуль не прыбілася ў вёску. Але хто хацеў апекавацца чужым дзіцем? У кожнай хаце іх і сваіх хапала — як адчыніш дзверы — і за сталом, і на падлозе, і на печы поўна. А есці, карміць, адзяваць... Няма каму. Тады ж, як Ліза цяпер ведае, толькі што скончылася доўгая вайна, потым была рэвалюцыя, яшчэ адна вайна, ужо грамадзянская... Прыняла да сябе Лізу жабрачка, цётка Анэта. З цёткаю Анэтаю — амаль голая і галодная, у пошуках хлеба, Ліза пратупала, перамерала сваімі бо-

Барыс САЧАНКА

А П А В Я Д А Н Н Е

ца, кудысьці спяшаецца, ідзе, амаль што ляціць... Ліза таксама, як і ён, вучылася ў інстытуце, толькі не на настаўніка, а на медыка. З першых дзён, як пасяліўся ён, Глеб, у гэтай хаце, у яго завязаліся з Лізай нейкія незразумелыя, дзіўныя адносіны. Сустрэкаючыся, яны адно аднаму ўсміхаліся, перамірговаліся вачыма, але не гаварылі. Ледзь толькі ён, Глеб, спрабаваў нешта сказаць, Ліза прыкладвала да вуснаў палец і насцярожана, па-змоўніцку папярэджвала: «Ц-с!». І ў момант знікала, уцякала. Ён, Глеб, доўга не мог уцяміць, здагадацца, чаго Ліза баіцца, чаго асцярагаецца — загаварыць з ім і то не асмельваецца. Ды і хто яна гаспадарам? Быццам дачка, бо і гаспадыню, і гаспадара за ве мамай і татам, і разам з тым... Высветлілася ўсё, як і многае іншае, потым, трохі спагадзя. Тады ж, у першыя дні, як пасяліўся ён, Глеб, у хаце на беразе ракі ў Сапяжанцы, яны з Лізаю, сустракаючыся, толькі па-змоўніцку перамірговаліся, усміхаліся, ды, астаўшыся — ён у сваім пакойчыку,

чацца, пра тую, што зусім побач, за перагародкаю. Не думаць пра Лізу, не ўяўляць усяго, што толькі прыходзіла ў галаву, ён, Глеб, проста не мог. Ды, мабыць, і кожны, як яму тады здавалася, на яго месцы тое б рабіў. Бо Ліза была не проста дзяўчына, а прыгожая, такая, убачыўшы якую аднойчы, ніколі ўжо не забудзеш. Статная, з гордым, трохі як бы смяшлівым паглядам вачэй, з якіх, здаецца, струменілася дабрыня і ласкавы спакой, з дзвюма доўгімі, тоўстымі плячэнкамі светлых, амаль льяняных валасоў, якія Ліза любіла націць спераду, на грудзях, што цнатліва выпіралі з-пад кофтакі, яна, калі праходзіла міма, міжвольна абдавала незразумелым цяплом, прымушала павярнуцца да яе, нібы электрызавала вакол сябе паветра. Ён, Глеб, калі бачыў Лізу, нямеў, язык, здаецца, прысыхаў да неба. А, убачыўшы, не мог вачэй сваіх ужо адвесці. Бывае ж, здараецца такое, каб усё, усё, да драбніц, падабалася ў чалавеку, ні ў чым ён не знаходзіў заганы. Яму, Глебу, падабалася, і як

Заўсёды свет пазнае нас.

Паклон ім—
жніўным і радзінным,
Сучасным лепшым—іх стае.
Усё,
што клічам мы Радзімай, —
Крышталіцца,
звініць,
пяе.

Навалы
працу рук
закрэсліць,
Змятуць гальнем
стагоддзяў под...
І толькі слова, толькі песні
Жывучыя, як мой народ.

Вось і сталі мы багамі...
Штохвілінна, без спачыну
І рукамі, і нагамі
Месім шар зямны, як гліну.

Недарэмна ў космас выйшлі,
Абжываць пачнем планеты.
Што там казачны ўсывышні
Са сваім стварэннем свету!

Хай сабе той міф і складны,
Не зайздросцім, можам лепей.
Нам усё тут падуладна,
Мы яшчэ не тое злепім.

А пакуль клопоціць век свой,
Зноў паслаблена папруга,
Хоць і помнім:
браць на вексель—
Невялікая заслуга.

Хоць і ведаем—
прырода
Усё аддасць, не пашкадуе.
Ды цяжэй ёй год ад году,
Не ўцячы ад сумных думак.

У трактатах, на паперы
Многае выходзіць гладка.

А праўдзівасць слоў правераць
Існасцю сваёй нашчадкі.

Зберажы,
зямля жывая,
Нас,
сама не стань пагостам...
Як ніколі,
адчуваю,
Што сябе ляпіць няпроста.

Акно на пятым паверсе

Заснуў дом насупраць даўно.
Чаму ж сярод ночы глыбокай
На пятым паверсе акно
Гарыць, як нядрэмнае вока?

І мушу цяпер я гадаць:
Няўжо засядзеліся госці,
А мо прыблукала бяда,
Хвароба зваліла кагосьці?

А можа, сям'я прыбыла,
І маці, як рупная пчолка,
Кальша сваё немаўля,
Мянне змакрэлюю полку?

На вуліцы дождж шаргаціць,
На вуліцы ціха, ні кроку.
Душа усё роўна трымціць,
Яшчэ да світання далёка.

Гляджу—і знікае спакой,
І слова прайшло, адбалела.
Ляжыць пад цяжкою рукою
Паперы сумёт снежна-белы.

Недасяжная зорка

Жывеш, як і кожны жыве,—
Работа,
сустрэчы,
гаворка...
Ды ўспомніш, што недзе плыве
Твая недасяжная зорка.
Яна асвятляе гады

Без скідкі на слабасць,
без жалю,
Хоць ясна пакінуць сляды
Не суджана ўсім на скрыжальных.
І ўсё ж чалавек свой сакрат
Шукае,
надзеяй сагрэты.
І зноўку ўрываецца ў свет
На крылах нязвычайнае мэты.
Нягледзячы на мітусню,
На быт,
да якога прыкуты,
Насустрэч высокаму дню
Рваніся і ты праз пакуты.
Не думай, што блізка зямля,
Што можна ўзяць і разбіцца.
Смялейшыя прыйдуць пасля,
Ты ім дапамож нарадзіцца.
Калі на ўсе грудзі глынеш
Той мудрасці прастай і горкай,
Кранешся і ты,
не мінеш
Сваёй недасяжнае зоркі.

Ідзеш-брыдзеш па гулкай вуліцы
З такою сумнай галавой.
І раптам да шчакі прытуліцца
Рабіна гронкай агнявой.

Аслепіць нечаканай радасцю,
Заслоніць шум на нейкі міг,
Каб ты,
красою з тлуму ўкрадзены,
На ўсё забыўся і прыціх.

Каб ты шукаў у золкай просіні
Паміж хмурын нябачны клін,
Каб ты паверыў суму восені,
Кастрам надзей яе рабін.

І гэта хвіля незваротная,
Як павуцінка, прамільгне.
Жыццё, на жаль, зусім кароткае,
Але яно не падмане...

Яшчэ не раз на гулкай вуліцы,
Дзе льецца тлум, нібы з каўша,
Рабіна да шчакі прытуліцца—
І ўстрапянецца зноў душа.

Сутнасць

З чым мы прыйшлі ў жывы нязнаны свет
І што яму пакінуць мы павінны?
Пражыта многа,
толькі дзе твой след?
А час бяжыць,
адлічвае хвіліны.

Пытанні такімі я даўно
І невылечна,
як відаць,
хварэю.

А сонца свеціць шчодро ўсё адно,
І дзеці весела ў двары дурэюць.

Там паміж іхніх чую галасы
Маіх дачок—гарэз светлагаловых.
Далёка ім да гэтай паласы,
Калі ў грудзях
шчымяліва спеюць словы,

Калі на вочы набяжыць сляза
Няпрошана,
зусім без даў прычыны,
І ты не можаш усяго сказаць,
І вусцішна глядзіш на твар айчыны.

За намі—для нашчадкаў гарады
І вёскі ў вечных веснавых абновах,
Лясы,
палі,
азёры
і сады,
І самае святое—наша мова.

Мяне не страшыць строгі іх прысуд,
Як мог адстойваў праўду—і няйначай.
А што не так—няхай жа родны кут,
Як сыну,
па-бацькоўску мне прабачыць...

Сінічка ценькае,
благіт дзяўбе,
Смяецца сонца і гуляюць дзеці...
І нешта застанеца ад цябе
На гэтым
найдарожшым
белым свеце.

сымі нагамі не адну сотню кіламетраў, пакуль не прыблалася ў горад. Цётка Анэта была скапуя і сквапная, ані не шкадавала павадырну — біла, цягала яе за косы, выпраўляла адну з працігнутую рукою на базар. І калі Ліза не прынесла таго, што цётка Анэта хацела, не карміла яе, выганяла на ўсю ноч, куды вочы глядзяць. Тады ў горадзе шмат было беспрытульнікаў, і Ліза аднойчы не вярнулася да цёткі Анэты — сама стала беспрытульніцай. Да самай глыбокай восені яна пачала дзе трапіць, кармілася чым бог пашле. Урэшце, знясіленая, хворая, ледзь жывая апынулася ў дзіцячым прытулку, адкуль яе і ўзялі да сябе на выхаванне бяздзетных гаспадары — сённяшнія «тата» і «мама».

— Дзе ж падзеліся мае сапраўдныя тата і мама, хто яны, — я не ведаю, — гаварыла з крыўдаю ў голасе Ліза. — І шукаць іх, калі не помню нават прозвішча, як? Ды і дзе мы жылі, што за хата была ў нас — свая ці чужая? І хто былі тыя коннікі, што забралі і кудысьці пагналі бацьку і маці? Немцы? Палякі? Белыя? Чырвоныя? Зялёныя?

Закацілася за Сапаянку, села сонца, цемра і зморк паволі ахутвалі горад, а яны, Глеб і Ліза, ахопленыя нейкім новым, незразумелым пачуццём, ніякі ці то не асмеліліся, ці то баяліся пераходзіць мост праз раку, ступаць на яго. Набліжаліся, глядзелі адно на аднаго, і зноў, зноў, аддаліся.

— А са мною чаму ты так дзіўна паводзіш? — пытаў — не мог утрымацца, — у Лізы ён, Глеб.

— Ой, што ты... І тата і мама забаранілі мне. «Каб нічога ніякага! — такі іх наказ. — Вось закончыш вучобу, тады і жаніха табе пакажам. Мы яго падабралі ўжо».

— І што за жаніх, хто ён?

— Не ведаю, — ціснула плячыма, усміхалася Ліза. — Ды, шыра кажучы, мяне гэта і не цікавіць. Мне б інстытут закончыць, паехаць адсюль.

— Куды?

— Куды заўгодна. Ох, як надакучыла, абрыдла быць дома і не дома, ва ўсім падпарадкаўвацца, слухацца, спаваць, смяяцца, калі плакаць, выць хочацца...

І на вачах у Лізы нагарнуліся слёзы, яна сапраўды раптам заплакала. Крыўдліва, наўзрыд...

Захоўваючы ў межах дамоўкі тыя ж, ранейшыя, адносіны, Глеб і Ліза

пачалі ўсё часцей і часцей сустракацца — па дарозе на заняткі і дадому, у парку ці проста каля ракі, але так, каб не бачылі, нават не здагадаліся пра гэта гаспадары хаты, дзе яны жылі.

— Раней, да цябе, у нас дзяўчаты-студэнткі на кватэры былі, — распавяла Ліза. — Я з імі пасябрала. І бацькі мае... Папрасілі іх з хаты, маўляў, яны дрэнна ўплываюць. Узялі цяпер цябе, хлопца, але папярэдзілі — каб я з табою ні-ні, ніякіх адносін... Калі што заўважаць — адразу ж з кватэры цябе папрасяць.

— Няўжо гэтым яны хочуць утрымаць ад розных уплываў, адгарадзіць ад свету? Ды і хто яны, урэшце? — пытаў Глеб. — Колькі не прыглядаюся, зразумець ніяк не магу.

— Звычайныя мяшчане. Каб ім добра было — і ўсё. А што дзе па-за межамі іхняга дома робіцца — іх не цікавіць. Ды яшчэ надта ж пранія да навывы. Раней усё гародніну вырошчвалі, на базары прадавалі. Радыску, салату, моркву, агуркі, памідоры... Мама цэлае лета прастойвала за прылаўкам... А цяпер іншым заняліся — свіней разводзяць, качак, гусей... І пакойчык воль здаюць, каб грошай мець больш.

— Мяшчане то мяшчане, але ж цябе, бачыш, у інстытут аддалі, каб вучылася!

— А чаму аддалі — ты ведаеш? Каб свой хатні доктар быў, лячыў іх. Так яны і казалі мне, калі ў інстытут пасылалі. «Вось вывучышся на доктара — і клопату ніякага мець не будзем. Калі што якое — дома свой доктар!» Але няхай, я людзей люблю і буду дапамагаць кожнаму. Можна, таму людзей люблю, што не хапала іх мне, расла ў адзіноце, яны, мае бацькі, адгарадзілі мяне ад усіх і ўсяго. Як у турме якой... Ніхто ніколі ні да мяне не ходзіць, ні я да каго б там ні было не хаджу. Адна, увесь час адна... У іншых святы ёсць, дні нараджэння... А ў мяне... Адзін бясконцы будзень. Ох, як абрыдла мне гэта! Каб, здаецца, можна было, кінула ўсё і пабегла б, куды вочы глядзяць. І разам з тым... Падумаю іншы раз... Усё ж узялі мяне яны для нечага, кармілі, даглядалі, адзявалі, значыцца, на штосьці спадзяваліся. Хаця... І ката ж, сабаку іншы раз некаторыя бяруць, вадаюцца, даглядаюць, як дзіця...

Жывучы ў адной хаце, ён, Глеб, пацаў пільней прыглядацца да гаспадары і гаспадыні. Гаспадар — Пятро Трахімавіч — быў з выгледу няўклад-

ны, з немалым жыватом і таўсматым, адутлаватым, трохі як бы жаночым, тварам. Ён, калі ні прыйдзеш, поркаўся то з нейкімі не вельмі чыстымі ведрамі, цабрамі, ражкамі, — мыў, тоўк бульбу, нешта мясіў, насіў у хлёў, карміў свіней, гусей, качак. Гаспадыня — Марына Міканораўна — не па гадах вяртлявая, відаць было, што працаваць асабліва не любіла, брудную і цяжкую работу спіхвала на мужа, сама ж дома стыхалася рэдка, бегала ці то па магазінах, ці так дзе, і пастрэльвала вачыма за мужчынамі, кожнага праводзіла паглядом, хто ёй чым-небудзь падабаўся, нават, не прапускала ніколі, каб не звярнуць увагі і на яго, Глеба. Вельмі можа быць, што яна разлічвала на нешта, калі яго, плячыстага і з выгледу не па гадах сталага, брала да сябе на кватэру.

— А што, мамка твая, відаць, падгульвае, роўні татку стаўляе? — аднойчы не вытрымаў, спытаў Глеб у Лізы.

— Было, — заўсміхалася Ліза. — З кватарантам адным... Татка раней часу дадому вярнуўся... З таго часу дзяўчат толькі на кватэру бралі. А цяпер... Бачыш, мне сурова наказалі, каб я нічога ніякага з кватарантам не мела.

— Разумею, — заўсміхаўся ён, Глеб.

— О, каб ведаў хто-небудзь з іх, што мы сустракаемся, што ў нас... — яна не асмелілася сказаць, а мо і сама яшчэ не ведала, што ў іх з Глебам. — Яны б... Ні дна не трымалі цябе на кватэры, папрасілі б адразу ж вызваліць пакой.

— Думаеш, вельмі б напалохалі? — смяяўся, рагатаў Глеб. — Кватэр у горадзе хапае, абы грошы. І з табою лягчэй было б сустракацца. Магла б і да мяне прыходзіць...

— А ты... Перайдзі на другую кватэру! — загарэлася, натхніла Ліза Глеба. — О, як бы добра было, як бы я хацела таго! Уяўляеш, не дадому спяшацца, а да цябе! І не баяцца, што хтосьці нас убачыць, маці ці бацьку скажа! А то я... Не ведаю як ты, а я... Трываць больш не магу... Адзіны чалавек, з кім і пабыць і пагаварыць хочацца... Блізка, побач... А нельга!

Ліза прыхінулася да Глеба, і змоўкла, задумалася...

І ён, Глеб, паслухаўся Лізы, перабраўся жыць з Сапаянкі ў зусім іншы раён горада. Праўда, за пакойчык, таксама ў драўляным доме, давалася плаціць амаль удвая даражэй, але затое якое цікавае, напоўненае дасюль

нязведаным і шчаслівае было жыццё там! Не жыццё, а казка. Зіма, вясна прамінулі, як адзін дзень. Было, што Ліза прыбігала, ледзь світала, было — уцякала з лекцыяй, было — спяшалася пасля заняткаў не дадому, а да яго ў пакойчык, дзе ён, як змовіліся, чакаў, нецярпліва чакаў яе. Разам яны елі, што наспяваў прыгатаваць ці купіць ён, пілі чай, і... Гаварылі, гаварылі. Гаварылі пра ўсё, што толькі іх хвалывала, цікавіла. Успаміналі маленства і дзяцінства, як хто і дзе жыў, школу, настаўнікаў, не забывалі і выкладчыкаў, студэнтаў, з якімі вучыліся і практыкаваліся, тое, чым жыла краіна і свет. Іх, як усіх тады, асабліва турбавала адно — будзе вайна з Гітлерам ці не будзе. Мяркуючы па тым, што рабілася ў Еўропе, як фашысты захоплівалі, паглыналі краіны за краінай, можна было здагадацца — нічым не задаволяцца яны, нападуць на нас... І гэта прыдавала іх спатканням, сустрачам нейкае асаблівае хвалыванне, не толькі таемнасць, але як бы і трывогу. Можна, таму так хутка і здарылася тое, чаго і ён, Глеб, і яна, Ліза, хацелі, да чаго імкнуліся, што непазбежна павінна было адбыцца. І яны... Не, не разгубіліся, а... Жылі, як муж і жонка. Ён, Глеб, першы адчуў, што ўсё зайшло далёка, і аднойчы прапанаваў Лізе пайсці ў ЗАГС і аформіць тое, што ў іх было.

— Ой, што ты! — замахаў рукамі Ліза. — Дай інстытут закончыць. Бо і дома ў мяне... Ды і ў інстытуце... Ніхто ж са студэнтаў не жаніцца, за муж не выходзіць.

— Ды яно быццам... — няёмка пацуў сябе ён, Глеб. — Нядобра гэта. Жывём, як муж з жонкаю, і не жанатыя...

— Ведаю, ведаю... — чырванела Ліза. — І ўсё ж давай пачакаем...

— Чаго чакаць? Мы кахаем адзін аднаго, нам удаіх добра. А тое, што ў цябе дома... Ці што мы студэнты... Неяк усё ўляжацца, прывыкнецца...

— Яно так. І ўсё ж... Давай не будзем спяшацца. Пакуль можна, пакуль нічога ніякага, пажывём, як ёсць. Тым больш, што лепш, як цяпер, ці будзе хоць калі нам...

Ліза тулілася да яго, Глеба, цалавала. І ён... Хоць і не згаджаўся, але змаўкаў, спыняў размову.

З Лізаю яму было добра. Навошта ж, каб ён з ім было горш.

(Заканчэнне на стар. 10—11).

«...ЗУСІМ НОВАЕ: пасляваеннае пакаленне. Але якое яно сёу генах памяці» столькі ад вопыту старэйшых пакаленняў, ад народнага вопыту!» Гэтыя радкі Алесь Адамовіч пра маладых пісьменнікаў, якія пішуць на ваенную тэму, у поўнай меры датычаць і маладых кампазітараў рэспублікі, якія асэнсуююць у творчасці падзеі мінулай вайны.

Памяць пра мінулае... Што значыць яна для сённяшняга чалавека? Вырасла пакаленне людзей, якія не былі ні ўдзельнікамі, ні сведкамі той вайны. Ды яны не могуць не ведаць пра яе: яшчэ жывыя сведкі тых трагічных падзей, ёсць і памяць народная, якую не прыглушаюць вірлівы час, клопаты кожнага дня.

З чым жа звяртаюцца маладыя аўтары да сённяшняга слухача, захоўваючы ў сваіх творах памяць народную?

Наогул, тэма гераічнай барацьбы нашага народа з ворагам, тэма пераадолення тых драматычных выпрабаванняў і пакут, якія нясе чалавеку вайна, застаецца для дзяржаў мастацтва і важнай, і адказнай, і глыбока хваляючай. І тыя, каму сёння 25, 30, 40 гадоў, — дзеці сваёй зямлі, свайго народа — не могуць абмякнуць ставіцца да гора, што спазнала на Беларусі кожная сям'я. Да гора вайны, якое народ пераадолеў, але забываць пра якое нельга.

Маладыя кампазітары прадаўжаюць і развіваюць традыцыі лепшых твораў на гераічную тэматыку. А такія творы, прысвечаныя барацьбе народа ў Вялікай Айчыннай, ёсць у А. Багатырова, У. Алоўнікава, Ю. Семянякі, І. Лучанка, Г. Вагнера...

Рэквіем «Памятайце» — новы буйны твор Людмілы Шлег. Упершыню ён прагучаў на аб'яднаным пленуме Саюза кампазітараў БССР, пазней — на IX з'ездзе кампазітараў рэспублікі. Рэквіем выклікаў пэдагагічнае, часам рэзка процілеглыя водгукі. Не аспрэчвалася, бадай, толькі адно: шыраасць, з якой кампазітар выказвае свае адносіны да вайны. Дый сам зварот да вялікай адказнай тэмы засведчыў грамадзянскую сталасць аўтара музыкі.

— Калі я разгарнула ўні-

нальную кнігу «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калеснікі, — расказвае Л. Шлег, — успомніліся расказы блізкіх пра тых, хто загінуў у вайну. Думалася пра майго дзядулю, якога спалілі фашысты летам 1942 года ў маленькай вёсачцы Вялікі Бор на Палессі. Думала пра тое, што кожны, хто загінуў, таісама хацеў жыць. Я не магла абмінуць гэтую кнігу ў сваёй твор-

З дапамогай народнай песні, з значым пазнаўчым, памяці старэйшых пакаленняў імкнецца В. Помазаў выказаць сённяшняе ўспрыманне і падзей мінулай вайны. У акаляна-сімфанічнай паэме «Памяць» для голасу і вялікага сімфанічнага аркестра кампазітар звяртаецца

Паданне гаворыць: «Калі ў жанчыны ёсць крылы, то яны не для таго, каб лятаць, а для таго, каб закрываць сваіх дзяцей ад гора, бяды». А бяда гэтая прыйшла, забрала ў маці дзяцей. А крылы засталіся — крылы памяці. Кампазітар У. Кандрусевіч расказвае:

— Ідзі стварэння таго ба-

яе ночы, калі глядзіць яна на сваіх малых, калі сніла ім калыханкі. (Меладыйны матэрыял гэтых фрагментаў арыгінальна з зроблены з густам і з тонкім гунарам). Ды вось у шчасце мірнага жыцця ўрываецца вайна. Нібы каваныя боты яе топчудь мацярынскія мары. Музыка тут асабліва ўражлівая, экспрэсіўная.

Плён работы над балетам «Крылы памяці», якая мае быць завершана да 40-годдзя Перамогі, азначаюць аматары і знаўцы музычна-сцэнічнага мастацтва.

ГЕРОЯМ Вялікай Айчыннай вайны прысвечаны творы У. Дарохіна — «Мемарыял» і У. Солтана — Сімфонія № 2. З саітай Уладзіміра Дарохіна «Мемарыял» пазнаёмліся слухачы не толькі нашай рэспублікі. Летась гэты твор («ЛіМ» пра яго пісаў) увайшоў у рэпертуар Мінскага камернага аркестра, часта і з поспехам выконваецца калектывам на гастролях. Новая ж сімфонія Уладзіміра Солтана яшчэ толькі на шляху да слухача. Сімфанічны аркестр Беларускага радыё рыхтуе яе да публічнага выканання. Прысвечана яна памяці Мінскага падполля (думка менавіта аб такім прысвячэнні з'явілася ў кампазітара пасля прагляду фільма «Руіны страляюць»). У сімфоніі тры часткі. Слухач зможа вызначыць для сябе агульны вобразна-эмацыянальны лад твора, развіццё яго ідэі, нягледзячы на адсутнасць пэўнай праграмы. Бо музычны матэрыял пераканальны, выразны. Ад сумнага, напружана-суровага пралога (I частка) праз драматычны сутыкненні дзвюх вобразных сфер (сілы добра і зла) у II частцы разгортваецца музыка да фіналу — віхурага скерца з водгуллем вобразаў папярэдніх частак. У творы сучасная музычная «лексіка», ды шыраасць, эмацыянальнасць, з якой у музыцы гаворыць пра падзеі мінулай вайны малады кампазітар, абавязкова знойдуць водгук у шырокага слухача.

ЗВЯРТАЮЦЦА да гераічнай тэмы і маладыя беларускія кампазітары-песеннікі: Л. Захлеўны, Э. Зарыцкі, В. Іваноў, У. Буднік. Праўда, у ладзеным выпадку маладосць — больш катэгорыя ўзрастання. Бо ў

У «ГЕНАХ» ПАМЯЦІ

часці, паспрабавала сваёй кампазітарскай мовай сказаць пра вялікі боль чалавечы.

У імя тых пакаленняў, што ідуць за намі, мы павінны клапаціцца аб міры на зямлі. «Рэквіем» задуманы як праклён вайне, праклён гору, якое нясе чалавецтву вайна. Галоўны вобраз твора — вобраз Маці. Маці, на долю якой выпала вельмі шмат пакут: фашысты спалілі вёску, спалілі яе дзяцей, родных. Маці-Радзіма, якая кавае сваіх сыноў-герояў. Маці, якая асуджае вайну.

Рэквіем Л. Шлег «Памятайце» ўслед за хваляючай кнігай «Я з вогненнай вёскі...» — гнеўны пратэст супраць вайны. Праклён, выказаны шчыра і экспрэсіўна, сучаснымі сродкамі, у суладдзі слова, аркестра, голасу...

ЖАНЧЫНА і вайна... Цяжка знайсці яшчэ такія ўзаемавыключальныя паняцці. Жанчына — стваральніца жыцця і вайна — якая жыццё знішчае.

Жанчына і вайна — гэтую тэму асэнсуююць у новых работах В. Помазаў і У. Кандрусевіч.

Творчасць Віктара Помазава адметная цікавасцю маладога аўтара да гісторыі і культурнай спадчыны свайго народа, да праў народнага характару ў часы гістарычных выпрабаванняў. Ён адзін з нямногіх маладых беларускіх кампазітараў, якія мэтанакіравана і плённа працуюць з фольклорам.

ца да старадаўніх беларускіх народных рэкруцкіх песень.

— Пласт рэкруцкіх беларускіх песень даволі бедны, — удакладняе В. Помазаў, — але што-нішто «раснапаў». Можна ўзнікнуць пытанне: навошта «ўцёць» у такіх далёкіх часы, ёсць жа сучасныя народныя песні пра вайну. Але хацелася, каб гучалі песні, якія ўжо выпрабаваў час, каб гэты былі ўзоры сапраўднага, чыстага народнага мастацтва. Твор я прысвячаю 40-годдзю Вялікай Перамогі. Вакаляна-сімфанічная паэма «Памяць» мае пэўную праграму: I раздзел — пачатак вайны, набат, які склінае народ на абарону роднай зямлі; II раздзел — нашасце ворагаў; тут я карыстаўся прыёмамі музычнага гратаску. Фінал паэмы — песня ўдавы, журботная, але разам з тым светлая, лірычная. Я выкарыстаў тут беларускі народны напеў — сапраўдны чуд: «Усе горы зелянеюць». Такую песню шукаў два гады і вось, нарэшце, знайшоў у запісах У. Рагоўіча.

Упершыню паэма «Памяць» будзе прадстаўлена шырокаму слухачу, так мяркуецца, у дні фестывалю «Мінская вясна».

А ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР працягваецца работа над балетам Уладзіміра Кандрусевіча «Крылы памяці». Твор прысвячаецца Настасі Фамініне Курпрынавай, маці, пяцёра дзяцей якой загінулі, абараняючы Радзіму. Гэта канкрэтнае прысвячэнне гучыць як прысвячэнне ўсім маці, што ў вайну страцілі дзяцей.

лета належыць галоўнаму балетмайстру тэатра В. Елізар'еву. У цэнтры твора — вобраз маці, якая выпраўляе сваіх сыноў на вайну і губляе іх. Гэта не толькі жанчына-маці, гэта маці-зямля, маці-Радзіма. Зразумела, канкрэтны вобраз вырастае ў абгульнены сімвал. Мне хацелася і ў музыцы аддасці ад канкрэтных ілюстрацый падзей, выйсці на пэўны абгульнены стану душы чалавека ў розных акалічнасцях жыцця. Праца над спектаклем у разгары. Пастаюцьчык яго — народны артыст БССР Ю. Траян, сцэну афармілі малады мастак з Масквы Л. Сталанд. Гэта наша першая сумесная работа. Які атрымаецца дэбют — пакажа час.

На IX з'ездзе кампазітараў рэспублікі гучалі аркестравыя фрагменты з балета У. Кандрусевіча «Крылы памяці»: «Пралог», «Калыханка», «Паравозік», «Вайна». Запомніліся яны ярка, тэатральнай эракаваасцю музычных вобразаў. Запомніўся напружаны і драматычны зачы: жаночы голас у суправаджэнні сімфанічнага аркестра слявае: «А ў садзе вішанька асыпалася. Ой, дзяўчына з міленькім разлучалася. Ехаў мілы бараніць зямлю родную...» «Калыханка» і «Паравозік» прагучалі як увасабленне светлых вобразаў дзяцінства, шчаслівага і непаўторнага. Гэта нібы маці ўспамінае пра сваіх дзяцей. І мы быццам бачым, як пялюць

це...». Там жа, у тым самым лісце, Ліза прапаноўвала сустрэцца. «Калі ты не можаш прыехаць, я да цябе сама прыеду, — пісала яна. — Паведамі толькі, калі гэта лепш зрабіць...»

Ён зноў не меў ні сну, ні спакою, некалькі дзён і начэй. Вядома, сустрэцца трэба было б — столькі ж гадоў не бачыліся! Ды і... Пры сустрэчы многае высветлілася б, яснай бы стала, як далей жыць і што рабіць. І разам з тым... Ён, Глеб, баяўся гэтай сустрэчы. А што калі Ліза... І ён, не ўстаць, перацягне яна яго да сябе... Што тады рабіць з жонкаю, сынамі?.. Пацідаць, разводзіцца?.. А сустрэцца, каб парваць з Лізаю... Скажаць, што ён не збіраецца разводзіцца, не думае кідаць сям'ю... Таксама ж...

Так і не адбылося той сустрэчы. І быццам прычыны на тое былі — неўзабаве тую часць, дзе служыў ён, Глеб, перакінулі ў Венгрыю, потым у Германію. Адтуль, ужо як спецыяліста, яго накіравалі ў адну з дружалюбных арабскіх краін...

Перапіска з Лізай амаль спынілася. Віншаваў адзін аднаго са святамі, коратка паведамлялі, што ў каго новага. Пра тое, каб сустрэцца, пабачыцца, неяк ужо і не заводзілі размовы... Ды быццам і не было як — увесь час ён за мяжою, калі і прыязджаў на радзіму, дык на некалькі дзён і то па заданні. Праўда, Ліза ніколі не забывала паведаміць яму ўсё пра Вераніку. І з гэтых, хоць і скуных, але рэгулярных паведамленняў, ён, Глеб, ведаў, што Вераніка скончыла на «выдатна» школу, паступіла ў медыцынскі інстытут і працуе ўжо ў той самай клініцы, што і яе маці. Выйшла Вераніка і замуж — за медыка, кандыдата навук Уладзіміра Ігнатавіча. І цяпер яна не Вяр-

ВЕРАНІКА

(Заманчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Не думаў ён, Глеб, не ўяўляў нават, як не думала, не ўяўляла і Ліза, што іхняя назка, іхняе ішчасце так нечакана і хутка абарвецца...

У той чэрвеньскі дзень, калі на краіну і народ абрынулася страшнае — вайна, ён, Глеб, не быў у горадзе — паехаў да бацькоў у сваю родную вёску, што была на Палессі. Захапіў з сабою падручнікі, канспекты, каб падрыхтавацца да здачы чарговага экзамена — і паехаў. І пра вайну, што яна пачалася, пачуў толькі на другі дзень. Адразу ж развітаўся з бацькам і маці, сабраўся ў дарогу. Але, як выявілася хутка, дабрацца да горада, дзе ён вучыўся, было амаль немагчыма. Дый ваеннаабавязаны ён быў і павінен быў не ў горад дабрацца, а ў бліжэйшы ваеннапункт, што ён, вядома, і зрабіў. Разам з іншымі, такімі ж, як і сам, навабранцамі, ён адступаў, потым, стаўшы вопытным байцом, наступаву... Вайну закончыў у Берліне, афіцэрам. Быў тры разы паранены, чатыры баявыя ўзнагароды ўпрыгожылі яго шырокія грудзі...

Хоць і думаў, успамінаў усюды, куды б ні закінуў лёс, Ліза, але дзе яна, што з ёю — нічога ані не ведаў. Лісты, што слаў ён у той горад, дзе вучыўся, дзе жыла Ліза, вярталіся з прыпіскаю — «няма адрасата...».

Горад, дзе вучыўся, дзе сустрэўся і спазнаў радасць з Лізаю, наведаў ад-

разу ж пасля Перамогі. Яго не пазнаць было, можна нават сказаць, таго горада, які ведаў ён, Глеб, не было зусім — гэтак ён быў разбураны, знішчаны. Усюды, куды ні паглядзі, куды ні кінь вока — груды цэглы, разваліны дамоў, арматура, галавенкі... Нават такія ўскраіны, як Сапьянка, і то не ацалелі. Згарэла тая хата, дзе жыла Ліза і дзе пазнаёміўся з ёю, квартараваў ён, Глеб, згарэў мост праз раку, згарэла ўсё, нават вербы, лязняк наабалал ракі... Паблокаўшы па ўжо расчышчаных, месцамі нават трохі як бы абжытых вуліцах, папытаўшы ў самых розных людзей, ці жыве дзе-небудзь Ліза, ці жывуць, асталіся яе бацькі, і не атрымаўшы таго адказу, які хацеў пачуць, паехаў з горада. Нялёгка думкі апанавалі яго. Вайна ёсць вайна. Не ва ўсіх усё добра. Адны загінулі самі, а ў другіх... Так, мабыць, як у яго. Загінулі бацька, маці. Загінула, па ўсім відаць, і Ліза...

Арміі ён не пакінуў — прывык да яе за вайну. Як афіцэр, служыў нейкі час на Далёкім Усходзе, потым у Прыбалтыцы, пад Масквою. Жаніўся, жонка нарадзіла чацвёра сыноў...

Ліза не загінула, не — была жывая. І ўвесь час, як потым даведаўся ён, Глеб, шукала яго. Шукала ў тым горадзе, дзе яна вырасла і дзе сустрэла сваё каханне, шукала ў вёсцы, дзе нарадзіўся сам Глеб і жылі некалькі яго бацькі, шукала ўсюды, дзе толькі можна было. І знайшла, калі ён служыў пад Масквою... Ліст, які ён, Глеб, атрымаў, узрушыў яго. Не толькі тым, што Ліза была жывая, але... У Лізы расла дзяўчынка, Вераніка, і гэтая дзяўчынка была яго дачка. Шмат націрпелася Ліза, каб ас-

тацца жывь самой і выратаваць Вераніку. Цяжарная, адступіла з горада, некалькі гадоў была ў эвакуацыі. Вярнулася дадому толькі ў пяцідзесятых гадах, бо не адпускарлі адтуль, дзе працавала яна ў шпіталі... Замуж не выходзіла, чакала яго, Глеба. Верыла, што ён не загінуў, жыве. І, бачыш, не ашукалася, так яно і ёсць...

Доўга насіў у кішэні ліст ад Лізы ён, Глеб, не ведаючы, што адказаць. Прызнацца ва ўсім шчыра, што ён жаніўся, у яго ёсць дзеці, ці... Паехаць да Лізы, расказаць, растлумачыць, як і што... Акрамя кахання, былі і пэўныя абавязкі. І перад Лізаю, Веранікаю, і перад жонкаю, сынамі... Самыя супярэчлівыя думкі лезлі ў галаву. І што рабіць — ён не ведаў, разгубіўся...

Адказаў на ліст праз некалькі начэй і дзён, якія правёў у бессані і роздуме. Выказаў радасць, што Ліза жывая, паведаміў пра сябе — хто ён цяпер, якая ў яго сям'я, колькі дзяцей. Успомніў, як прыязджаў пасля вайны ў горад, шукаў яе, Лізу. І не знайшоўшы, падумаўшы, што яе няма на гэтым свеце, жаніўся. Ён не пытаў у Лізы парады, што яму далей рабіць, як быць, ён толькі ўсё гэта паведаміў...

Адказ не прымусіў доўга чакаць. Ліза нічога не патрабавала, нічога не прасіла — яна проста рада была, што ён, Глеб, жывы, што ён знайшоўся. «Я ўсякаму табе была б рада, які б ты і хто б не быў. Бо ты — Глеб, той, каго я кахала, кахаю і буду кахаць да самай смерці. Ты ў мяне адзіны, каму я аддала сваю душу і сэрца. І калі б трэба было — дзеля цябе аддала б, не задумваючыся ні на хвіліну, жывь-

СТЫМУЛ НАТХНЕННЯ

26 лютага завяршыліся гастролі Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя і. Жыновіча па гарадах Прыбалтыкі. Галоўны дырыжор аркестра, заслужаны дзелч мастацтваў БССР Міхаіл Казінец, удастоены наўдана Дзяржаўнай прэміі рэспублікі, сказаў карэспандэнту «ЛіМа»:

— Амаль два тыдні гастралювалі жыновічаўцы ў Літве, Латвіі, Эстоніі. Выступленні прайшлі ў буйных сталічных залах і на перыферычных канцэртных пляцоўках. Упершыню разам з нашым аркестрам выехаў на гастролі (прывечаны яны 40-годдзю Перамогі) народны артыст СССР, выдатны саліст літоўскай опернай сцэны Віргіліус Нарэйка. Гэта новы адметны факт культурных сувязей братняй Літвы з Беларуссю.

Думаю, у гэтыя дні многія слухачы адкрылі для сябе імёны беларускіх артыстаў — дырыжора Сяргея Сакалова, салістаў аркестра: спявачкі Марыі Лапацінай, лаўрэата Усеаюзнага конкурсу баяністкі

Святланы Лясун, лаўрэатаў і дыпламантаў рэспубліканскага конкурсу — цымбалістаў Генадзя Клімовіча, Віктара Міхальчука, Сяргея Забаронка.

Наша праца неад'емная ад творчасці сталых майстроў-кампазітараў і іх маладзейшых калег, глыбока зацікаўленых у развіцці беларускай народна-аркестравай музыкі. Дзякуючы ім жыновічаўцы маюць у рэпертуары адметную музыку, апошнім часам асабліва цікавую па вобразным змесце, самабытную па форме. Гэтая музыка прываблівае і нас, артыстаў, і сотні, сотні слухачоў, якія заўсёды так зычліва прымаюць нашы канцэрты і за межамі Беларусі, і ў роднай рэспубліцы. З гонарам назаву імёны тых, хто шчодро, з вялікім творчым напалам супрацоўнічае з намі, чыё натхненне жывіць «інструментальны голас» роднага краю — голас беларускіх цымбалаў. Гэта Юген Глебаў, Дзмітрый Смольскі, Ігар Лучанок, Юрый Семья

творчасці гэта кампазітары ўжо з пэўнымі здабыткамі, дасягненнямі ў сваім жанры. За цыклы героіка-патрыятычных песень Л. Захлеўны, В. Іваноў, У. Буднік удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

У творчасці Леаніда Захлеўнага пераважаюць песні лірыка-грамадзянскай тэматыкі. Гэта і своеасаблівы працяг лепшых традыцый беларускіх кампазітараў-песеннікаў У. Алоўнікава, Ю. Семянкі, І. Лучанка, гэта і выяўленне ўласнай грамадзянскай пазіцыі. Да 35-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне Л. Захлеўны напісаў цыкл песень «Пам'яць». Цяпер песні гэтага цыкла маюць шырокую папулярнасць, іх ведаюць і любяць слухачы не толькі нашай рэспублікі. Новы цыкл, над якім працуе кампазітар, ён прысвячае 40-годдзю Вялікай Перамогі.

Здавалася б, наўдана пачулі мы прэм'еру песні Эдуарда Зарышкага «Так прыйшла да нас Перамога» (вершы М. Ясеня), а на радзі ўжо ідуць заяўкі, шматлікія лісты з просьбай паўтарыць яе. Значыць, знайшла песня многіх слухачоў, закранула іх душы.

Імпульсам да творчасці часта робіцца сустрэча кампазітара з цікавымі людзьмі. Валеры Іваноў, напрыклад, прыгадвае сустрэчу з Барысам Іванавічам Коўзанам — Героем Савецкага Саюза.

— Гэта адзіны лётчык, які зрабіў чатыры тараны, — гаворыць кампазітар. — Менавіта пасля знаёмства з ім, чалавекам жыццядарасным, героем, мне захацелася напісаць песні, прысвечаныя слаўным людзям таго пакалення. Так з'явіліся новыя творы — «Дарогай бесмяротнасці» і «Лёс салдата». Песню-балладу «Лёс салдата» пісаў з думкай пра тых, хто прынёс нам перамогу, мір.

Так, памяць пра мінулыя вайну ажывае ў роздуме маладых. Уласаблашча ў новай музычнай творы. Асэнсаванне тэмы патрыятычнага подзвігу савецкага чалавека, тэмы вайны і міру вымагае ад творцы грамадзянскай сталасці, вялікай адказнасці перад сучаснікамі, і перад наступнымі пакаленнямі. Хочацца верыць, што тэмы гэтыя будуць жывіць і новыя творы. Творы, што выпяваюць у маладым сэрцы, якое не можа маўчаць.

Т. ПЕСНЯКЕВІЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Гомельскі абласны драматычны тэатр пазнаёміў глядачоў з новым спектаклем: галоўны рэжысёр Г. Піменаў дэбютаваў у гэтым калектыве пастаноўкай камедыі «Грэх ды блда нікога не мінаюць» (рэжысёр В. Кручын) з удзелам артыстаў Людмілы Гарбуновой, Віталія Беднаша, Галіны Анчышкінай, Алёксандра Рубцова.

На здымку: у ролях Краснова і Таццяны Данілаўны артысты В. Беднаша і Г. Анчышкіна.

Тэкст і фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

соцкая, не яго, Глеба Іванавіча, носіць прозвішча, а мужава — Давыдзенка. Жывуць дружна, разам з ёю, Лізаю, у іх нарадзіўся сыноч, так што Ліза віншавала з гэтай падзеяй і яго, дзеда...

Атрымаўшы пенсію, ён, Глеб, пасяліўся пад Масквою, на радзіме жонкі, дзе жылі яе бацькі, яшчэ нейкі час працаваў, спярша ў вучылішчы, потым у школе. Але думкі пра Лізу, Вераніку не пакідалі — увесь час і ўсюды праследвалі яго. Быццам цяжар нейкі ляжаў на душы, мучыў, гнёў. Усё ж не так, як, мусіць, трэба было, паступіў ён, Глеб. Нават не сустрэўся, не пабачыўся. Няхай тады быццам прычыны аб'ектыўныя былі — за мяжою быў, у арміі служыў... А цяпер, калі на радзіме, пад Масквою... Ды і вольны ж — на пенсіі, можна сказаць...

Напісаў Лізе пра сваё жаданне. І Ліза адразу ж адгукнулася — прыязджай: У любы час прыязджай!..

І зноў ён, Глеб, не адзін дзень, не адну ноч не спаў — думаў. Як аднаседца, што скажа жонка, калі даведаецца, куды ён едзе? Хоць і расказаў жонцы ён усё, ведала яна і пра Лізу, і пра Вераніку, а ўсё ж... Ды і сама Ліза што скажа, як прыме яго? Мінула ж, прайшло столькі гадоў! А дачка, Вераніка... Ды і зяць — невядомы Уладзімір Ігнатавіч Давыдзенка?.. Тады, як Вераніка малая была, клопату і ўвагі патрабавала, — не ехаў. А цяпер, калі ўсё ў яе на лад пайшло, вырасла яна, сям'ю сваю займела, бацьшы... Вацька знайшоўся, у гошці едзе... Сустрэкай, радуйся...

І ўсё ж ён, Глеб, асмеліўся на гэтую паездку — аднойчы, не сказаў-

шы жонцы, куды едзе, — правільнай, сказаўшы, што едзе на некалькі сутак па справах у Маскву, — купіў білет на самалёт і паляцеў у той горад, дзе прайшла яго маладосць, дзе жыла Ліза і Вераніка...

«Што будзе, тое будзе. Але сустрэнуся, пабачуся. І з Лізаю, і з Веранікай. Немалады я ўжо чалавек, колькі мне жыць асталося... Ціск у апошні час падняўся, бяссонніца па начах мучыць. Ды і сэрца пабальваць пачало... Яшчэ чаго добрага памрэш, і так і не сустрэнешся, не пабачышыся ні з Лізаю, ні з Веранікаю...» — падумаў ён.

2

Уладзімір Ігнатавіч заканчваў працу, калі яго паклікалі да тэлефона.

— Валодзя, гэта ты? — пачуў ён у трубку знаёмы голас жонкі, Веранікі. — Прыязджай хутчэй дадому!

— Што здарылася? — ёкнула сэрца ў Уладзіміра Ігнатавіча, не так ад таго, што сказала жонка, як ад яе галасу — ціхага і нейкага быццам спалоханага, таямнічага.

— Ды нічога асаблівага... Вацька прыхаў...

— Які бацька?

— Хі-хі, — хіхкнула Вераніка. — Ды мой... Помніш, я табе расказвала... У маці каханне было... Да вайны...

— І што ён робіць, гэты твой бацька?

— Сядзіць з мамаю за сталом, частуюцца... Успамінаюць сваё, даўняе... Пра сябе расказваюць адно аднаму... — А ты?

— З пакоя ў пакой хаджу, ніяк супакоіцца не магу. Дый не ведаю, як называць яго... Незнаёмыя ж мы, першы раз бачу... Вось табе вырашыла пазваніць. Можна, прыедзеш раней, то ўдваіх... Бо я... Разгубілася, саўладаць з сабою не магу. З аднаго боку

быццам і бацька, а з другога... Калі ты бацька, дык чаму раней не ехаў, як малая была, як мне трэба быў... А цяпер, калі сама замужам, сына амаль дарослага маю...

— М-м, падумаць трэба, — засоп у трубку Уладзімір Ігнатавіч. — Можна, мне і не варта дадому ехаць, бацьчыць таго твайго бацьку...

— Што ты, Валодзечка! Маці працябе так добра расказвае, які ты ў нас малайчына. І не з'явіцца, не паказацца на вочы, нават не пазнаёміцца?

— А чаму ён не з'явіўся, не паказаўся на вочы, нават не пазнаёміўся, як я замуж цябе браў, выселле ў нас было?

— Дык ён жа за мяжою быў!

— Хоць бы тэлеграму прыслаў, павіншаваў бы... Ды і прыехаць мог. Не тады, дык перад гэтым ці пасля... А з табою як ён паступіў? Не, не бацька гэта... Чужы чалавек. І мне, і табе.

— Валодзечка, не злуйся. Я сама не свая... Падыду, пагляджу на маці, на яго... Маці быццам рада... А я... Сама не ведаю чаму плакаць хочацца...

— Наплач. А я... Пазваню табе яшчэ...

— А не прыедзеш?

— Пакуль я не магу — заняты.

І паклаў трубку.

Уладзімір Ігнатавіч вырас у вёсцы, у вялікай — аж адзінаццаць душ! — сям'і. Бацька і маці ў яго былі паторымны сям'яне. І змалку ён сам быў прывучаны і да працы, і да ўсяго таго, на чым трымаецца сям'я: павалі да бацькі і маці, моцных, непарушных, амаль дамастроўскіх правіл ва ўсім. І ён проста не разумее, не мог звывуцца з тым, што потым убачыў —

рэішы беларускі кампазітар А. Багатыроў адгукнецца неўзабаве на такую нашу прапанову: стварыць цыкл для аркестра і хору «Вянок беларускіх народных песень».

З нагоды прысуджэння мне Дзяржаўнай прэміі БССР на адрас аркестра і на мой адрас было багата віншаванняў з пажаданнямі новых набыткаў на ніве роднага мастацтва. Ды што значыла б мая асабістая праца ў мастацтве без творчай самааддачы кожнага артыста-жыновічаўца, без суладдзя ў нашым калектыве, выпеставаным Іосіфам Іосіфавічам Жыновічам, без добрага грунту яго сталых традыцый! І званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі ўспрымаю як адзнаку творчай працы ўсяго калектыву нашага аркестра. Першыя словы ўдзячнасці, падзякі ад імя жыновічаўцаў — нашай роднай Камуністычнай партыі і ўраду, народу беларускаму, роднаму кутку, спеўнай нашай Беларусі. Дзякуй за вялікі клопат пра народнае мастацтва, за высокую ацэнку маёй сціплай працы.

Дазвольце з лімаўскіх старонак падзякаваць за добрыя словы, сказаныя пра народны аркестр, пажадаць усім чыстым, мірных клопатаў сёння — і надалей!

С. БЕРАСЦЕНЬ.

ВЫСТАУКІ

У Літаратурным музеі Янкі Купалы працуе выстаўка «Янка Купала і тэатр», якая расказвае аб асноўных драматычных творах паэта «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо», аб пастаноўках п'ес песьняра на прафесійных і самадзейных сцэнах, аб супрацоўніцтве, сустрэчах, сяброўстве з вядомымі дзеячамі беларускай культуры — І. Буйніцкім, П. Мядзёлкай, Ф. Ждановічам, Е. Міровічам, Р. Кашэльнікавай, П. Малчанавым.

Асноўная частка выстаўкі прысвечана камедыі «Паўлінка», якая выстаўлена рукапіс «Паўлінкі», першапачатковы варыянт «А вербы шумяць»... Цікавы экспанат выстаўкі —

сцэнічны насьцом Паўлінкі, у якім гэта роля выконвалася на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Упершыню ў музеі змешчаны эскізы дэкарацый і макет дэкарацый да спектакляў «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо», эскізы насьцомаў да пастаноўкі «Машэкі», аўтар якіх народны мастак БССР А. Марыс, і макет да спектакля «Паўлінка» мастака Б. Малкіна.

Прадстаўлены зьраг іншых цікавых матэрыялаў, якія раскрываюць адну са значных старонак творчасці народнага паэта Беларусі.

Л. ВЯРКОВІЧ.

СТАЎ АНСАМБЛЬ НАРОДНЫМ

Шмат віншаванняў прыйшло на адрас выкладчыка Уздзенскай дзіцячай музычнай школы Васіля Вінтаравіча Шышко. Атрымаў ён пісьмы ад сваіх былых выхаванцаў, ад былых студэнтаў, з якімі разам вучыўся ў Белдзяржкансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Усе яны віншуюць з нагоды прысваення аркестру народных інструментаў, якім кіруе В. Шышко, звання «народны». Дарэчы, гэта першы калектыў на Уздзеншчыне, якому нададзена такое высокае званне.

Ансамбль народных інструментаў добра ведаюць у калгасах і саўгасах раёна. Толькі за апошні час гэты калектыў больш за 20 разоў выступаў перад хлебарабамі. Дзесяць яго удзельнікаў самі ў працоўных калектывах кіруюць гурткамі мастацкай самадзейнасці.

Нядаўна ансамблю быў аказаны гонар выступіць перад удзельнікамі абласной нарады работнікаў культуры.

Гэта 130-ты калектыў мастацкай самадзейнасці Міншчыны, які заваяваў права называцца народным.

У. САДЗІКАУ.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 2

«Творчыя адносіны да спраў — загад часу» — перадавы артыкул.

Працягваецца абмеркаванне выстаўкі «Подзвігу народа жыць у вяках» — артыкулы «Адаптацыя ідэі» А. Анікейчыка і «Маладзё імкнецца ў лідэры» В. Шматава.

Часопіс адкрывае новую рубрыку «У дапамогу настаўніку». І. Назімава выступае з гутаркай «Мова вышэйшай мастацтва».

«Права на надзею» — нататкі кінааператара А. Аляна.

Пра гастролі Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР у Маскве расказваюць маскоўскія мастацтвазнаўцы В. Кісялёў («Фартуна беларускага балета») і Т. Грум-Гржимайла («У пошуках вышэйшай гармоніі»).

Пра асобныя перадачы Беларускага тэлебачання разважае Э. Мельнікаў — «Крыніца духоўнай культуры».

«Малая сцэна: клопаты сёння — надзеі на заўтра» — публіцыстычны роздум А. Савіцкай.

Да 50-годдзя народнага артыста БССР Г. Аўсянінава — слова Г. Сачанкі «Давер».

«Сучасныя драмы і камедыі Алеся Петрашкевіча» — асэнсаванне творчасці аднаго з вядучых беларускіх драматургаў, зробленае Р. Баравіком.

Змешчаны заканамерныя ўспаміны А. Грубэ «Знаёмлі з паваротамі майго жыцця», нататкі Л. Грамыкі «Памяць пра майстра» ў сувязі з 80-годдзем з дня нараджэння народнага артыста СССР У. Дзядзіўкі, артыкулы А. Ахвердавай «Пачынальнікі беларускага піянізму», У. Бегуна «Ідэі — сімвалы — людзі», іншыя матэрыялы.

На працягу трох дзён у фая Дом літаратара была разгорнута экспазіцыя, якая прыцягвала да сябе ўвагу і пісьменнікаў, і мастакоў, і выдаўцоў, і чытачоў, што па справах заходзілі сюды: выдавецтва «Мастацкая літаратура» трымае сваю чарговую гадавую справаздачу. Былі прадстаўлены ўсе кнігі, якія пабачылі свет летась. А гэта — 170 назваў. Сярод навінак 1984 года — чарговыя кнігі вядомых паэтаў і празаікаў, першыя зборнікі маладых літаратараў, выданні

прыватнасці, мляруе М. Дубянецкі, пасля таго, як літаратурны штогоднік «Далягляды» пачаў змяшчаць толькі перакладныя замежныя творы, яго ранейшае афармленне не адпавядае зместу, накіраванасці зборнікаў. Не ўсё задавальняе калектывы выдавецтва і ў афармленні першых кніжак, у тым ліку прозы. Мы, гаварыць прамоўца, імкнёмся рабіць усё, што ад нас залежыць, каб кожная кніга як мага лепш афармлялася.

унутры тэксту, птушачні, вятчкі...

Найбольшыя цяжкасці ў афармленні кніг па крытыцы і літаратуразнаўстве, хоць і ў гэтым кірунку адчуваюцца поспехі. Прыгожым атрымаўся зборнік публіцыстыкі В. Быкава «Праўдай адзінай», у якім вялікую ідэяна-мастацкую нагрузку нясуць фотаздымкі змешчаныя ў кнізе, прыгожа афармлена супервокладка. Тое ж самае можна сказаць і пра зборнік «Максім Гарэцкі», дзе змешчаны ўспаміны пра класіка беларускай літаратуры, артыкул пра яго творчасць, іншыя матэрыялы. Кніга «Прагучала». І не толькі дзякуючы сваёму зместу, а і таму, што ўдала сямпанавана, арганічна ўпісваюцца ў яе здымкі.

Калі ж гаварыць аб выніках работ у цэлым, дык мінулы год прынёс нямала творчых поспехаў: на штогоднім рэспубліканскім конкурсе «Мастацтва кнігі» сем кніг, выпушчаных «Мастацкай літаратурай», атрымалі дыпломы.

Пасля выдавецкіх работнікаў у гаворку актыўна ўключыліся мастакі і пісьменнікі. В. ШАРАНГОВІЧ схільны думаць, што наўрад ці трэба радавацца таму, што да афармлення кніг выдавецтва прыцягвае вялікую колькасць мастакоў. Ці не вынік гэта таго, што не склаўся нейкі сталы, зладжаны творчы калектыў? Ці не адсюль многія мляруюць, што ілюстрацыя можа ледзь не кожны? На думку В. Шаранговіча, трэба асабліва падтрымліваць тых з мастакоў, хто ўжо завіў аб сабе. Закрануў прамоўца і пытанні афармлення кніг паэзіі. Тут ёсць шмат чаму паувачыцца ў нашых суседзях з Прыбалтыйскіх рэспублік. І ўвогуле, афармленне кніг паэзіі павінна быць больш... паэтычным. Каб сама душа мастака адчуваўся. І лшчэ, мабыць, не трэба працаваць па прыпынку: у пісьменніка юбілей ці юбілей выхаду пэўнага твора — тады і афармленне адпаведнае, святочнае. А чаму б не выпусціць у прыгожым, палепшаным афармленні, смяжам, паэму Міхася Чарота «Босыя на вогнішчы», адно з найбольш значных дасягненняў беларускай савецкай паэзіі?

Я. БРЫЛЬ, наадварот, лічыць, што апошнім часам адбываецца як бы...напад графікі на літаратуру. З'яўляюцца часам залішне раскошныя кнігі, якія і ў рукі боязна браць, не тое што чытаць. Кніга ж павінна працаваць, гэта яе асноўнае прызначэнне, а на шмат якіх выданнях адчуваецца «налёт святочнасці», які далёка не заўсёды апраўданы. Трэба прытрымлівацца нейкай разумнай меры. У якасці прыкладу Я. Брыль назваў першыя тэмы Збору твораў Піліпа Пестрана, якія афармлены проста, строга і разам з тым хораша.

З тым, што ў афармленні кніг калі-нікалі назіраецца нейкая пагоня за эфектам, пагадзіўся В. ЗУЕНАК. Ці не часта, гаварыць ён, з'яўляюцца выданні самых нечаканых і розных фарматаў, а кніга ж павінна быць рабочай, зручнай для кожнага. Іншая справа — выданні падарунка-

выя. Але і тут трэба ўлічваць спецыфіку. Паэзію трэба афармляць у адным плане, прозу — у іншым. Добрая строгасть павінна суседнічаць з выразнасцю мастакоўскай задумкі, яна, смяжам, у духоўнаму выбранні твораў Р. Баравіка. І пара адмоўцца ад набору твораў паэзіі «ў падбор»...

Б. САЧАНКА таксама падкрэсліў, што кожная кніга павінна мець свой твар, больш трэба дбаць аб афармленні серыяльных выданняў. І не толькі аб афармленні, але і аб тым, каб кніга неслася чытачу належную інфармацыю, асабліва, калі яна выходзіць у перакладзе на рускую мову. Б. Сачанка ў якасці прыкладу спаслаўся на зборнік М. Луканіна, што адкрыў новую серыю «Белорусская поэзия». Усё, здавалася б, добра: і афармленне бібліятэчнае, і пераклады неаблажы, а пра аўтара — выдатнага, самабытнага паэта — ні слова. А, між тым, кнігу будучы чытаць у розных нутках нашай краіны. Заслужыў увагу Б. Сачанка і на выпуску перавыданняў, у тым ліку літаратуры класічнай. Тут трэба дбаць, каб не паўтараўся іншыя выдавецтвы. Які складаецца падобныя кнігі, найлепшы творы і. Буніна, С. Андрэяна адабраў з творчай спадчыны вядомага рускага пісьменніка ўсё найбольш значнае, што даць чытачу поўнае і ўсебаковае ўяўленне аб гэтым майстры прозы.

На розных пытаннях афармлення кнігі, паліграфічнага выканання ён засяродзіў увагу мастацтвазнавец У. БОЙКА. Ян і іншыя прамоўцы, ён гаварыць аб правільным і ўмелым выкарыстанні супервокладак, лепшым афармленні кніг па крытыцы і літаратуразнаўстве, падбору да іх неабходных ілюстрацый, асабліва здымкаў.

Усе выступленні былі праслінуты адным клопатам: зрабіць усё магчымае, каб кожная кніга, на вокладцы якой стаіць марка выдавецтва «Мастацкая літаратура», вабіла вака чытача і сваім мастакоўскім вартасцямі, і знешнім выглядом. Назваліся прызваныя мастакоў, прадстаўнікоў розных творчых пакаленняў — Ю. Герасіменкі, У. Савіча, Ю. Зайцава, М. Будавяла, А. Мацішоўскага, Г. Папалускага, В. Шаранговіча, М. Селешчука і іншых, — якія працягваюць працаваць над афармленнем кніг, падкрэслівалася, што поспех можа прыйсці толькі тады, калі праца над кнігай стане працай па-сапраўднаму творчай і мастак найбольш поўна выразіць свае творчыя задаткі, зразумее задуму пісьменніка. Адзначалася, што ў афармленні трэба смілей выкарыстоўваць новыя паліграфічныя матэрыялы. Якія магчымыя ў гэтым сэнсе мае Мінскі паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа, гаварыла галоўны тэхнолаг камбіната Р. ШАПАВАЛАВА.

На абмеркаванні выступіў старшыня Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. ДЗЯЛЕЦ.

А. ВІШНЕУСКІ.

ЯК ВЫГЛЯДАЕШ, КНІГА?

па крытыцы і літаратуразнаўстве, перакладная літаратура, а таксама адна-, двух- і трохтомнікі выбранных твораў, чарговыя тэмы збору твораў, калектывы зборнікі, кнігі нарысаў, публіцыстыкі. Мэта выстаўкі — паказаць, што робіцца выдавецтвам для палепшання знешняга выгляду кнігі, іх кампазіцыйнага вырашэння, паспрабаваць высветліць, якія захадзі трэба прыняць, каб кнігі, што выходзяць з марнай «Мастацкай літаратуры», былі не толькі на высокім ідэяна-мастацкім узроўні, але і сапраўднымі творамі графічнага і паліграфічнага мастацтва.

Пад заслону адбылося абмеркаванне выстаўкі, якое адкрыў дырэктар выдавецтва М. ДУБЯНЕЦКІ. Экспазіцыя, з якой усё пазнаёмліва, зазначыў ён, можна сказаць, юбілейная. Дзесяты раз калектыў трымае творчую справаздачу. Мінулы год для выдавецкіх работнікаў быў надзвычай адзінаваты. Як і ўсе савецкія людзі, яны працавалі пад знакам падрыхтоўкі да 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 40-годдзя Вялікай Перамогі. Галоўную ўвагу, зразумела, удзялялі выпуску кніг да гэтых знамянальных дат: аповецей, раманаў, зборнікаў вершаў і паэм, якія змешта сваім звышчым і незабыўнымі падзеямі Вялікай Айчыннай вайны, барацьбы савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Асабліва дбалі аб тым, каб усе гэтыя кнігі былі прыгожыя, з густым афармленнем. Прамоўца назваў выданні, якія, на яго думку, варты таго, каб іх залічыць да набываў выдавецтва. Гэта — аповець В. Быкава «Знак бяды», раманы І. Чыгрынава «Свае і чужыны», Б. Сачанкі «Вялікі Лес», шэраг іншых кніг.

У той жа час, заўважыў ён, не ўсе з выданняў маюць удадла аблічча. Гэта тычыцца нават пазасобных серыяльных выпускаў. У

М. Дубянецкі заклікаў прысутных выказаць заўвагі аб афармленні кніг, падкрэсліўшы, што пра поспехі калектыву і сам ведае. Загадчы рэдакцыі мастацкага афармлення «Мастацкай літаратуры» В. ЖЫЖЭНКА і галоўны мастак выдавецтва М. КАЗЛОУ ў сваіх выступленнях не толькі адзначалі набыткі, але і засяродзілі ўвагу на лшчэ нявырашаных пытаннях.

Кола мастакоў, якія працягваюць над афармленнем кніг, з кожным годам пашыраецца. Летась, напрыклад, гэтай работай займаліся 85 аўтараў, сярод якіх 23 — члены Саюза мастакоў рэспублікі. Шырока прыцягваецца творчая моладзь. Гэта няблага, бо дае магчымасць разнастайцы пошукі, вядзе да рознасці стылявых почыраў, кампазіцыйных прыёмаў. Праўда, часам назіраецца і іншае. Як быццам ёсць неаблагі ілюстратары і няма... добрых афармляльнікаў. Здавалася б, парадокс. А на самой справе так. Выходзіць жа кнігі з прыгожымі, малюнкамі і разам з тым... не глядзяцца. Ці то шрыфты ўзяты не тэы, ці то памер выдання не адпавядае яго прызначэнню, ці то супервокладка пачынае дубіраваць... саму вокладку.

Асаблівыя цяжкасці ў афармленні кніг паэзіі, у першую чаргу зборнікаў, якія выходзяць у серыі «Першая кніга паэта». Значныя паперы — з'ява сама па сабе зразумелая і апраўданая — у дадзеным выпадку прывяла не да лепшых вынікаў. Вершы набіраюцца «ў падбор», а гэта стамляе чытача пры чытанні. А вокладкі? М. Казлоў нагадаў, што калі ён толькі пачынаў працаваць у выдавецтве, вырашылі пералічыць для мастакоў вобразныя элементы, якія не павінны прысутнічаць у афармленні зборнікаў паэзіі. Прайшоў час, прытым немалы, але перанейшаму трапляюць і на вокладкі, і ў малюнкы, якія ідуць

ВЕРАНІКА

(Заначанне. Пачаток на стар. 8—11).

Акіно выходзіла ў невялікім сквер, засаджаны ліпамі, таполямі, каштанамі. Якраз была вясна, цёплы, нават трохі парны надвечорак, і па аляях і дарожках прагульваліся, сядзелі на лаўках хворыя і тыя, хто прыйшоў іх правядаць. Надвор'е спрыяла — святліла яшчэ даволі яркае майскае сонца, і дрэвы, здаецца, на вачах зелянелі, апрашаліся ў свой густы летні ўбор. Пахла маладой клейкай лістоўтай, крычалі, аж глушылі ўсё наваколле, птушкі — вераб'і, ішпакі, гракі...

І чым больш стаў Уладзімір Ігнацівіч ля акна, тым больш пераконваўся: ён зрабіў правільна, што не паехаў дадому. І будзе яшчэ больш правільна, калі ён і наогул не паедзе, не ўбачыць таго бацькі, не пазнаёміцца з ім. Няхай той невядомы чалавек, хоць на старасці, перад смерцю адчуе, што ён не такі, як усё, што некалі ён зрабіў тое, што яму не даравалі і не даруюць ніколі. Калі забыла свае крыўды, свае слёзы Лізавета Пятроўна, забыла Вераніка — бацька ўсё ж! — дык... Ён, зяць, па-мужчынску пакарае яго — не прыйдзе дадому, не з'явіцца, аж

пакуль той не вызваліць кватэры, не паедзе з горада. Урэшце, ён, зяць, мае на гэта права. Не хацеў пазнаёміцца раней — не трэба і цяпер! Вучыць трэба некаторых, каб ведалі, помнілі, хто яны!

Зачыніў акно. Рашуча, як ніколі, пакрочыў звыклаю, амаль салдацкаю паходкаю на вуліцу...

Вераніцы пазваніў апоўначы, сказаў, каб не чакала яго сёння, ён не прыйдзе дадому.

— Дзе ты? — са слязмі ў голасе спытала Вераніка.

— Я ля ракі... у парку... — сказаў ён. — Помніш алею, дзе я ўпершыню цябе ўбачыў, пазнаёміўся...

— Што ты там робіш?

— Гуляю, думаю.

— А дадому калі вернешся?

— Тады, як паедзе, выберацца готы твоя... бацька. Так можаш яму і сказаць.

— Валодзечка, нікуды не ідзі, мяне пачакай. А то я... Якіх непрыкаяная...

Вераніка апрапулася хутка, і ціха, непрыкметна, нічога нікому не сказаўшы, вышмыгнула за дзверы, пайшла з кватэры...

Праз тыдзень атрымалі тэлеграму: «ПАМЕР БАЦЬКА ГЛЕБ ІВАНОВІЧ ВЯРСОЦКІ ПАХАВАННЕ ЗАЎТРА А ТРЭЦЬЯ ГАДЗІНЕ ДНЯ».

Прычыну смерці не высвятлялі і на пахаванне ніхто, нават Лізавета Пятроўна, не паехаў...

МУЗЫКА

Афішы з імёнамі выканаўцаў на духавых інструментах апошнім часам усё часцей з'яўляюцца на мінскіх вуліцах. Такія канцэрты заўсёды прыцягваюць нашых аматараў музычнага ма-

граму складала інструментальная музыка Францыі. Выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі А. Прыходзька вядомы ўжо не толькі ў нашай рэспубліцы: з Мін-

ходзьна шмодра прадэманстраваў тут тэмбраваля фарбы габоў, мансімальна наблізіўшы яго гучанне да чалавечага голасу. У Саначе соль мажор Ж. Лайе інструмент гучаў ярка, малюніча, асабліва ў спалучэнні з тэмбрамі аргана — эстэтычна асапада!

Так, вельмі ўдалым ана-злася спалучэнне тэмбраў габоў і аргана. Дарэчы, і арганіст К. Шараў раскрывае ў акампанементах багацце вытанчаных фарбаў свайго інструмента: чухі і сімфанічнае гучанне, і — у найбольш пазычных месцах — ілавесні, і сапраўды вялікі аркестр — у tutti.

Зразумела, такіх выступленняў вымагаюць ад выканаўцаў дасканалы ансамблявы «сыгранасці», бо габаіст і арганіст практычна не бачаць адзін аднаго на сцэне. Думаецца, у музыкантаў ёсць магчымасць дасягнуць больш тонкіх суданосін у гучанні габоў і аргана.

У цэлым ігра беларускіх выканаўцаў А. Прыходзькі і К. Шарава прынесла задавальненне шматлікім слухачам. І ёсць спадзяванне, што творчы кантакт гэтых двух адметных выканаўцаў прынесе нам новыя сустрэчы ў канцэртнай зале.

Б. НІЧКОУ,
заслужаны артыст БССР.

КАНЦЭРТЫ НА ЗАЛАТОЙ ГОРЦЫ

стацтва, Вось і ў сёлетнім сезоне адбыліся адметныя вечары на Залатой горцы ў Камернай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, якія прайшлі з аншлагам. Адбыўся сольны канцэрт фугатыста з Канады, лаўрэата міжнародных конкурсаў Джорджа Цукермана. Ён выканаў разнастайную і цікавую праграму з твораў кампазітараў Байсморцера, Ваан-Уільямса, Сен-Санса, Моцарта, Глінкі, Вагнерберга і Хурлстана. Наступным жа вечарам, нібы пераняўшы эстафету ў канадскага фугатыста, у той жа зале выступалі беларускія музыканты — салісты філармоніі Аляксандр Прыходзька (габой) і Канстанцін Шараў (арган). Пра-

сім камерным аркестрам ён гасраляваў як саліст у многіх гарадах Савецкага Саюза і за мяжой. На гэтым канцэрте ў суправаджэнні аргана габаіст выканаў дзве санаты Ж. Лайе, Канцэрт сі-бемоль мажор і «Пастараль» Ф. Куперэна. У Саначе до мажор, што прагучала напачатку, адчувалася пэўна ўнутраная сьваанасць выканаўцы, празмернае хваляванне. Ён нібы асцярожна ўзвжваў і праявляў свае магчымасці. Але ўжо ў Канцэрте Ф. Куперэна раскрыўся яркі музыкант, які выдатна валодае сваім інструментам і глыбока разумее стыль кожнай часткі твора. Паэтычна, натхнёна прагучала «Пастараль» Ф. Куперэна: А. Пры-

НЯДАУНА мне давалося пабываць у Брэсце. Два вечары запар наведваў я драматычны тэатр, два спектаклі паглядзеў: «Рускае пытаньне» К. Сіманавы і «Калі можаш, даруй» К. Губарэвіча. Абодва — прэм'еры сёлетняга сезона.

Як раскажаць пра іх? Для агляднага артыкула пра сённяшні дзень абласнога тэатра двух спектакляў мала. Для рэцэнзіі, мабыць, і замнога, у тым сэнсе, што вельмі цяжка іх паяднаць.

НЕ СУДЗІЦЕ СТРОГА?

ДВА ВЕЧАРЫ У БРЭСЦКІМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Даламагла «вешалка», з якой пачынаецца і канчаецца тэатр. Стоячы пасля спектакля ў чарзе на сваю куртку, прыслухоўваюся да размоў. Толькі што ўбачанае абмяркоўвалі, ды некалькі абыходзіліся без «канцэпцый», «кантэкстаў» і «падтэкстаў». І ўсё было проста: у вольны вечар людзі прыйшлі ў тэатр, паглядзелі спектаклі і пайшлі дадому — задаволеныя, незадаволеныя ці ўвогуле абыякавыя пасля сустрэчы з мастацтвам.

Дык навошта яшчэ нешта выдумляць?

...Анцэры старажытнага тэатра перад спектаклем абавязкова звярталіся да сваіх глядачоў са словамі, накіраванымі на іх: «Пред нашим представлением мы просим со смирением нас подорать терпением». Маўляў, магчыма, і займаемца мы глумствам з пункту гледжання сур'ёзных людзей, і п'еса наша, напэўна, не з лепшых. І нацыяны ў вандрунай трупы бедныя, але, як сумленныя «лицедеи» працаваць мы будзем старанна. А калі што не так, — даруйце і строга не судзіце.

Сёння такі зварот да глядацкай залы прагучаў бы недарэчна. Калі гэта не тэатральны прыём, вядома. Трэці званок — сігнал гатоўнасці «нумар адзін». Колькі старонак акцёрскіх мемуараў прысвечана таму, як абсякалася ўсё, што шкодзіла ролі, колькі павучальных гісторый існуе пра акцёрскую вынаходлівасць... Усё справядліва — глядачу не паскардзіцца на дрэнны інвентар, не растлумачыць, што роля не падабаецца і што ў тэатр прызначаны новы галоўны рэжысёр. Жорстка, няўдзячна? Магчыма, ды толькі не прыгадаю нешта ніводнага спектакля, які не скончыўся б апладысмантамі.

Так, глядачоў трэба выходзіць. А яны альбо ходзяць у тэатр, альбо... не ходзяць. І паспрабуюць выходзіць тых, хто застаўся дома. Асабліва, калі «тых» — большасць.

«МЕНШАСЦЬ», разам з якой я глядзеў спектакль «Рускае пытаньне» ў пастаноўцы А. Дольнікава, уважліва сачыла за тым, што адбывалася на сцэне. Жыццёвая сітуацыя, у якую трапіў амерыканскі публіцыст Генры Сміт, была падобная на тую, што і сёння нярэдка сустракаюцца на газетных старонках.

Як вядома з п'есы, Сміт, самы высокааплатны і таленавіты карэспандэнт газеты Макферсана, атрымлівае ад свайго шэф-а заданне напісаць кнігу пра падрыхтоўку рускіх да новай вайны. Менавіта такая кніга неабходна Макферсану як важкі козыр у складанай палітычнай гульні, дзея гэтага ён абірае вялікі грошы, гарантуе высокі тыраж. Але Сміт вырашае жыць па-свойму...

Ці апраўдвае п'еса К. Сіманавы, напісаная ў першы пасляваенны год, падзаглавак «сучаснае гісторыя»? Мяркуючы па нью-йоркскіх рэаліях, занатаваных калісьці пісьменнікам і ў годзе з тэатрам узноўленых сёння на сцэне, безумоўна, не. Дастаткова аднаго малаўнічага фільма «з амерыканскага жыцця», каб у гэтым упэўніцца. Тым не менш, тэатр запрасіў на «сучасную гісторыю ў 2-х частках». Таму, напэўна, што адчуў сугучнасць галоўнай дум-

кі твора з днём сённяшнім і што архаічныя дэталі і ўяўленні не перашкода, калі ёсць сказана нешта надзвычайнае.

І тады разумееш глядацкую зацікаўленасць. Акцёры з настойлівасцю, якая вартая павялічэння, імкнуцца адшукаць чалавечы сэнс гэтай гісторыі. Насуперак звыклым штампам у абмалёўцы «акул» і «піратаў» газетнага свету, насуперак спакуслівай магчымасці «прапусціць» лішні кілішак віскі з содавай, насуперак жаданню пасмакаваць іншыя «амерыканізмы»... І не сказаць, каб пачу-

цё меры захоўвалі ўсе выканаўцы. Часам губляе яго С. Еўдашышка ў ролі Макферсана; залішне дэманструе дэмакратызм і нават прасіякасць Морфі А. Мельнікаў; артыст М. Цыркін (рэпарціёр Хардзі) і ўвогуле адкрыта пагарджае жыццёвай верагоднасцю. Ды і сам Генры Сміт, галоўны герой спектакля (твора, які, здаецца, задумваўся хутчэй як псіхалагічная драма, чым гратэск), калі-нікалі «грашыць» у выкананні У. Пестунова празмернай патэтыкай.

Менавіта Сміт У. Пестунова, аднак, і надае спектаклю тую жыўкую інтанацыю, на якую адгукнецца непасрэдна глядач. Чалавек з сярэднестатыстычным амерыканскім прозвішчам, Сміт зрабіў нялёгка маральны выбар — адмовіўся ад вялікіх грошай, страціў усё здабытае талентам і працай дзеля чыстага сумлення. Аднак за са «рускае пытаньне» ў суладдзі са сваімі ўяўленнямі пра дабро і зло, напісаў аб'ектыўную кнігу пра людзей, з якімі паспрабаваў на Эльбе і пераканаў, што інакш зрабіць не мог.

Усё разумеў глядач у гэтым спектаклі, уважліва выслушаў усё сказанае тэатрам, пагадзіўся з тым, што размова адбылася сапраўды надзвычайна. Ці ўспрыняў бы ён гэтак жа сцэнічны твор больш дасканалы па мастацкіх вартасцях? Безумоўна.

Які ж ён паблаглівы і ветлівы, гэты «няўдзячны» глядач...

МІФ ПРА глядацкую няўдзячнасць развясці і спектакль наступнага вечара.

Уявіце сабе відовішча амаль безабароннае перад большым крытычным аналізам. Якая прастора для з'едлівага рэцензёнскага пярэ! Можна кніжы са сцэнаграфіі В. Лесіна, бо «вообраз» спектакля ствараюць тут пяць крэслаў і яшчэ адно крэсла-ложак, тры сталы, дзве лаўкі, чашчэра, дзвярэй, тумбачка, буфет, тэлевізар, плот і пяць бутафорскіх бяроз у натуральную велічыню. Можна заўважыць ілюстрацыйнасць музычнага афармлення В. Кандрасюка, калі не сказаць больш катэгарычна, што сам сцэнічны твор з'яўляецца ілюстрацыйнай да сусветна вядомай п'есы «Жураўлі». Можна, нарэшце, абуралі рэплікамі, накіраванымі на «жонка непрабудна ў школе», што, трэба думаць, значыць «усё час на рабоце, вельмі занятая»...

Але, быццам бы даручыўшы ўсё гэта крытыкам ці ўвогуле не падазраючы пра існаванне такой прафесіі, сталага веку жанчына, што сядзела побач са мной, надзвычай блізка ўспрымала жыццё на сцэне. Нават плакала, калі лёс выпрабуваў Бабулю — галоўную героіню спектакля «Калі можаш, даруй», пастаўленага Т. Белічэнка на п'есе К. Губарэвіча. І мне захацелася зірнуць на сцэнічны твор вачыма такога непасрэднага глядача. Бо хто сказаў і дзе напісана, што меладрама — гэта «нізкі жанр»? Ніхто не сказаў і нідзе не напісана.

...Жыла сабе ў вёсцы жанчына, людзі не паважалі. І сын любіў, сумаваў па ёй у сваім вялікім горадзе, зваў да сябе жыць. Нарэшце наважылася бабуля, гараджанкай стала. Ды няк інвентыры не дагадзіць — то тэлевізар дачасна ўключыць, то сухары пачне сушыць, то яшчэ што. Невестна злучацца, а сын нічога супраць яе не скажа, баіцца, мабыць... А тут унук з войска прыходзіць, ды не адзін, а з маладой жонкай. Цесна стала ў кватэры. А малады цяпер вядома якая, добра ім, на шы ў бацьноў сядзіць, у інстытуты паступаць. Дык няк якой сабе зучыліся, працавалі, але ж ва ўсіх нервы, конны харантар паказвае. Бабуля ім і пачала замінаць, хоць і ўсю гаспадарку на сабе цягнула, з сумкамі па магазінах бегала, баршчы гатавала... А некай ліфт зламаўся, даўлося ёй з пакупкамі на дзевяты павер тупаць. Яна ўвогуле жывая жанчына была, але тут сэрца і не стрывала ў гаротніцы. Інфаркт, бальніца. Ніхто з родных нават наведзець не прыйшоў. Невестна ж тым часам па знаёмстве ўладкавала яе ў пенсіянерскі пансіят, маўляў, там старая і адпачне, і дагляджаная будзе. І сапраўды, нябога ў пансіянаце было, з добрымі людзьмі бабуля пазнаёмілася, паспрабавала. Ды не высідела там, уцякла назад, у вёску. І ўнук да яе прыхаў. Яго жонка кінула, дык ён да бабулі, трантарыстам у калгасе працаваць будзе...

Такая вось, у агульных рысах, гісторыя. Што ж, ёй нельга адмовіць у жыццёвасці, надзвычайнасці. Але знешняя пазнавальнасць харантараў і сітуацый мае адваротны бок — псіхалагічную прыбліжнасць.

Цяжка размаўляць з гледачом на ўзроўні апеляцыі да перажытага ім ці прачытанага ў шматлікіх нарысах на маральна-бытавую тэму. Сёння гэта пераконнае далёка не кожнага. І далёка не кожнаму дастаткова звычайнай акцёрскай натуральнасці існавання ў прапанаваных абставінах замест адметных сцэнічных вобразаў. Апладзіруюць жа — усё. Дык давайце, нарэшце, аддамо належнае глядацкай ветлівасці, цярыліваці ў паўтаранні добра засвоеных высноў, якія зноў пачынае даводзіць драматургія і тэатр.

Ці варта так адкрыта і неадмыслова «выпраўляць цоравы»?

Спектакль «Калі можаш, даруй» — сабраны ўпэўненай рэжысёрскай рукой са стандартных акцёрскіх схем, — здаецца, толькі гэта і мае на мэце. Задача, што і казаць, высакародная, але і складаная. Дзе ляжэ выканання відавочна недастаткова «чыстых» фарбаў аднастайнай рэфлексіі Андрэя Сцяпанавіча (У. Пестунова), заятай чэрствасці Вольгі (Н. Абрамава), добрапрыстойнасці заслужаных пенсіянераў (А. Логінаў, У. Кулішаў, Н. Ганчарэнка) і свавольства Светы (Т. Ляўчук)... Хацелася б паўтаню і хоць бы крышачку неадназначнасці. І глядач шчыра адгукнецца на іх з'яўленне ў Бабулі (А. Качаткова) ці ў Гены (А. Гаманюк), нават намекі разумее.

Нельга, вядома, зневажаць шчырыя слёзы маёй суседкі, але не магу забыць, як азартна білі ў ладкі пасля кожнай мізансцэны «арганізаваныя» школьнікі.

Каму ж тэатр «выпраўляў цоравы»?

І ЯШЧЭ адно пытанне. Чаму нас было так мала, тых, хто ахвяраваў дзеля тэатра два вольныя вечары ў сярэдзіне тыдня?

Можна паразважаць аб праблемах існавання драматычнага тэатра ў невялікім горадзе. Можна пашукаць «прэцэдэнт» у праграме тэлебачання ці ў кінарэпертуары. Нарэшце, паскардзіцца на тэатральную нявыхаванасць. Мые такія варыянты адказаў не задавальняюць. У іх хіба што палавіна праўды, калі не менш.

Барометр брэсцкага тэатральнага жыцця ў тая два вечары паказваў на «пахмурнае». Напэўна, вельмі крыўдна выступіць перад напалавіну пустой залай, тым больш, што яна не абыякавая. І, мабыць, такая неабыякавасць суцяшала б, калі б не здавалася староніму чалавеку маўклівай згодай не судзіць строга...

Андрэй ГАНЧАРОУ, спецыяльны карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

СВЯТЛАНА прыйшла з работы задыханая, стомленая, ён у гэты час сядзеў у сваім кабінэце і гартаў кнігу вершаў Алесь Маркевіча, дакладней, тая самая вершы з цыкла «Людзі ў вакууме», якія, як яму здалосся, вельмі падыходзілі для фільма, маглі быць выдатным яго фонам. Можна, Алесь і напіша іншыя вершы, але гэтыя ён прачытае, калі спатрэбіцца, на рэдсавеце. Ён спахаліўся, што мог сёння сустраць Святлану з работы на машыне, у яго пасля базара і гастронамаў было шмат вольнага часу, ён мог дазволіць сабе нават падрамаць, а яна неслася праз увесь горад, распа-

у такім выглядзе паказваецца. Але Андрэй не паддаецца ўгворам, ён нацягвае клетчатую кашулю, бярэ з сабой на ўсякі выпадак, «калі маразы ўдарыць», пуловер і яны, наўчычаныя сумкамі, усё ж і Святлана паспела сё-тое купіць, бягуць уніз, да машыны, роўна праз дзесяць мінут іх чакае Фёдар Дзмітрыевіч Некрашэвіч, і Андрэй ловіць сябе на думцы, што вось толькі зарэз ён пачынае хвалявацца.

Па закону падласці на кожным рагу тармазюць светофоры, але вось «Жыгулі» Андрэя перасякаюць праспект і пад'язджаюць да магазіна «Малакс». Андрэй глядзіць на гадзіннік, на ім без пяці сем, здорава

Міхась КАЦЮШЭНКА

Напісаў раман пад назвай «Урок маўчаньня». У цэнтры — лёс настаўніцы Алены Жыліч, якая ў гады Вялікай Айчыннай вайны была разведчыцай, выконвала адназначнае заданне. Пра гэта ж ведалі яе дзеці, былі муж Фёдар Некрашэвіч, Урываў з рамана раскажае пра паездку другога галоўнага героя сына Алены Жыліч — кінарэжысёра Андрэя ў вёску, дзе некалі Некрашэвіч ваяваў. Да гэтай паездкі бацька, у якога даўно была новая сям'я, і сын шмат гадоў не бачыліся...

Аўтар.

АДНА ПАЕЗДКА

лены не адыходзічай жніўняскай спёкай, з двума перасадкамі, у гадзіны пік, з поўнай гаспадарчай сумкай.

Але ён не стаў прасіць у яе прабачэння за сваю прамышлу, а яе галава была занята зусім іншым, у час абеду абабегла некалькі гастронамаў, але так нічога і не знайшла, а рынак закрываецца ў шэсць гадзін, і тут ён стаў выглядаць героем у яе вачах, прынёс і паставіў перад ёй набіты правізіяй рэчмышок, а таксама вытрас з пакета дзве каляровыя кашаміравыя хусткі — падарунак бабцы Насці і Святланінай маці Марыі Гаўрылаўне. У Святлані адлегла ад сэрца, яна толькі спытала!

— І дзе ты на ўсё гэта грошай набраў?

— А я днямі зарплату атрымаў. Думаў, аддаць табе на пляч, але некалькі непрыкметна размыліся, ды і колькі я там атрымаў. Вось у аўторак зацвердзіць заяўкі і дваццатага верасня чакай дзв'юццаць разоў па шэсцьдзесят працэнтаў. Тады і ўздыхнем.

Яна пайшла ў ванную прымаць душ, потым, раскідаўшы на ложку ў спальні розныя каробачкі з тушуш, ценямі, з цесцем яна сустракаецца ўпершыню і ёй хочацца, безумоўна, добра выглядаць, узялася за макіяж. Андрэй смеецца, усёкі ты правізіяляк, гаворыць, едзеш у роднае Азярышча, з якога чорт падбіў мне цябе выкапаць, вось і наводзіш марафет, але яна не крыўдзіцца, робіць выгляд, што зусім яго не чуе, яе прыгожы, без маршчыч твар (гэта ён заўсёды ставіць сабе ў заслугу, маўляў, толькі ў добрага мужа жонка добра глядзіцца) робіцца яшчэ прыгэжэй, надзеяе касцюм «сафары» і просіць яго зняць пацёртыя джынсы і паехаць у нармальных штанах, інакш Марыя Гаўрылаўна пачне дакараць яе, што сама яна аб сабе толькі думае, а муж, нягледзячы на тое, што кіно здымае, зусім абнасіўся, калі на людзях

Усё ж, што не спавізілі, і рэптам, спахаліўшыся, гаворыць Святлана.

— Перасядзь, калі ласка, на задняе сядзенне. Я спадзяюся, па дарозе мы будзем з ім размаўляць і мне ўвесь час прыйдзе адварочвацца на сто восемдзесят градусаў.

Роўна ў сем з эркі выходзіць высокі, паўнаваты мужчына ў шэрым касцюме, з «дыпламатам» у руцэ.

«Хоць на пасяджанне калегіі міністэрства», — думае Андрэй. Святлана паспявае войкнуць: «Божа, як ты падабы на яго!». Андрэй адчыняе перад Некрашэвічам дзверцы, той з цяжкасцю, каб не ўдарыцца галавой, садзіцца на прыздняе сядзенне.

Андрэй паціскае яго руку і гаворыць:

— Знаёмцеся, гэта мая жонка Святлана.

— Вельмі прыемна. Фёдар Дзмітрыевіч, — адрэкамендуеца Некрашэвіч.

Андрэй заўважвае, як рука яго моцна сціскае бакавую ручку.

Ён разварочвае машыну і праз некалькі мінут аказваецца на праспекце Машэрава.

— Па якой дарозе паедзем — па новай ці па старой? — звяртаецца Андрэй адрозу і да жонкі і да Фёдара Дзмітрыевіча.

Фёдар Дзмітрыевіч маўчыць, а Святлана адрозу адгукнецца: — Вядома, па старой. Там прыгожыя пагоркі, і дарога такая крутая, едзеш і дых займае.

— І пастой ДАІ няма, — дадае Андрэй. — Вырашана, едзем па старой дарозе Мінск — Радашковічы.

Фёдар Дзмітрыевіч адзначае пра сябе, што вядзе Андрэй машыну выдатна, яна імчыць быццам па прамой, моцна нацягнутай струне, скорасці Андрэй пераключае павольна, машына ідзе без рыўкоў. У восьмым класе ён запісаўся ў аўтамаклуб і, нават прымаў удзел (Заканчэнне на стар. 14—15).

БРАТЫ КАЛІНОЎСКІЯ і Публічная бібліятэка

Хвалючую сустрэчу з вобразамі паўстанцаў 1863—64 гг. падарыў чытачам у сваёй апошні «Восень пасярод вясны» Адам Мальдзіс. Пранікнёна і па-новаму глядзім мы з яго дапамогай на Кастуся Каліноўскага. Шмат старонак з жыцця мужа кіраўніка паўстання на Беларусі і Літве высветліў Генадзь Кісялёў. Ён жа адкрыў асобу старэйшага брата Кастуся — Віктара Каліноўскага. Як сведчыць прафесар гісторыі Пецярбургскага ўніверсітэта М. Кастамараў, «...не здаралася ў жыцці бачыць чалавека, які так адна захапляўся археа-

рафіяй і гісторыяй. Яго веды не ішлі далей Літвы і Польшчы, але затое яго можна было назваць хадзячым каталогам самых дробязных звестак пра мінулае побыт гэтых краёў. (...) Будучы знаёмы з гісторыяй свайго бацькаўшчыны значна глыбей за тых верхглядных патрыётаў, якія, не ведаючы грунтоўна мінулага, склалі сабе пра яго летуценныя вобразы, Каліноўскі ў асяроддзі сваіх суайчыннікаў выклікаў нават незадавальненне за тое, што смела гаварыў рэчы, якія тагачасным польскім патрыётам былі не даспадобы».

Вядома, што ў 1857 годзе Віктар Каліноўскі прыехаў у Пецярбург. Бацькаў прыяцель пазнаёміў яго з гродзенцам, малодшым бібліятэкарам Публічнай бібліятэкі Антонам Дамінікавічам Іваноўскім. Праз яго ўдалося атрымаць работу: А. Іваноўскі займаўся тады складаннем каталога польскіх кніг імператарскай Публічнай бібліятэкі і наймаў для гэтай работы двух супрацоўнікаў. Верагодна, што адным з іх і стаў Віктар Каліноўскі. Гэтая работа давала сродкі для жыцця, давала знаёмства з багатымі кніжнымі фондамі. Аднак, каб атрымаць дазвол займацца найбольш жадаанай працай — старажытнымі манускрыптамі, — аднае рэкамендацыі Іваноўскага было недастаткова. Ці не ахвяраваннем кніг вырашыў звярнуць на сябе ўвагу малады даследчык? Імя таго, хто ахвяраваў хоць адну каштоўную кніжку, рабілася вядома самому дырэктару, які ўпісаў яго ў гадавую справаздачу. Справаздачы кожны год друкаваліся... У снежні 1884 года старшы

рэдактар фонда «Паліграфія» Дзяржаўнай Публічнай бібліятэкі ў Ленінградзе Марыя Іваноўна Ткачэнка звярнула ўвагу на тоненькую кніжачку, выдадзенаю віленскай Акадэмічнай друкарняй у 1866 годзе: «Прамовы на пахаванне Казіміра Лявона Сапегі» з двума цудоўнымі гравюрамі — выявамі герба князёў Сапегі. На тытульным лісце акуратным круглаватым почыркам з левым нахілам літар надпіс: «Віктар Каліноўскі. 18 лістапада 1857 г.». У справаздачы бібліятэкі за 1857 год імя Каліноўскага не значыцца. Аднак сярод дробных ахвяравальнікаў успамінаецца: «Студэнт СПб універсітэта — З кнігі». Ці не быў гэтым студэнтам Віктар Каліноўскі? Зусім слушна сцвярджае Генадзь Кісялёў, што ў атмасферы навуковых пошукаў свайго брата жыў і Кастусь Каліноўскі. Характэрна, што пасля арышту на пытанне следчай камісіі аб занятках Кастусь адказаў, што распрацоўваў гістарычныя матэрыялы. «Трэба

думаць,—піша Г. Кісялёў,—ён успомніў пры гэтым брата». Зараз мы можам сцвярджаць, што Кастусь не змяніў пра свае заняткі гісторыяй. А калі і ўспомніў пры гэтым нябожчыка брата (Віктар памёр ад сухотаў 25 кастрычніка 1862 года), то ў сувязі з заявай, якая зараз захоўваецца ў Адзеле рукапісаў Публічнай бібліятэкі ў Ленінградзе.

Знаёмы почырк з характэрным левым нахілам. Працуюць гэты дакумент цалкам:

«Яго Высокаправадзіцельству, п. Дырэктару Імператарскай Публічнай бібліятэкі барону Мадэсту Андрэевічу Корфу. Віктара Каліноўскага Пашэніне. На працягу некалькіх гадоў я займаўся, з дазволу Вашага Высокаправадзіцельства, справаздачамі аб рукапісах Імператарскай Публічнай бібліятэкі для Віленскай Археалагічнай камісіі, цяпер жа, з выпадку даручаных мне часоўных работ у Галоўным Маскоўскім Архіве, я б хацеў перадаць мае заняткі брату майму Вікенцію Каліноўскаму,

АДНА ДАЕЗДКА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

у саборніцтвах, рабіў гэта ў тайне ад маці, але потым яна знайшла ў яго ў кішэнні пасведчанне і запатрабавала, каб ён тут жа кінуў мотаспорт, калі не хоча ўкараціць ёй жыццё. Андрэй супраціўляўся некалькіх месяцаў, але потым здаўся, і зноў вярнуўся ў секцыю цяжкай атлетыкі. Алена расказвала пра гэта Фёдару Дзмітрыевічу і той яе адобрыў, ці мала ўсякіх выпадкаў бывае на гонках, хлопцы нямаюць рызыкаваць, а зараз, аказваецца, на выкі, атрымання ў аўтамотаклубе, пайшлі на карысць. Андрэй цудоўна водзіць машыну. Фёдар Дзмітрыевіч паглядае на сына, ён стаў спраўдзімым мужчынам: валівы сухі твар, з двюма рэзка акрэсленымі складкамі на шчаках, прамы позірк, Алена гаварыла, што ён упарты з самага дзяцінства і ён яго такім памятаў, калі задумаў што-небудзь зрабіць, даб'ецца, а калі ў яго задуманае не атрымліваецца, проста не падыходзіць.

Андрэй таксама крадыком уважліва разглядаў бацьку, ён зусім пастарэў, мяшкі пад вачэйшымі вачамі, нездаровы, з жаўтаватым адценнем, колер твару, і на ім нейкі разгублены выраз.

Мужчыны маўчалі, і Святлана, выдатна разумеючы прычыну гэтага маўчання, вырашыла прыйсці ім на дапамогу.

— Уяўляю, як там Кацэчка занудзілася, — сказала яна, разлічваючы на працяг.

І Андрэй адразу ж ухапіўся за кінутую саломінку.

— Гэта не самае галоўнае, прыедзе дамоў і пачне прасіцца ў вёску, але што ясна, — распусцілася яна там, зноў да школы з цяжкасцю прывыкаць будзе.

— Яна ў трэці клас перайшла? — спытаў Фёдар Дзмітрыевіч.

Святлана ўздыхнула:

— Так, можна нават сказаць, што ўжо ў трэці. Вучыцца ў прынцыпе добра, за падручнікамі доўга не засяджаецца, за рэдкім выключэннем матэрыял даецца ёй лёгка, але вольна вучоба ўсё роўна не падабаецца.

— А сакрэт вельмі просты, — катэгарычна заявіў Андрэй. — Чалавек прыходзіць у школу, каб задаваць свае бясконцыя «які?» і «чаму?». Але ўсё атрым-

ліваецца інакш. Вельмі хутка высвятляецца, што пытацца будзе не ён, пытацца бясконца доўга, на працягу дзесяці гадоў, будучы ў яго. А ён, і іншага вольна зусім няма, адказваць. І кожны яго адказ будзе ацэнены лічбай. І гэта лічба будзе вызначаць: дурань ён ці разумны, добры ці кепскі. Я часам заўважаю, што ў Кацкі страчваецца пачуццё цікаўнасці. Яе хваліце не столькі тое цікавае, непазнаннае яшчэ, а адно — як гэта адказаць, як атрымаць выдатную адзнаку. Ды і мы былі амаль у такім жа становішчы. І чым я толькі ў жыцці ні займаўся, самыя неважнецкія ўражанні аб школе.

Фёдар Дзмітрыевіч усмінуўся, ён адразу ж падумаў пра Лену, быццам пачуў яе голас, яе думкі.

— Мне здаецца, многія настаўнікі не могуць дабіцца галоўнага — пазбавіць дзяцей ад страху і недавер'я. Урокі, я гэта часта бачу, ды і па сваім вопыце ведаю, дзеляцца на некалькі частак. Чалавек скаваны страхам, а што, калі спытаюць? А калі яго спыталі, ён пачынае адпачываць, і, ясна справа, нікога і нічога не чуе. Толькі некалькі зубрылак, а з іх толку ў выніку не атрымліваецца, усё слухаюць, усё запамінаюць, астатнія чакаюць выратавальнага звонка, а пасля перапынку ўсё пачынаецца спачатку...

Фёдар Дзмітрыевіч гаварыў усхвалявана, у ім быццам ажылі тыя думкі, якія ён не выказаў на канферэнцыі, пасля выступлення Лены.

— А ўсе дрэнныя адзнакі з'яўляюцца па віне саміх настаўнікаў, і не трэба баяцца, калі хлопчык або дзяўчынка атрымлівае тройку. Гэта не азначае, што ён бяздарны, нездольны. Есць такі эффект раздзялення. Псіхалагі ашукалі настаўніка, сказаўшы яму па вялікім сакрэце, што пяць яго самых адстаючых, самых забытых, на яго думку, вучняў, валодаюць нечуванымі, проста матэматычнымі здольнасцямі. Настаўнік паверыў і пачаў адносіцца да сваіх «тупагаловых» выхаванцаў інакш, а яны сталі так здорава вучыцца, што ніхто не мог паверыць, ці яны гэта.

Святлана заківала галавой:

— Я з вамі згодна, Фёдар Дзмітрыевіч. У самой, хоць і

маленькі, але педагогічны вопыт ёсць.

Андрэй засмяяўся: — Ды прызнайся адразу перад міністэрскім работнікам, што збегла са школы з дзікай скорасцю.

— Справа не ў гэтым, — пакрыўджана сказала Святлана. — Я не арыгінальная ў сваім учынку, ды і настаўніцай ніколі не думала быць, у мяне дыплом, дарэчы, перакладчыка. Атрымліваецца глупства нейкае. Я вольна па нашай Каці бачу, ды і па іншых яе аднакласніках, сябрах яшчэ па дзіцячым садзе... Калі нашы дзеці ходзяць у дзіцячы сад, мы ўсе ўпэўнены, што яны ў нас вундэркінды. Мы іх прывучаем, што ўсякая стараннасць дае абавязковыя поспехі, станоўчы вынік. Намаловаў дом — цудоўна, сама апрапулася — малайчына, выразала карцінку — разумніца. Няважна пры гэтым, што дом крывы, карцінка выразана з рук вон кепска, боцікі зусім пераблытала. А ў першым класе, ды і не толькі першым, настаўніца не заўсёды можа разгледзець стараннасць, перад ёю сорак хатніх заданняў. Адно лепшае, другое горшае. Розныя адзнакі з'яўляюцца і мора слёз. Бацькі скандаляць, абурваюцца і так бясконца...

— Так, праблем тут шмат, але вольна іх вырашыць практычна ніхто не ведае, — згадзіўся Фёдар Дзмітрыевіч.

Андрэй глянуў на яго і ўсмінуўся:

— Праблемы былі і застаюцца, а школьныя дзённікі гораць, помню да дэталяў, як мы спалывалі пасля выпускнога вечара гэтых даносчыкаў з уласных партфеляў, як гарэлі яны сінім полымем, а ў іх рознакаляровае чарніла і словы некалькіх нашых настаўнікаў, якім вельмі падабалася з прычыны і без яе паздзекавацца з нас.

— Але некаторых настаўнікаў, напэўна, і запомнілі? — спытаў Фёдар Дзмітрыевіч.

— Некаторых так, але толькі некаторых, на жаль.

Ён выехаў на старую дарогу, машына рэзка ішла ўгору, а потым крута апускалася ўніз, ён вёў яе на вялікай скорасці, так, што на спусках займала дых, і Святлана, аматарка хуткай язды, гаварыла, можа, не трэба такой скорасці, можа, крыву павольней, а Фёдар Дзмітрыевіч пярачыў, не, вельмі добра, проста здорава вольна ехаць. Дарога была знаёмая, непадалёк адзін знаходзіўся іх партызанскі атрад; і на гэтай дарозе яны ўзрывалі аўтамашыны, нападзілі на асобы, па гэтай дарозе ён у сорак чацвёртым ішоў у Мінск, каб там удзельнічаць у партызанскім атрадзе, але ён маўчаў, успаміны апанавалі яго,

узніклі эпізоды, твары сяброў, многіх з якіх даўно ўжо няма. Ён даўно не ездзіў па гэтай дарозе, некалькі разоў бываў у Вілейцы, на традыцыйным зборы брыгады, але звычайна 3-га ліпеня, у дзень вызвалення Беларусі, сябры запрашалі яго ў Азярышча, там, зусім па суседству базіраваўся іх атрад і ён прыязджаў туды, вольна толькі даўно гэта было, ён ведаў, што Андрэй ажаніўся з унучкай бабкі Насці, хата якой у гады вайны часта была цёплым месцам для іх разведчыкаў, і ён перастаў прыязджаць у вёску.

Праехалі Радашковічы, каля маленькіх, сярод пагоркаў, могілак спыніліся, праз зараснікі, закінутыя старымі магіламі, з каталіцкімі крыжамі, прабраліся да магілы з вялікім, з чырвонага каменя помнікам.

— Тата, — сказала Святлана. — Зусім малады быў. Інфаркт. Вёску Фёдар Дзмітрыевіч пазнаў здалёк. Яна, маленькая, двараў трыццаць шэсць, схавалася сярод лясоў і цяпер, як і раней, была акуратнёнкай, дагледжанай. Пад'ехалі да староў хаткі бабкі Насці, побач з якой, у глыбіні красаваўся самы вялікі ў вёсцы дом, які нябожчык бацька Святланы Трафім паспеў пабудавать перад сваёй смерцю, а цяпер ён быў добры, толькі ўсё рукі да сваёй уласнай хаты не даходзілі. На гукі машыны першай насустрач выбегла Кацэчка, загарэлая, пачуваў малаком, сенам і яшчэ нейкім незвычайным вясковым водарам. Яна кінулася на шыю спачатку Андрэю, потым Святлане і разгублена спынілася перад Фёдарам Дзмітрыевічам.

— Гэта твой дзядуля, — сказаў Андрэй. — Дзед Фёда...

Ён баяўся, што Кацэчка можа што-небудзь ляпнуць, яна ж часта пыталася ў яго, хто такі Фёдар, чыё імя па бацьку носіць яе тата, чаму, калі ён жывы, ніколі не прыходзіць і жыве асобна ад бабкі Лены. Але яна, дзякуй богу, прамаўчала, толькі глядзела на дзёда з цікаўнасцю з-пад кучаравага чуба, а той раскрасіў на калене «дыпламат», да таго ж няўдэла, і з «дыпламата» на зямлю вывалілася бутэлька каньяку, але не разбілася, Андрэй яе жвава пахпаіў, і працягнуў Каці вялікую каробку цукерак. Усе разам яны прайшлі ў двор, і па сцежцы, абсаджанай кветкамі, накіраваліся к дому.

— Бабка Насця доіць карову, а баба Маша зараз з бальніцы прыйдзе, у яе дзяжурства сёння.

Андрэй паставіў машыну ў двары староў хаты, закрыў варты і зазірнуў у хлеў. Бабка Насця сядзела на кукішках і даіла карову. Уся гаспадарка, а яна была немалой, вісела на ёй. Брат Святланы служыў у

арміі, маці працавала медсястрой у бальніцы за восем кіламетраў ад Азярышч, а бабка Насця працавала з раніцы да ночы, і паспявала яшчэ ў госці да сваіх сябровак зайсці, і гасцей прыняць. Яна спыніла дойку, прытулілася сваім круглым, румяным тварам да грудзей Андрэя:

— А мы вось дачакацца не магілі, асабліва Кацэчка, і чаго вы ўсё не ехалі, лета добрае, грыбоў у лесе шмат, ды і ў нас ураджай неblaгі. Што вы засеці там у сваім горадзе, я ўжо колькі разоў сыры рыхтавала, самагончкі свежай для цябе выгнала, а вас усё няма і няма, ліха яго матары гэты горад ваш, калі ён столькі часу займае.

— Справы ўсё бабка Насця, ды і машына не на хаду была, доўга рамантавалі. А мы не адны прыехалі, Фёдар Дзмітрыевіч Некрашэвіч, бацька мой, разам з намі.

— Хведзька?! — здзівілася бабка Насця. — Вольна гэта добра, гэта па-чалавечы, хлопец жа ён, я памятаю, неblaгі быў, заўсёды, калі да нас у вайну заходзіў, усё нібыта саромеўся, калі паесці прасіў, а другія такія сустракаліся, занадта шустрыя хлопцы былі, ды і немцаў ён добра касіў, у лесе не хаваўся, добра, што прывезлі, я даўно Алене Аляксандраўне казалі, ды ўсё ніяк...

Яна працягнула Андрэю вядро з малаком. Яны прайшлі цераз староў двор і здалёк пачулі галасы. Святлана з Фёдарам Дзмітрыевічам і Кацэчка сядзелі ў хаце. Бабка Насця з парога, не звяртаючы ўвагі на ўнучку, уважліва ўгледзелася ў госця, якога даўно не бачыла. Уздыхнула:

— Вольна які ты стаў, Хведзька, а мяне, бачыш, зусім да зямлі прыгнула.

Некрашэвіч падняўся насустрач, абняў бабку Насцю, пачаў цалаваць у зморшчаныя шчокі. Ён хацеў нешта сказаць, але словы зніклі, а ў горле закезытала. Бабка Насця разліла ў кубкі цёплае малако і яны пілі яго з дарогі прагна, прагнаючы смагу. А яна ўсё не сядзела на месцы, пачала збіраць на стол, Святлане загадала абіраць бульбу. Андрэй пачаў дапамагаць ёй наразаць сала, каўбасу, вядліну, сыр. Кацэчка сядзела ля дзёда і расказвала:

— А ў мяне тут сабака ёсць, я хачу яго ў Мінск забраць, і бабуля дазваляе, толькі вольна тата з мамай не згаджаюцца, але я вырасту і ўсё роўна яго забяру.

Некрашэвіч выйшаў у двор і разам з Кацэчкай пайшоў да староў хаты. Яна цяпер служыла гаспадарчай пабудовай, здавалася нізкай, урослай у зямлю.

кандыдату С. Пецярбургскага ўніверсітэта. Яго Перадхадзіцельства Афанасій Фёдаравіч выявіў на гэтай саваго згоды. З гэтай прычыны асмелваюцца пакорліва прасіць Ваша Высокаправадзіцельства аб дазволе майму брату працягнуць не закончаны мною заняткі пад кіраўніцтвам малодшага бібліятэкара Іваноўскага, як члена ўспомненай камісіі. С. Пецярбург, 1860 г. 6 снежня, Віктар Каліноўскі.

На прашэнні алоўкам рэзалюцыя М. Корфа: «Згоды, калі Афанасій Фёдаравіч не сустракае гэтай перашкоды. 6 снежня».

Афанасій Фёдаравіч — гэта акадэмік Бычкоў, выдатны рускі вучоны і археограф. У той час загадчык Аддзела рукапісаў, шосты дырэктар Публічнай бібліятэкі, рэдактар слоўніка І. Насовіча. Як бачна, прашэнне было падпісана ў

Нагадаем, што поўнае імя Кастуся Каліноўскага Вікенція Канстанцін, а Віктара — Віктар Отан.

той самы дзень, калі і пададзена. Бібліятэка перад гэтым з 10 мая да 1 снежня была зачынена для пабудовы чытальнай залы (паводле праекта ўраджэнца г. Віцебска В. Сабальчыкова; зараз — Ленінская зала). Магчыма, што або два браты былі ў той дзень у прыгожым ампірным будынку бібліятэкі на рагу Неўскага праспекта і Садовай вуліцы, потым ужо адзін Кастусь Каліноўскі працаваў у Бюро манускрыптаў (так называлі тады Аддзел рукапісаў).

У заяве Віктара Каліноўскага была адна (магчыма, дазволена, магчыма, наўмысна) недакладнасць. Брата ён называе «кандыдатам С. Пецярбургскага ўніверсітэта». Аднак Кастусь Каліноўскі атрымаў вучоную ступень кандыдата толькі 21 студзеня, а дыплом — 17 лютага 1861 г. На час падачы прашэння ў яго на руках было толькі пасведчанне ад 28 ліпеня 1860 г., у якім гаварылася, што стыпендыят С. Пецярбургскага ўніверсітэта Вікенція Каліноўскі скончыў

курс навук па камеральным раздзеле са ступенню кандыдата, па асноўных прадметах атрымаў выдатныя адзнакі, «але як ён яшчэ не падаў устаноўленай дысертацыі на ступень кандыдата, таму і не зацверджаны яшчэ ў гэтай ступені вышэйшым начальствам». Да сёння невядома тэма кандыдацкай дысертацыі Кастуся Каліноўскага.

Здарылася так, што ні адзін з братоў Каліноўскіх не стаў гісторыкам Беларусі. Віктару перашкодзіла хвароба і заўчасная смерць, Кастусь жа аддаў жыццё за ідэал народнага шчасця. І ўсё ж зараз мы можам гаварыць і пра Віктара і пра Кастуся Каліноўскіх як пра даследчыкаў, якія працавалі з першакрыніцамі па гісторыі Беларусі ў розных сховішчах, у тым ліку і ў Бюро манускрыптаў Публічнай бібліятэкі.

Мікола ІКАЛАЕУ,
малодшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнай Публічнай бібліятэкі.
г. Ленінград.

Вось сюды, да гэтай печы прынеслі яго параненага, і атрады ўрач Варашыла без наркозу аперыраваў яго, дастаючы з цела асколкі ад нямецкай гранаты, а бабка Насця, і тады ўжо пажылая, пасівелая ўся, пайла яго самагонкам, моцным першаком, але хмель ніяк не браў яго, боль быў мацнейшы і ён крычаў, а яна прыгаворвала: «Крычы, крычы, лягчы будзе» і ўлівала ў рот самагонку. Ён пракачаўся ў пуні зарыты ў сена з месяца, яму пашчасціла, немцы не прыйшлі сюды, потым хлопцы адвезлі яго ў атрад, і ён доўга не з'яўляўся ў Азярышчах, а калі прыйшлі яны сюды, нікога не было, вёска быццам вымерла, і хата бабкі Насці таксама, яе з двюма дочкамі, мужам, як і ўсю вёску, пагрузілі ў таварныя вагоны і павезлі ў Германію. Ён толькі раз, у шасцідзесятых гадах з'явіўся ў Азярышчах, даведаўся, што бабка Насця вярнулася з Германіі з дочкамі, без мужа, з найшоў ён сабе магілу ў чужой зямлі.

Калі вярнуліся ў хату, там была ўжо Марыя Гаўрылаўна, Святаніна маці, ён памятаў яе дзяўчынкай, гадоў дванаццаці, а яна і зусім успомніць не магла, у іх хаце столькі людзей пераварочвалася, ды і потым перад вачамі прамільгнула столькі падзей і людзей, што дзіцячая памяць не магла ўсяго змясціць.

Фёдар Дзмітрыевіч толькі цыпер адчуў, як прагаладаўся, сустрачаў у міністра пачалася а палова дванаццатай, перарасла ў імправізацыю нараду, якая прадоўжылася да трох гадзін, потым ён прымаў наведвальнікаў і ў перапынку змог толькі выпіць шклянку чаю. Некрашэвіч не стаў піць віно і каньяк, а накойлі мог дазволіць сабе, пакаштаваў самагонкі, мяккай, прыемнай на смак, але якая імгненна б'е ў галаву, і закусваў яе сырам, намазваючы яго вясковым маслам. Бабка Насця запрасіла ў госці свайго брата, маленькага, высахлага дзядка з адной рукой, Сямёна, але з Некрашэвічам ён быў у адным атрадзе, нават на некалькі аперацый разам хадзілі, але быў зусім стары, кепска ўсё помніў, і Фёдару Дзмітрыевічу здалася, што яго ён так і не ўспомніў, таму што называў яго то Фёдарам, то Васілём. Андрэй за ўсім гэтым назіраў з вялікай цікавасцю, ён думаў, што якраз воль тут і патрэбна была б скрытая камера, такі фільм не зрэжысруеш, ні аднаго чалавека не прымусіш воль так працаваць у кадры, больш таго, ні адзін акцёр на такое не здольны.

— А Васюк Сяміжона ты помніш? — спытаў Некрашэвіч у Сямёна.

— Помню, помню, і Насця помніць, у Хаценчыцах ён жыў, непадалёк адсюль, шмат дзяцей у яго было, ды рана Васюка памёр ад нейкай хітрай хваробы, што дактары нават не ведалі.

— А што з Іванам Баторыным?

— Адрозу пасля вайны на поўнач завербаваўся, потым прыязджаў разам з жонкай, з дзецьмі, ды і зноў паехаў, нецікава яму, значыцца, у нас стала, нахштат цяперашніх маладых, што ў горад рвуцца, пра цябе ўсё пытаўся, успамінаў, як у разведку вы хадзілі і ўсё такое...

Бабка Насця расчыранелася, усё падлівала сабе «Муската» з прыгожай бутэлькі, падлівала Андрэю і прыгаворвала:

— А я яшчэ, як бачыш, Андрэйка, магу пасля работы, налію сабе кілішак і асушу, лягчы ў грудзях становіцца, і настрой паміраць не дазваляе.

— Хопіць табе, мама, зусім развесялілася, — асуджальна сказала Марыя Гаўрылаўна.

— А, кін, Марыя, ушчуваць мяне. Можна, да мяне старыя мае дружбыкі прыехалі і мы сабе адпачываем, а не п'янем. І самагонка я для іх выгнала. Для каго ж яшчэ?! А помніш, Федзька, як ты ў пуні ляжаў у нас пакаленаны, ды белы, як смертушка, дык вось адрозу пасля гэтага дзён праз пятнаццаць, чуо, у двары або крыху далей выстралы, ды быццам як не па-нашаму гергечуць. Выбегла з хаты, а вось там, па лужку, вакол вёскі, лацугом немцы ідуць, муж мой, Гаўрыла, за вінтоўку, што партызаны яму як сувязному выдалі, схопіўся, а ўбачыў колькі немцаў вакол, адрозу схваў яе ў склеп. Сягнулі нас усіх і павялі ў хлёў. Мужыкі адрозу скумекалі ў чым справа, кажуць, так не здадзімся, калі што — кінемся пад кулі, хоць пару немцаў кончым, і то гэта лепш, чым у агні гарэць, а бабы і дзеці ў гэты час няхай да лесу бягуць, хоць хто ды жывы застаецца. Давялі нас да хлява, ужо і браму раскрылі, ды тут матацыклетка пад'ехала, а ў ёй малады, але важны такі фрыц сядзіць, нешта прагергечаў, і нас ад хлява павялі, некалькі дзён гналі да самых Радзюшкі, да станцыі, і павезлі ў Германію, і да розных гаспадароў з Гаўрылам і дочкамі аддалі. Нагараваліся мы там, Федзька, ой, нагараваліся. А Гаўрыла мой на лёг-

кія слабы быў, яго і ў армію таму не ўзялі, не вытрымаў, памёр, а калі я прыйшла, дык мне толькі яго магілку і паказалі...

Бабка Насця загадалася на табурызцы, маленькай, маршчыністай рукою абцёрла слёзы.

— Помню, помню, прыйшлі мы сюды, а хаты пустыя, ніводнай жывой душы, апроча Сямёна, ды і той з намі прыйшоў...

Андрэй з Фёдарам Дзмітрыевічам выйшлі ў двор. Некрашэвіч расчыранелася, але дыхаў цяжка, перарывіста.

— Рады я, што мы, нарэшце, з табой... — ён не дагаварыў, павярнуў галаву ўбок, — Дзяржэ, што ты сюды мяне прывёз, дзякуй вялікі. Я іншы раз думаў, што праб'е апошняя гадзіна, а мы так і не ўбачымся па-чалавечы, па-людску, і я ніколі не скажу табе: прабач, сыноч, прабач, што так выйшла, а ты ж ведаеш не горш за мяне, жыццё не простая штука, у ім лягчы за ўсё дроў наламаць, нялёгка потым усё выправіць, асабліва па маладосці, калі ў галаве ветру поўна, калі ацаніць не можаш ўсё самае каштоўнае, што так лёгка страціць.

Андрэю раптам стала шкада гэтага вялікага, старога чалавека, яго бацьку, яму стала сорамна за сваю неразумную, хлапечую ўпартасць, з якой ён адвяртаў усё сустрэчы з ім.

— Не трэба, бацька, не трэба, — сказаў ён ціха. — Усё ў нас у парадку, усё ў нас добра.

Яны стаялі моўчкі і дыхалі цёпла, вясковай ноччу, ніхто не перашкодзіў ім, ніхто не выходзіў з хаты.

Спаць яны пайшлі на сена. Хлёў быў той самы, толькі здорава асеў з тых дзён, калі тут хавалі раненага Некрашэвіча.

Коўдры пасцялілі на самым версе, леглі побач. Вакол стаяла цішыня.

— Усё, як тады, толькі столькі гадоў прайшло, цэлае жыццё, — ціха гаварыў Некрашэвіч. — Ляжаў тады і думаю, вось зараз прыйдуць немцы, вось зараз усё скончыцца, але боль быў настолькі моцны, што апанавала такая абыякавасць, і страх знік... А потым, калі апытомнеў, калі ў галаве прасвятлела, так захацелася жыць.

Калі Андрэй раніцай расплюшчыў вочы, бацькава рука ляжала ў яго на плячы і ён доўга нерухома ляжаў у цішыні, б'ючыся патрывожыць яго сон.

ВЫСТАЎКІ

У Фаб Гродзенскага абласнога тэатра лялек адкрыта выстаўка эскізаў галоўнага мастака тэатра Леаніда Бынава. Гэта сваёасабліва творчая справа мастака за няпоўныя тры дзесяцігоддзі работы ў тэатры лялек. У экспазіцыі — 84 эскізы дэкарацый і лялек да дваццаці аднаго спектакля. Гэта эскізы да спектакляў Дзяржаўнага тэатра лялек БССР:

Туле, і інш. Для Гомельскага тэатра лялек Л. Бынаў вынаў афармленне спектакля «Дар ляснага цара» па п'есе С. Клімковіч. Да 60-годдзя ўстаўнік СССР мастак разам з галоўным рэжысёрам Гродзенскага абласнога тэатра лялек С. Юрчэвічам паставілі ў Валынскім ляльным тэатры вядомаму беларускаму казку «Дзед і Жора» (п'еса В. Вольскага). Першыя

«Званы — лебедзі» па п'есе Л. Браўсевіча (спектакль стаў лаўрэатам Каўнаскага фестывалю тэатраў лялек Прыбалтыкі і Беларусі), «Чортаў млын» па п'есе І. Штока, спектакля балета на музыку Я. Глебава «Вясновае казка». Побач — эскізы да спектакля Смаленскага тэатра лялек «Іван-дурань і чэрці» (паходзе Л. Талстога), які стаў лаўрэатам фестывалю ў

спектаклі Магілёўскага ляльнага тэатра аформлены Л. Бынавым. На выстаўцы прадстаўлены ўсё гэтыя эскізы.

З 1980 года пачаў працаваць Гродзенскі абласны тэатр лялек з якім звязана цыцэрашняя дзейнасць мастака. Сябённыя выстаўка яго работ мае поспех у юнага глядача, так і ў дарослых.

Тэкст і фота А. ЮШКЕВІЧА.

«Няхай заўжды будзе сонца!» — тэма абласной выстаўкі дзіцячай творчасці, якая адкрылася ў Гродне. У экспазіцыі прадстаўлены малюнкі, аплікацыі, вырбы з саломкі, вышыўка, разьба па дрэве і г. д. Аўтары іх — вучні школ абласнога цэнтра, а таксама гарадоў і вёсак вобласці, дашкольнікі.

Акрамя гэтай выстаўкі, якая працуе ў выставачнай зале абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР, разгорнуты яшчэ экспазіцыі ў тэатры лялек і Доме настаўніка. Свае работы паказваюць выхаванцы дзіцячых садоў Гродна.

Т. ВАСІЛЬЕУ.

НА ПАСЯДЖЭННІ ЛІТАБ'ЯДНАННЯ

Адбылося пашыранае пасяджэнне Магілёўскага абласнога літаб'яднання «Прыдняпроўе», на якое былі запрошаны і члены абласнога аддзялення СП БССР, кіраўнікі літаратурных аб'яднанняў пры раённых і шматтыражных газетах.

Загадчык ідэалагічнага аддзела газеты «Магілёўская праўда» А. Гуляеў расказаў пра падрыхтоўку літаратурных старонак «Прыдняпроўя», прааналізаваў творчасць маладых паэтаў і празаікаў. Сакратар абласнога аддзялення СП БССР І. Аношкін сьмачэнтравуваў увагу на надзённых задках, якія трэба вырашыць літаратарам Магілёўшчыны.

Сваімі думкамі на пасяджэнні падзяліліся намеснік рэдактара газеты «Магілёўская праўда»

Я. Крыснавец, кіраўнікі раённых літаб'яднанняў В. Хаўраціч і В. Лаўрыновіч, паэты М. Мінчанка і В. Габрусёва, рэдактар часовай раённай газеты «Іскра» В. Крыжэвіч і іншыя.

На пасяджэнні выступіў з прамовай загадчык сэнтара друку, тэлебачання і радыё Магілёўскага абнама партыі Г. Зотаў.

Выбрана бюро літаб'яднання, якое ўзначаліў М. Рудкоўскі — намеснік адназначна сакратара газеты «Магілёўская праўда».

У заключэнне старшыня бюро абласной журналісцкай арганізацыі, рэдактар газеты «Магілёўская праўда» В. Бярбега, які п'ёў пасяджэнне, пакадаў літаратарам Магілёўшчыны новых творчых пошукаў.

І. ГАЛІНОУСКІ.

Па слядах выступленняў «ЛіМа».

«ПАД МУЗЫКУ ВІВАЛЬДЗІ»

Пад такой назвай у «Літаратуры і мастацтве» за 30 лістапада 1984 г. быў апублікаваны судовы нарыс аб групе спекулянтаў музычнымі інструментамі. Як паведаміла рэдакцыя начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкома Н. Фокіна, артыкул уважліва разгледжаны на адкрытым партыйным сходзе ў аб'яднанні музычных ансамбляў з удзелам прадстаўніцтваў упраўлення культуры Мінгарвыканкома, прафсаюзага камітэта, групы народнага кантролю, кіраўнікоў і членаў калектываў аб'яднання.

У ходзе разгляду былі абмеркаваны супрацьзаконныя дзеянні былых работнікаў АМА С. Міхальчука, В. Кузіяцова, якія праявілі ў спекуляцыі музычнымі інструментамі з мэтай асабістай нажывы, як не сумяшчальныя з мараллю саветаў чалавечы, а таксама разгледжаны пытанні стану працоўнай і вынаўчай дысцыпліны, павышэння персанальнай адказнасці адміністрацыі, кіраўнікоў і членаў ансамбляў за даручаную справу.

Па выніках разгляду артыкула «Пад музыку Вівальдзі» ў аб'яднанні намечаны шэраг ме-

рапрыемстваў, накіраваных на ўзмацненне ідэалагічнай, палітычна-выхаваўчай работы, павышэнне арганізацыі і дзейнасці палітычнай і вытворчай вучобы, удасканаленне кантролю за дзейнасцю ансамбляў на прадпрыемствах грамадскага харчавання. Запланаваны цыкл лекцый па заканадаўстве аб ірымінальнай і адміністрацыйнай адказнасці. Артыкул таксама рэкамендавана абмеркаваць на прафсаюзным сходзе АМА.

Адгукнулася на артыкул і Беларускае дзяржаўнае філармонія. Як паведаміў ле дырэктар В. Ратабыльскі, фанты, выкладзеныя ў артыкуле «Пад музыку Вівальдзі», уважліва разгледжаны і абмеркаваны на пасяджэнні мастацкага савета філармоніі.

Мастацкі савет асудзіў практыку набывання дэфіцытнай імпортнай апаратуры і музычных інструментаў некаторымі кіраўнікамі вакальна-інструментальных ансамбляў у прыватных асоб у абыход гандлюючых арганізацый.

Канцэртна-эстраднаму бюро прапанавана ўзмацніць кантроль за правільным камплектаваннем эстрадных калектываў апаратуры і музычнымі інструментамі.

Калектыв рэдакцыі часопіса «Маладосць» выказвае глыбокае спачуванне рэдактару аддзела публіцыстыкі часопіса Алясю Гаўрону з прычыны напатакушага яго гора — смерці БАЦЫКІ.

Ен абнохаў шклянку, відаць, чакаемага паху не пачуў і падышоў да мяне. Пахлау на маё плячо руку і, усміхаючыся, ласкава спытаў:

Пятро СІНЯУСКІ

Дыялог на лесвіцы

...На прыступцы сядзеў старшы качагар, і я не мог прайсці міма. Паслябравалі мы адразу. Я ўладкаваўся на прыступцы, паклаўшы на калені паперу, а ён, усміхаючыся, часам нават падніваў у топку вугаль. Ставіў шуфель, садзіўся побач і гаварыў:

— Вось так...

— Што так?—ад нечаканасці пытаў я.

— Ды ўсё—так. Пішаш? Ну-ну, давай... Пачытай бы, што накрэмзаў.

Я з натхненнем (добраахвотны слухач) чытаў. Калі я скончыў, ён спытаў:

— Гэта ты сам напісаў?

Я адказаў няўпэўнена:

— Але, як быццам...

— То-та ж!—і ў ягоных вачах заснакалі чорцікі. Цяпер я самшоў падкідаць у топку вугаль.

Аднак хутка мяне выклікалі на семінар маладых. У сталіцу. Старшы качагар доўга чытаў выклік. Пасля панутлівага для мяне роздуму сказаў:

— Усё правільна. Значыць, камандзіроўка за кошт саюза! Тут напісана.

— Але...

— Ну, шчасліва. Не зартымлівайся. Тваё дзяжурства ў панядзелак.

— Я мігам—туды і назад. Увесь панядзелак ён не адыходзіў ад натла. Нават прывёз тачку вугалю. Я толькі чысціў нацёл, і пісаў. Старшы качагар таптаўся на месцы. Да мяне даляталі абрыўкі фраз: «Чай моцны... П'янеш, відаць... У захламленага і думкі...»

— Дык адкуль ты бярэш? — Што бяру?—не зразу меў я.

— Ну, што пішаш?—і падзрона глянуў на чайнік.— Ніякнш, чай натхняе.

— Чай,—не маргнуў вочам я.

Ен з палёгнай уздыхнуў і сказаў:

— Вось так...

— Што так?

— Ды ўсё так. Пайду красьлі клеіць. Разваліліся. А новенькія ж. Учора прывёз.

Некалькі дзён я сядзеў на прыступцы адзін. Адночы ён прыйшоў і сказаў:

— Табе пісьмо. Усё пішаш? Адапачні! Не загрузай маэгі глупствам. Пісьмо, нябось, ад дзяўчыны?!

— Не.

— А адкуль?

— З выдавецтва.

— А дзе гэта?

— Гэта дзе кнігі выдаюць.

— А ім да цябе што?

— Пішуць, што маю кніжку спора выдадуць.

— Ну, пакажы!

Ен чытаў у два разы даўжэй, чым выклік на семінар. Задумаўся. Засоп. Рэптам абрадаваўся:

— А плячкі няма!

— Дзе?—здзівіўся я.

— Ды тут жа. Подпіс ёсць—загадчык аддзела, а плячкі няма! Значыць, несапраўдна!

І ён, задаволены, энергічна насунуў мне на вочы брыль шапкі:

— Вось так!

— Што так?

— Ды ўсё—так.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Узнімеўся на вяршыню, убачыў яшчэ вяршыню... «Якая безвыходнасць», — сказаў адзін. «Цудоўная перспектыва», — сказаў другі. «Проста горы», — сказаў трэці.

● Гумар — гэта майстэрства трапляць у цэль, не кранаючы мішэню.

● Майстры прозы: у аднаго нічога быццам няма, а ўсё ёсць, у другога ўсё быццам ёсць, а нічога няма.

Мімаходзь

Быў без цара ў галаве, аднак вельмі баяўся, як бы з лекароўна не ўпала.

● Адны любяць гаварыць, другія — каб слухалі.

● Ударнік у ансамблі аказаўся ні бум-бум.

● Імкнуўся ўсюды змагацца за першыя месцы, але займаў іх толькі ў аўтобусе.

● Эпітафія: «Пайшла на базу».

В. СЯРЭБРАНЫ.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

НУ КАГО Ж ЯШЧЭ ПРЫПРЭГЧЫ?

Ен адзін упрогся ў дышаль, — Ну наго ж яшчэ прыпрэгчы? Цягне воз свой на узвышша, У сааўтарстве лясчэй. А часамі нават крэчка: І для рук і для плячэй.

ПОДБЕГАМ ПУСЦІУСЯ ў ПРОЗУ

У пасудзіне пустой А здалася, што прыціх, Добры быў калісь настой. У нябыт пачаў плысці. А цяпер астаўся водар, Ды драмаў ён да пары. Бо пустой была паўгода. Зноў жаданне ёсць тварыць. Сябар мой усім відомы. Мае рэцыю і розум — Вершаў склаў амаль паўтома, Подбегам пусціўся ў прозу.

Дзмітрый СТАНЮТА

БЯРОЗА ў ГАРАЖЫ

Прозвішча чалавека, праз гараж якога прарастала бяроза, было Сенавалаў. Ен выйшаў з пад'езда ў пінжак і сініх спартыўных штанах з лампасамі. У адной руцэ Сенавалаў нёс невлічкую пластмасавую каністру, у другой быў літровы шклянны слоік. Бабулі на лаўцы каля пад'езда хорам паздараўналіся.

Сенавалава ў двары любілі. Добрыя адносіны склаліся ў яго з жыхарамі дома ў адзін дзень: Сенавалаў захаваў дрэва, панінуўшы для яго круглую дзірку ў даху гаража. Гэта і вырашыла ўсё. А неўзабаве ў гарадской газеце з'явіліся нататна і здымак: Сенавалаў, стоячы на сваім гаражы, глядзіць далонню бярозавы ствол. Потым гараж з бярозай мільгануў і ў мясцовых тэлеавінах. Сенавалава абралі старшыней дамавога

намітэта і ганаровым членам шкільнага таварыства аховы прыроды. На бярозе з'явілася шпакоеўня...

Вясной ярка блішчэў на сонцы мокры асфальт цеснага дварыка, ззяў і мокры дах гаража, ля якога валандаўся з замком Сенавалаў. Вераб'і ў набрынялым голлі над ягонай галавой стараліся перакрычаць адзін аднаго.

Сенавалаў зняў цяжкі замок і, пазвоньваючы ключамі, знік у гаражы. Хлопчы, што гуляў непадалёку, падышоў бліжэй, але Сенавалаў уключыў святло і шчыльна зачыніў дзверы. Ен праціснуўся за свой «Запаронац» у той кут, дзе бялеў камель бярозы. Слоік, які Сенавалаў прынёс з хаты, ён падставіў пад часта падаючыя кроплі, забраўшы з-пад блішанага жалабна другі, ужо да самых краёў поўны бярозавы соку.

Змітро АРСЕНІЧ

СТРЭЛЫ З ЛУКА

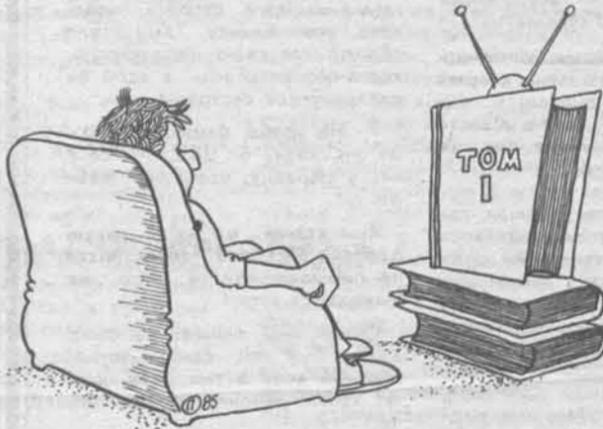
Плагіятар ніколі не ірадзе ў графамана.

● У адным глухі мае перавагу — не чуе плётка пра сябе.

● Жанчына, якая ведае таямніцы, падобна на вулкан: рана ці позна яна можа выбухнуць.

Пераклад з украінскай Р. РОДЧАНКА.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК

Мал. А. ПАПОВА.

4 САКАВІКА, 20.20

ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Вы ўбачыце выступленне вакальна-харэаграфічнага калектыву Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Гомельпрамбуд», інжынера гэтага аб'яднання В. Загарынай, народнага хору вытворчага аб'яднання «Праца».

6 САКАВІКА, 19.45

КАНЦЭРТ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ. У праграме фартэпійныя дуэты беларускіх кампазітараў Я. Глебава, А. Клумава, В. Баравікова. Выканаўцы — дыпламант Усеаюзнага конкурсу Н. Цёмкіна, саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі В. Баравікова.

Вядучая — музыкант А. Агарнава.

6 САКАВІКА, 20.15

«ЧАРАУНІК СЛОВА». Рэпартаж з юбілейнага вечара лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР паэта Рыгора Барадудзіна. Юбіляра віншавалі М. Танк, В. Быкаў, І. Шклярэўскі, Д. Паўлычка, Г. Бураўкін, І. Фанікоў, І. Шамякін, А. Жуц, старшыня Дзяржнамідэта БССР па справах выдавецтва, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Дзюлец, народны мастак СССР З. Азгур.

Вядучы — П. Панчанка.

7 САКАВІКА, 19.45

«ТЭАТРАЛЬНАЯ ГАСЦІНА». «Самае неабходнае на зямлі — гэта мір», — пра гэта гаварылі жанчыны, якія сабраліся ў гасцінай напярэдадні свайго свята. Размову вядуць народная артыстка СССР А. Клімава, пісьменніца С. Алексевіч, народныя артысты рэспублікі Л. Давідовіч і С. Штэйн.

У перадачы прагучаць вершы С. Басуматравай, проза М. Цвяткавай. Вы ўбачыце таксама сцэны са спектакля «Вайна і мір», «Сірано», пачуецца маналогі са спектакляў «Радавія» і «Даходнае месца» ў выкананні Г. Фёдаравой і заслужанай артысткі БССР Г. Арловой. Абудзецца таксама сустрэча з маладымі акцёрамі А. Душчынкіным, В. Пятліцкай, А. Цівуновым.

Вядуць перадачу заслужаная артыстка рэспублікі Р. Маленчанка і А. Падабед.

7 САКАВІКА, 21.45

А. ЧХАЎДЗЕ. «3 ТРОХ ДА ШАСЦІ». Прэм'ера спектакля Беларускага тэлебачання. Рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Карпілаў. Аператар-пастаноўшчык В. Булдык. Мастак-пастаноўшчык А. Шкаева.

У галоўнай ролі — заслужаны артыст БССР А. Мілавануў.

8 САКАВІКА, 11.40

«ВЯСНОВЫЯ СЦЯЖЫНЫ». Новыя вершы В. Вярбы.

8 САКАВІКА, 13.05

«СУПРАЦЬ БЯДЫ, СУПРАЦЬ ВАЙНЫ». У перадачы прымаюць удзел паэты Р. Баравікова, В. Іпатава, Я. Янішчык.

8 САКАВІКА, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСІБАХ». У канцэрце выступіць танцавальная група Дзяржаўнага хору БССР, фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі», ансамбль «Сага», вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы», Н. Гайда, Я. Яоала, І. Панароўска, Т. Арлоўская і Я. Еуданімаў, М. Маштакава, С. Ратару, Р. Ібрагімаў.

8 САКАВІКА, 23.10

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Эстрадна-музычная праграма з удзелам вакальна-інструментальных ансамбляў «Песняры», «Верасы», «Сябры», В. Лявонцьева, братаў Франконісаў, майстроў бальнага танца з Чэхаславакіі.

9 САКАВІКА, 17.05

«КІНААФІША».

Перадача знаёміць з сакавіцкім рэпертуарам.

9 САКАВІКА, 18.05

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ».

9 САКАВІКА, 20.25

«І ЗАГУЧАЦЬ ГАЛАСЫ ЦУДОУНЫЯ». Музычная праграма з удзелам фальклорнага аркестра Мінскага інстытута культуры.

9 САКАВІКА, 21.35

«ВІЯЗНЫ КАНЦЭРТ». Сустрэча майстроў мастацтваў рэспублікі з працаўнікамі Мінскага камвольнага камбіната.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04110 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага саратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтва — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцензіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ. Адказны саратар Пятро СУШКО.